

Besede in dejanja

Balada o deviznih prekrških

... Zvezni devizni inšpektorat je v minulem letu pregledal devizno poslovanje v 446 delovnih organizacijah. Bilanca te kontrole je porazna — v 162 organizacijah so ugotovili prekrške, ki morajo biti prijavljeni javnim tožilstvom, zakrivilo pa jih je 300 odgovornih oseb v teh organizacijah. Inšpektorat je imel na voljo samo 34 inšpektorjev, od tega samo 24 za delo na območju vse Jugoslavije, zato mu uspe odkrivati komaj 20 odst. vseh deviznih prekrškov.

Delavska enotnost — 7. III. 1970

Pivo odteklo v neznano...

Podjetje za proizvodnjo piva, alkoholnih in brezalkoholnih pijač »Osješka pivovarna in vinske gorice« je prijavilo okrožnemu javnemu tožilstvu v Osijeku neznanega krivca, ker je na tajinstven način iz podjetja izginilo 2.800.000 steklenic piva, vrednega okoli štiri milijone dinarjev. Do te ugotovitve so prišli, ko so končali letno inventuro v tej gospodarski organizaciji.

Politika — 7. III. 1970

Na robu obstoja...

Na robu obstoja naroda ali posameznika, na mejni črti življenja in smrti, je zavest najgloblja in tudi najbolj čista. S tem, ko človek rešuje druge, rešuje sam sebe in s tem, ko drugi rešujejo njega, pomagajo vsem. Zato smo si bili takrat, ko nam je bilo najtežje in smo imeli najmanj, tudi najbližji. Čim bolj nam gre in čim manj smo ogroženi, tem bolj se oddaljamo drug od drugega, zapiramo vase, v svoj egoistični svet, ki v svoji bedni slepoti vidi le danes in ne razmišlja o tem, kaj bo jutri.

Tone Svetina
Komunist — 6. III. 1970

Manj uvoženih...

Ob odločitvi za domače ali tuje vozilo, dajo Jugoslavlani vse pogostje prednost avtomobilom, izdelanim v naših tovarnah.

Januarja letos je bilo uvoženih 689 avtomobilov (43 avtomobilov manj kot januarja lani). Pred tremi leti (1967.) je bilo januarja uvoženih skoraj trikrat več avtomobilov — 1744.

Zadnjih nekaj let je tendenca zmanjšanja uvoza tujih avtomobilov vse bolj očitna. Lani je bilo npr. uvoženih 20.094 avtomobilov — 3174 manj kot leta 1968.

Dnevnik — 6. III. 1970

Nerazvitost zdraviliškega turizma

V Jugoslaviji je 472 tople in primorskih ter planinskih klimatskih letovišč oziroma zdravilišč, ki pomenijo za majhno državo, kakršna je naša, znaten zdravstveno-turistični potencial. Vendar je prav zdraviliški turizem pri nas ena najslabše razvitih turističnih dejavnosti, kljub temu, da zdravilišča zaznamujejo najdaljšo povprečno dobo bivanja gostov oziroma najmanjše oslabilosti glede na sezono.

Gospodarski vestnik — 6. III. 1970

Preglavice od umetne slivovke...

V dolni Zahodne Morave vse pogostje govorijo o množični izdelavi umetnega žganja, ki ga potem prodajajo kot naravno slivovko. Sadjarski inštitut v Čačku je izračunal, da to področje izgubi na leto več kot 70 milijonov dinarjev prav zaradi industrijskega žganja. V Čačku in okolici pridelajo letno okrog 312.000 ton sliv, iz katerih bi lahko nakuhali 78.000 ton naravne slivovke. Vendar jo težko prodajo, ker je industrijska precej cenejša in jo trgovci raje kupujejo, ker imajo z njo več dobička.

Dnevnik — 9. III. 1970

Čedalje višje cene stanovanj

Med pomanjkljivostmi sedanjega sistema stanovanjskega gospodarstva je predvsem nezadosten obseg graditve stanovanj. Tudi če bi gradili 10.000 stanovanj letno (česar pa nismo dosegli), v Sloveniji ne bi mogli nadomestiti stanovanjskega primanjkljaja, ki iz leta v leto narašča. Eden izmed vzrokov takšnega stanja so tudi čedalje višje cene novih stanovanj, ki naraščajo zaradi številnih deformacij stanovanjskega tržišča, a še zlasti zavoljo pretirano visokih cen zemljišč, drage komunalne ureditve, podražitev gradbenega materiala itd.

Gospodarski vestnik — 10. III. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CR TOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
ŠTEV.: 12
18. III. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Program dela republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Na seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 16. marca so razpravljali tudi o programu dela in ga sprejeli. Da bi s tem programom seznanili tudi naše bralce, priobčujemo nekaj najpomembnejših določil iz njegove vsebine.

Naloga republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in vseh njegovih članov in delovnih teles, kakor tudi organizacije naploh, so nakazane v sklepih VI. kongresa ZZB NOV Jugoslavije in v sklepih III. skupščine ZZB NOV Slovenije. K temu pa je treba dodati še tiste zadeve, ki se vsakodnevno pojavljajo v naši socialistični družbi in seveda tudi v naši organizaciji.

VI. kongres ZZB NOV Jugoslavije je sprejel pobudo predsednika Tita, naj ZZB bolj kot doslej opravlja vlogo družbeno-politične organizacije. To pa narekuje organizaciji v celoti in s tem tudi republiškemu odboru, da bolj prislunke dogajanjem v družbi, predvsem pa v vrstah svojega članstva. Zato mora še bolj poglobiti stike s političnimi in družbenimi organizacijami, predvsem pa s SZDL in ZKS ter z njim obravnavati vsa aktualna dogajanja in urejanja političnih in družbenih problemov v republiki. Republiški odbor ZZB NOV Slovenije mora letos poglobiti tudi stike z občinskimi odbori ZZB.

Dogodki, ki se z izredno naglico odvijajo po svetu in se tako ali drugače odražajo pri nas, izredno zanimajo članstvo ZZB. To pa nas sili, da pravočasno poskrbimo za pravilna tolmačenja raznih pojavov. S tem bomo zagotovili, da se med na-

šim članstvom ne bodo širila razna zmedena in nepravilna gledanja.

Organizacija ZZB in njeno članstvo je izredno zainteresirano za nadaljnji razvoj naše družbe in njenega samoupravnega socializma. Napredek na kateremkoli področju družbenega življenja, vse od zgodovine prek gospodarstva pa do ljudske varnosti močno zanima organizacijo ZZB. Zato naj bo ZZB vedno tam, kjer lahko odločilno vpliva na oblikovanje stališč, od katerih je odvisen naš nadaljnji družbeni razvoj. Pri zavzemanju svojih stališč vsedruženega pomena, se mora vsestransko izogibati nevarnosti, da bi se članstvo in organizacija zaprla v ozek okvir materialnih interesov.

Dosedaj je družba v okviru možnosti mnogo storila za materialno varstvo borcev. Največji uspeh na tem področju pa je v tem, da je družba te svoje pobude do borcev sprejela kot svoj dolg in ne kot privilegij neki skupini v naši skupnosti.

Člani ZZB so ljudje, ki imajo neprecenljive izkušnje z borbe za narodno osvoboditev. Zato se morajo vključiti v organizacijo vseljudske obrambe.

Pisanje zgodovine NOB je ena od nalog, ki jo že dalj časa izvajamo, vendar pa živi viri vse bolj usihajo in zaradi tega je nujno to delo pospešiti.

Skrb za gmotne in zdravstvene razmere borcev in invalidov je ena od stalnih nalog, ki zahtevajo od organizacije vedno več aktivnosti, iznajdljivosti in novih prilagajanj trenutnim situacijam.

V nadaljnjem so v programu navedene še tele neposredne naloge:

- izvesti analizo izvršenih sklepov kongresa in skupščine;
- sprejeti statut ZZB NOV Slovenije;

- analizirati stanje na področju tiska s posebnim ozirom;

- na lastni tisk kot je »TV 15«, »Borec«, »Kurirček«, Knjižnica NOV in POS itd.

Pregledati obstoječo zakonodajo za borce in si prizadevati doseči hitrejšo urejanje varstva borcev ter predlagati izpopolnitev invalidskega varstva.

Pospešiti pisanje zgodovine koncentracijskih in ujetniških taborišč, skrbeti pa tudi za povezovanje biših internancev, političnih zapornikov in pregnancev z njihovimi mednarodnimi komiteji. Določiti stanje na področju priznavanja posebne dobe internancem, zapornikom in vojnim ujetnikom.

Republiški odbor ZZB NOV bo spremljal in podpiral tudi razvoj pogajanj Jugoslavije z ZRN glede odškodnine naši državi.

Članstvo ZZB je močno angažirano pri pripravljanju vseljudske obrambe, zato bo republiški odbor sodeloval z vsemi organi in organizacijami, ki to obrambo organizirajo.

Tudi stike z odporniškimi organizacijami drugih držav bo republiški odbor v prihodnje

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

DELO

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializiran obrat za večbarvni tisk lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

podpiral in dalje razvijal. Pri tem bo posebej skrbel za pristne stike z zamejskimi organizacijami Slovencev. Dobri sosedski stiki z odporniškimi organizacijami Avstrije in Italije naj imajo v mednarodnem povezovanju republiškega odbora najmočnejši poudarek.

Vso pozornost bo republiški odbor posvetil pritožbam naših članov naslovljenih na razna pristojna mesta in jih v upravičenih primerih vsestransko podpiral.

V celotni program republiškega odbora so nadalje zajete naloge: sveta za negovanje tradicij, komisij za socialnozdravstvena vprašanja borcev, za stanovanjske zadeve, za vojaške vojne invalide, za politične zapornike, internirance in deportirance, za bivše vojne ujetnike ter komisije za prošnje in pritožbe. O programih dela teh komisij pa bomo pisali v naših prihodnjih številkah.

V. M.

Seja RO ZZB NOV Slovenije

Seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki ji je predsedoval Janko Rudolf, je bila 16. marca. V prisotnosti predsednika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marjana Cvetkovića so na tej seji člani odbora obravnavali in sprejeli poslovnik RO in njegov program dela, pa tudi proračun za leto 1969. Razpravljali so tudi o poslovnem poročilu republiškega odbora ter poslovnem poročilu invalidskega zdravstveno-rekreacijskega centra v Strunjanu ter oboje sprejeli. Sprejeli so tudi spremembo pravil doma v Strunjanu in imenovali člane njegovega upravnega odbora.

Podrobnejše poročilo o tej seji priobčimo v prihodnji številki našega lista.

Revolucija, NOB in naš tisk

RAZGOVOR MED PREDSTAVNIKI SREDSTEV MNOŽIČNEGA OBVEŠČANJA
TER PREDSTAVNIKI RO ZZB NOV SLOVENIJE

Dne 11. marca t. l. je bil v prostorih RO ZZB NOV Slovenije razgovor o programu RO in o sodelovanju javnih občil pri njihovem uresničevanju. Vodil ga je predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf. Poleg predstavnikov RO so se razgovora udeležili: generalni direktor RTV Ljubljana Milan Merčun, glavni urednik »Delca« Drago Seliger, glavni urednik »Večera« Milan Filipič, direktor televizije Dušan Fortič in drugi.

V uvodni besedi je tovariš Rudolf spregovoril o na novo poudarjeni družbeno-politični usmerjenosti Zveze združenj borcev in o nekaterih značilnostih programa republiškega odbora. Podčrtal je, da politična in družbena usmerjenost ni nič novega, da pa jo je treba poudarjati, ker dober del članstva ZZB še vedno aktivno posega v družbene procese in pomaga reševati družbene probleme.

O razvijanju, negovanju in posodabljanju tradicij revolucije in NOB je dejal, da to ni niti monopol niti edina skrb ZZB. To je obveza vseh družbenih dejavnikov, še posebno SZDL kot najširše družbene in politične platforme

občanov. Dolžnost članov organizacije ZZB je, da zberejo dokumente in pričevanja o tem obdobju zgodovine. Pozneje bo priložnost, da se zbrani materiali strokovno obdelajo.

Republiški odbor si bo prizadeval tudi za enakopravno obravnavanje borčevskega tiska in publicistične dejavnosti, še posebej programa Knjižnice NOV in POS.

Gostje na razgovoru, predstavniki sredstev množičnega obveščanja, so pozdravili pobudo predsednika republiškega odbora za razgovor in izrazili upanje, da bo sodelovanje bolj tesno in bolj plodno, kot je bilo do sedaj. Njegov prispevek v razgovoru do-

kazuje, da so seznanjeni s problemi in načrti Zveze združenj borcev in da so pripravljeni v največji možni meri sodelovati pri programu naše organizacije. Povzemamo nekatere najvažnejše predloge in pripombe.

Redakcija in organizacija ZZB bi se morali pogovoriti o nekakšni »klasifikaciji« dogodkov iz revolucije NOB. Nekateri so bolj pomembni, drugi manj. Treba se je domisliti, kakšen poudarek jim je treba dati v sredstvih obveščanja.

Sporazumeti se je treba tudi o določenih kriterijih, kadar govorimo o tradicijah in vrednotah naše polpretekle zgodovine. Važno je vedeti, kdaj gre za avtentična dela iz NOB, kdaj dela črpajo iz zakladnice narodnoosvobodilne vojne in revolucije, kdaj pa se dela in umetniški dosežki samo oblačijo v partizansko uniformo.

Nadaljevanje na 2. strani

Dogodki tedna

V Ljubljani je bila 12. seja CK ZK Slovenije, posvečena aktualnim vprašanjem v kulturi. Po predlogu razprav, pripravljenih za sejo, o njih je bila tudi javna razprava, nastajajo skoraj vsi resnejši zapleti, nespornosti in trenja na kulturnem področju v ideološkem smislu zaradi prepočasne ukrepanja in premalo doslednega reševanja problemov. Zato teze predlagajo, naj bo odnos komunistov do kulture dejaven in neposreden in poudarjajo, da v tem ni nobene načelne politične nasprotnosti, torej tudi ne nezaupanja do kulture.

V Beogradu je izvršni biro v okviru priprav na prihodnjo sejo predsedstva ZKJ razpravljal o predlogu sklepov o osnovnih smereh dejavnosti v zvezi s preobrazbo ZK in razvijanjem njenega ideološkega dela. Izvršni biro je razpravljal tudi o nekaterih idejnih in političnih vprašanjih v zvezi s popisom prebivalstva, zlasti obravnavanje nacionalnosti pri nas.

Svet zunanjih ministrov Evropske gospodarske skupnosti v Bruslju je sprejel trgovinski sporazum z Jugoslavijo, ki je bil parafiran februarja letos po končanih pogovorih med delegacijama izvršne komisije EGS in Jugoslavije. Sporazum bo podpisan prihodnji mesec v Bruslju, potem ko ga bo sprejel tudi zvezni izvršni svet. Trgovinski sporazum z Jugoslavijo je bila ena izmed zadnjih točk dnevnega reda zasedanja ministrov EGS.

Medtem ko se jugoslovanska vojaška delegacija, ki jo vodi državni sekretar za narodno obrambo, generalni polkovnik Nikola Ljubičić, mudi na desetdnevni obiski v Indiji, bo državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac od 18. marca do 3. aprila uradno obiskal Burmo, Kambodžo, Singapur, Indonezijo in Indijo. Na obisk so ga povabili zunanji ministri omenjenih držav.

V Belorusiji, nad reko Dvino, so se začele nedvomno največje vojaške vaje sovjetskih sil. Tankovske, letalske, pehotne in visoko tehnične enote, kot so raketni oddelki, so se v ostri zimi zbrali na odprtem polju in razvili široko bojno fronto. Vajam pripisujejo v SZ velik pomen. Prvič, ker nameravajo s tem dokazati svojo tehnično sposobnost na boj v zimskem okolju, drugič pa zato, ker hočejo pokazati možnosti hitre mobilizacije vojske na strnjem ozemlju. Obrambni minister SZ, maršal Grečko, ki prisostvuje vajam, je ukazal, naj celo šotorov ne uporabljajo, temveč da morajo vse vaje potekati kakor v pravi vojni. Vojaškim vajam prisostvuje tudi maršal Ivan Jakubovskij, načelnik vrhovnega štaba vojsk varšavske zveze.

Komisija OZN za človečanske pravice je sklenila, da je treba hude kršitve ženevske konvencije iz leta 1949 obravnavati kot vojne zločine. Ta konvencija se nanaša na ravnanje s civilisti na ozemljih, ki jih je okupiral sovražnik. Sprejeli so tudi deklaracijo, po kateri vojni zločini ne morejo zastareti, zategadelj je treba aretirati vse osebe, ki so zagrešile vojne zločine, ali pa zločine proti človeštvu. Zločince je treba izročiti državam, v katerih so bili ti zločini izvršeni. Resolucija pa hkrati obsoja vojne zločine in zločine storjene v sedanjih agresivnih vojnah ali pa z rasistično in kolonialistično politiko v nekaterih državah, ter zahteva, da je treba krivce kaznovati.

V OZN si zdaj prizadevajo preganiti mrtvice in razgibati diplomatsko dejavnost z namenom, da bi poiskali izhod iz bližnjevzhodne krize. Novo pobudo je dal U. Tant. Na njegovo povabilo je prispel v New York švedski ambasador Gunnar Jarring, da bi skupaj z U. Tantom, kot njegov odposlanec za Bližnji vzhod nadaljeval posvete s predstavniki štirih velesil, in drugih zainteresiranih držav. Ugotovili naj bi, kakšne so stvarne možnosti za obnovo Jarringove misije.

Sporazum proti širjenju jedrskega orožja je stopil v veljavo. Število ratifikacij pogodbe se je namreč povišalo na 45 (od skupnih 97 podpisnic) in s tem je bilo preseženo število za mednarodno uveljavitev pogodbe. Instrumenti ratifikacije, listine s sklepi posameznih parlamentov, so bili danes hkrati deponirani v Moskvi in Washingtonu. V Moskvi je bila slovesnost v dvorcu sprejemov na Leninskih gričih, katere so se udeležili najvišji predstavniki sovjetske vlade s Kosiginom na čelu. Formalno so bile deponirane listine o ratifikaciji Jugoslavije, ZDA, ZSSR, Malezije in Jamajke. Podobna slovesnost je bila tudi na zunanjem ministrstvu v Washingtonu, katere se je udeležil predsednik Nixon in predstavniki vseh 97 držav podpisnic sporazuma.

V Nikoziji, glavnem mestu Cipra, je bil izveden atentat na ciprskega predsednika Makariosa. S strehe neke šole so neznanici streljali na Makariosov helikopter, neposredno potem ko je vzletel z dvorišča nadškofije. Makarios je nameraval odpotovati v samostan Makera, nedaleč od Nikozije in se tam udeležiti spominske svečanosti ob 14-letnici smrti Gregorisa Aksentiuja, enega od voditeljev ciprskega gibanja za osvoboditev izpod britanske kolonialne uprave. Makarios je ostal nepoškodovan, pilot helikopterja pa je bil hudo ranjen. V zvezi z atentatom so aretirali več ljudi — ekstremistov; v atentat so baje zapletene tudi neke tuje obveščevalne službe.

Predsednik laoske vlade princ Suvana Fuma je pristal na predlog voditelja Patet Laa Sufanuvonga, da mu bo ta čimprej posredoval svoje mnenje o laoski krizi. Predlog Patet Laa, ki se sestoji iz petih točk, je v glavnem v duhu ženevskega sporazuma o Laosu iz leta 1962, ki predvideva popoln ameriški umik, nevtralnost države, prenehanje vseh vojaških akcij in sestavo začasne koalicijske vlade. Suvana Fuma je obiskal Moskvo in Peking.

Iraški predsednik Hasan El Bakr je izjavil, da so »nacionalne pravice Kurdov priznane. Kurdi bodo lahko razvijali svoje nacionalne posebnosti v okviru enotnosti narodov, narodnosti in iraške ustave. Iraška vlada da je rešila kurdski problem.« Predsednik El Bakr je še dodal, da bo Irak imel podpredsednika, ki bo kurdske narodnosti, kurdski jezik pa bo uradno priznan in izenačen z arabskim v vseh predelih, kjer je več Kurdov kot Arabcev.

Zahodnonemški kancler Willy Brandt je pripravljen sestati se s predsednikom vzhodnonemške vlade Stophom tudi v kakem drugem mestu, ne samo v vzhodnem Berlinu. V obveščenih bonnskih krogih sodijo, da bi se predsednika lahko sestala v vzhodnonemških mestih Potsdamu, Weimarju ali Magdeburgu. Še bolj primerno pa bi bilo, če bi se lahko sestala v Helsinkih; Finska namreč doslej ni uradno priznala ne NDR, ne ZRN. — Po zadnjih sporočilih bo sestanek Brandt-Stoph 19. marca v Erfurtu.

Ker je Aldu Moru spodletelo glede sestave nove italijanske vlade, je novi mandat za sestavo italijanske vlade Amintore Fanfani, politična osebnost, ki je ni treba posebej predstavljati. Trenutno je Fanfani predsednik senata. Kot tak je poudarjal, da je na razpolago samo za izredne primere, in če je prevzel mandat, je znamenje, da je italijanska vladna kriza, ki traja že več kot mesec dni, dosegla svoj višek.

Revolucija, NOB in naš tisk

Nadaljevanje s 1. strani

Dokaj časa so udeleženci razgovora porabili za razpravo o oblikah in vsebinah razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij. Osnovno stališče je bilo, da je primerna vsebina teh prizadevanj, nato je šele važna oblika. Ker se preveč togo držimo utečenih oblik, postaja vsebina neprivlačna. V večji meri moramo poskrbeti za vsebino naše revolucije, ki jo je možno izraziti v številnih oblikah.

Razen o teh, v bistvu načelnih stališčih, so govorili uredniki in predstavniki RO ZZB NOV tudi o bolj konkretnih oblikah sodelovanja. Razgovor naj bi prispeval k temu, da se uskladi uresničevanje programa republiškega odbora in pomoč sredstev javnega obveščanja pri teh prizadevanjih. Glede na to je treba ločiti tekočo informativno dejavnost množičnih medijev in dolgoročno usmerjenost njihovih programskih konceptov.

Pri dolgoročni usmerjenosti je važno, da damo poudarek na Zvezo združenih borcev kot družbenopolitično organizacijo in enakopraven politični subjekt. Drugo vprašanje na tem področju pa je uveljavljanje osnovnih, trajnih in obsežnejših vrednot revolucije med mlajšimi generacijami. Treba jim je te vrednote približati na primeren in sprejemljiv način.

Potrebna je kritika prizadevanj, a ločiti moramo zlonamerno in dobronamerno kritiko, kritiko vsebine in kritiko oblike. Ne moremo zanikati napredka pri delu ZZB in sredstev javnega obveščanja na tem področju. Vendar pa je treba presoditi, katere oblike dela so se koristne, katere so preživele in kje bomo morali poiskati nove, ki zahtevajo izvirnost in več lastnih prizadevanj.

Večkrat družba borčevskih naporov ne vrednoti enakopravno. Med drugim je vzrok premajhna obveščena. Novinarji lahko mnogo pomagajo pri popularizaciji dela organizacij ZZB in s tem pri reševanju družbenih in materialnih problemov članov Zveze združenih borcev.

DUŠAN PLEŠ

Proslave za 25-letnico osvoboditve na Koprskem

Tisti veličastni dnevi pred petindvajsetimi leti, ko smo s polnimi pljuči zadihali zrak svobode, še danes odmevajo v naši notranjosti. Še slišimo vzklrike veselja in sproščenosti, s katerimi so nas pozdravljali ljudje po večjih osvobojenih krajih Primorske, v Gorici, v Trstu, v Trzinu. Še vidimo, kako so žarele oči starim mamicam in dedom, otrokom in mladini, ki je prihitela na ulice in trge in nam poklanjala cvetja, stiskala roke in nas objemala.

To so bili nepozabni trenutki, ki ne bodo nikoli zbledeli, in so ostali v nas živi, kot bi jim bili priče včeraj. Prav zato bodo letos po vsej Primorski — kot tudi po vsej Sloveniji — organizirali velike proslave s srečanji nekdanjih borcev, internirancev in tovarišev, ki so trpeli po nemških uničevalnih taboriščih. V tem zapisu bomo našli nekaj takih proslav, ki bodo v tem letu na Koprskem. O organiziranju teh proslav so v ponedeljek, 23. februarja, razpravljali na prvi letošnji seji komisije za razvijanje revolucionarnih tradicij pri občinskem združenju ZZB NOV Koper.

Prva večja proslava bo dne 17. maja v Pridvoru pri Kopru, kjer bodo v okviru občinskega praznika odkrili spomenik padlim bor-

cem, cesto Pridvor-Potok in pred združenim domom spominski park. V Semedeli pri Kopru bodo za Dan borca odkrili preurejeni bunker, kjer so fašisti in kvesturini mučili zaprte antifašiste in med temi tudi tovariše, ki so bili potem ustreljeni na Bazovici pri Trstu. Na bunker bodo vzdali spominsko ploščo, da bodo turisti iz drugih držav lahko brali, kaj vse so fašisti počeli na tistem kraju. V juniju bo v Ilirski Bistrici srečanje vseh tistih borcev, ki so se leta 1945 borili v sestavi IV. Armade in prekomorskih brigadah z nemško divizijo, ki se je hotela prebiti proti Trstu.

Odbor 1. in 2. prekomorske brigade bo za preživele borce organiziral obisk otoka Visa, in potovanje v Barletto v Italijo, kjer bodo odkrili spomenik jugoslovanskim partizanom, ki so padli v borbah s sovražnikom. V načrtu je tudi obisk otokov Sardinije in Korzike, katerega se bodo lahko udeležili tisti tovariši, katere so zavezniki pridržali na Sardiniji po zlomu fašizma. Odbor Istrskega odreda bo v Dolu pri Hrastovljah poskrbel za postavitev spominskega obeležja na kraju, kjer je bil obred ustanovljen.

V Kubeđu bodo 20. septembra praznovali stoletnico prvega slovenskega tabora za slovensko in hrvatsko Istro. Pred sto leti se je v Kubeđu zbralo 6000 udeležencev iz slovenske in hrvatske Istre, ki so po nastopih več govornikov zahtevali uvedbo slovenskega jezika v šole, ustanovitve nove srednje šole v Kopru ali okolici, znižanje davkov, izboljšanje kmetijstva itd. Za znižanje davkov se je zavzemal v svojem govoru kmet Cepek iz Rozarja pri Rižani. Za praznovanje te pomembne stoletnice bodo priredili zanimivo razstavo o taboru.

V drugi polovici septembra bo v Kopru srečanje primorskih političnih internirancev, ki so trpeli po nacističnih uničevalnih taboriščih. Na to srečanje bodo povabili tudi internirance iz Trsta in Gorice. Računajo, da se ga bo udeležilo nad 3000 nekdanjih internirancev. Predlagano je bilo, da bi bilo srečanje dne 26. septembra, to je na dan, ko so partizani pred 27. leti osvobodili iz koprskih zaporov več sto političnih zapornikov. Zborovanje bo na trgu pred novo šolo Janka Premrla-Vojka. Kot glavnega govornika bodo povabili pisatelja Franceta Bevka, ki je bil večkrat konfiniran in interniran v notranjost Italije v času fašistične diktature.

V razpravi so še dopolnili okvirni načrt proslav. Tako je bilo pojasnjeno, da je bilo doseženo soglasje občin o odkupu razstave Primorska v borbi za svobodo. To bo izredno pomembna pridobitev za Koper, kjer skoro ni kaj pokazati turistom iz drugih držav, ki se zanimajo za zgodovino narodnoosvobodilne borbe, in kako smo se na Primorskem borili vse od leta 1918 do 1945 za osebo, kulturno in gospodarsko svobodo. Uspehe zaznamuje tudi komisija, ki zbira gradivo za knjigo Slovenska Istra v borbi za svobodo. V knjižici bo zajeta zgodovina vseh treh

obalnih občin vključno z rajonom Dolina pri Trstu, ki je med NOB pripadal Istrskemu okrožju. Knjižica, ki bo imela dva dela, od katerih bo prvi del obsegal obdobje od 1918 do 1941, drugi pa od 1941 do 1945, bo izdala založba LIPA v Kopru. Predvidevajo, da bo knjiga lahko izšla prihodnje leto.

Na trgu pred šolo na Skofijah so lani odkrili spomenik Oskanju Kovačiču, znanemu revolucionarju in organizatorju oboroženega upora v Slovenski Istri in na Tržaškem. Okolica spomenika še ni dokončno urejena. Šoferji osebnih avtomobilov iz Trsta in drugih krajev parkirajo svoje avtomobile okrog spomenika, kar vzbuja vtis nespoštovanja. Treba bi bilo namestiti znak za prepoved parkiranja, na južni strani spomenika pa primerno zeleno zaveso z nasaditvijo okrasnih dreves. Ob koncu seje so predlagali, da bi Radio-Koper še pomnožil oddaje iz NOB ter da bi po zgledu Radio-Ljubljana uvrstil v svoj spored nekaj podobnega, kot je oddaja še pomniti, tovariši. Komisija bo od uprave Pokrajinskega muzeja zahtevala, da napravi točen seznam vseh dokumentov, fotografij in napisanih spominov iz časov NOB. Tako bo lahko pomagala tistim dijakom, ki za diplomske naloge izberejo zgodovino NOB.

Sedanjí oddelek NOB v pokrajinskem muzeju v Kopru še zdaleč ne prikazuje tiste veličine upora in borbe, v kateri je ljudstvo Primorske in slovenske Istre krvavelo od leta 1918 do 1945. Nekateri bivši borci so si vsa povojna leta prizadevali, da bi oddelek NOB v muzeju izpopolnjevali in šrili. Zaradi neustreznosti in premajhnosti prostorov jim to ni uspelo. S premetitvijo arhiva v drugo preurejeno stavbo se na široko odpirajo vrata za uresničitev teh teženj. Izpraznjeni prostori bodo zelo primerni za razširitev in obogatitev sedanjega skromnega oddelka NOB. Upati je, da bo oddelek NOB razširjen in obogaten z gradivom, ki je zdaj shranjeno na policah muzeja, ter urejen in odprt za ogled že do jeseni. Tako bo muzej z razširjenim oddelkom NOB lahko dostojno in brez pretirane skromnosti prikazoval — domačin in obiskovalcem iz drugih držav — tisto enkratno borbeno zgodovinsko obdobje ljudstva Primorske in Slovenske Istre.

A. P. — OGARJEV

Potovanje v Flossenbürg

Ob petindvajsetletnici osvoboditve pripravljamo petdnevni izlet v Flossenbürg. Priključijo se nam lahko vsi, ki so bili v taboriščih Burgau, Altötting, Straubing, Ebensee itd. V program potovanja je vključen tudi obisk Prage!

ROK ZA PRIJAVE JE 20. MAREC 1970 NA NASLOV: VINKO KAVALAR, RATECE — PLANICA, kjer lahko dobite tudi vse informacije.

Besede naših dopisnikov

ZIRI

Stvarna razprava o dosedanjem in prihodnjem delu

Na skupščini ZB NOV Ziri, ki skupno z združenjem vojskin vojnih invalidov šteje 423 članov, so se zelo stvarno pogovorili o dosedanjem in bodočem delu.

Predvsem so ugotovili, da bo potrebno še večje sodelovanje z vsemi drugimi organizacijami v kraju in tudi v občini. Borci kot organizacija naj bi se bolj uveljavili, pa tudi kot posamezniki. Posamezniki bi se tudi morali bolj zavzemati za načela, za katera so se nekoč bojevali. Bolj bi morali skrbeti tudi za kmete — borce, čeprav ima zanje škofjeloška občina precejšen posluh. Potrebno bo tudi obiskovati samotne gorske kmetije, ki so med vojno dajale vse za našo vojsko, zdaj pa tamkaj žive v glavnem samo stari ljudje. Mnogi so delali za NOV že pred 9. septembrom 1943, toda zaradi nepoznavanja predpisov so mnogi zamudili rok za prijavo. Potrebno bi jim bilo nekako omogočiti uveljavitev njihovih pravic.

Pogovorili so se tudi o praznovanju 25. obletnice osvoboditve, o skrbi za spomenike in o drugim.

KAREL MAKUC

NOVO MESTO

Tehtna vsebina razprav

Združenje borcev »Kandijak« v Novem mestu je imela redno letno konferenco 24. februarja. Udeležba je bila zelo velika, vsebina razprav pa tehtna.

Skrb zaboljšanje socialnega položaja članov je bila glavna vsebina dela dosednjega odbora. Med oblike dela spadajo priporočila za priznavalnine in občasne pomoči, obiski, obdaritve in letovanja.

Iz razprave je bilo razbrati, da smo se vedno obiskovali premalo borcev. Prav tako nismo pomagali vsem, ki so pomoči potrebni. Lani so dali posojilo štiriindvajsetim članom za popravilo stanovanj in hiš.

Razpravljali so tudi o pripravah na splošno ljudski odpor če bi bili napadeni, v katerih ima Zveza združenj borcev veliko vlogo.

IVAN SLAPNIK

VINICA

Uspehi so v skupnem sodelovanju

V nedeljo 15. februarja je bil na Vinici občni zbor združenja Borcev, ki se ga je udeležilo nad 100 članov, čeprav je sneg zametel poti.

Ugotovili so, da je združenje borcev tesno sodelovalo z drugimi organizacijami. Predvsem so vse organizacije skupaj pripravljale proslave enotno nastopale v raznih akcijah in skupno izvajale program turizma v kraju.

Sklenili so tudi, da bodo letos v avli osnovne šole uredili stalno razstavo fotografij in dokumentov iz NOV na viniškem območju. Na spomeniku padlim borcem bo treba obnoviti črke, okoli spomenika postaviti ograjo in zasaditi rože.

4. julija bodo na Vinici imeli zbor slovenskih in hrvaških mladinskih brigad.

FRANC PAVLAKOVIČ

KOČEVJE

Predavanje o vseljudski obrambi

Odbor ZRVS v Kočevju je 20. in 26. februarja organiziral dvojje predavanje o vseljudski obrambi, če bi nas kdaj napadli. Udeležba na obeh predavanjih je bila prav dobra, predavanji pa sta bili zanimivi in sta poslušalcem marsikaj pojasnili.

Ob koncu predavanj so zavrteli še film o osvobodilni vojni vietnamskega ljudstva.

Š. B.

ORMOŽ

Pogovorili so se o mnogih zadevah

Priprave na letne skupščine Zveze združenj borcev NOV občine Ormož smo že pričeli. Skupščine naj bi se začele 22. februarja, končale pa konec marca. Občinska skupščina naj bi bila konec aprila ali maja.

Na skupščinah bodo člani ZB obravnavali nekatere spremembe v statutu in o osnutku statuta

občinske organizacije. Govorili bodo tudi o notranjih vprašanjih organizacije, o materialnih vprašanjih, razvijanju tradicij in podobnih zadevah.

Na pobudo občinskega odbora ZB in v sporazumu z občinsko skupščino smo pristopili k dispanzerju za borce s sedežem v Mariboru. Do zdaj so tam pregledali približno 320 naših borcev. Zdravnik prihaja dvakrat mesečno v Ormož na preglede članov. Uspehi so se hitro pokazali. Več članom smo lahko brez večjih denarnih težav pomagali. Lani smo poslali na topliško zdravljenje 4 naše članke.

FRANC ZGONC

APAČE

Niso še zvedeli za uspeh pogovora

Redno letno skupščino združenja borcev smo imeli 15. februarja. Iz poročila sledi, da je imel odbor šest sej, enkrat pa so se zbrali vsi člani. Organizacija šteje 85 članov.

Drugače so izpolnjevali anketne pole za popis članstva zaradi manjkajočih podatkov o priznanju delovne dobe med NOB in o odklopanjih zaradi novih predlogov.

V organizaciji je 27 članov vložilo prošnje za stanovanjsko posojilo. Rešili so 22 prošnji in prosilcem podelili 200.000 dinarjev posojil. Ponovno so razpravljali tudi o nekdanjih kolonistih, ki so bili člani kmečkih obdelovalnih združenj, pa jim tega ne štejejo v delovno dobo. Do zdaj še niso zvedeli za uspeh pogovora s predstavniki republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo glede tega vprašanja.

Redno so zastopniki organizacije obiskovali bolne člane in jih po možnosti tudi obdarili.

Ugotovili so tudi, da morajo ZB, SZDL in ZKS tesno sodelovati. Ni prav, da ti dve organizaciji samo povabita ZB k opravljanju posameznih nalog, ampak tudi k pripravam.

ALOJZ MARKON

GORJE PRI BLEDU

Več kot pol ure razprava o cestah

Občni zbor ZB se je začel s polurno zamudo, ker je bila udeležba

le 34 odstotna. Kljub temu so tudi kasneje prihajali posamezniki in tako motili potek zbora.

Po že ustaljenih načelih so poročilo dolgoletnega predsednika Janeza Kocjančiča sledila poročila članov upravnega in nadzornega odbora. Iz poročil smo lahko spoznali, da je bilo delo odbora uspešno, kar smo lahko tudi člani sami ugotovili. Zadnje proslave smo Gorjanci obiskovali v zglednem številu. Pokopališče borcev v Zgornjih Gorjah je lepo oskrbovano, za kar gre posebna zahvala tovarišici Slavki Šroncovi. Pač pa oskrbovanje spomenika v Spodnjih Gorjah zasluži grajo.

Menim, da bi se morali na občnem zboru pogovarjati predvsem o zadevah naše organizacije in nas samih. Toda delovno predsedstvo je dovolilo, da je več kot pol občnega zbora trajala razprava o cestah, kanalizaciji in drugih takih zadevah. Vse to bi spadalo bolj na zbor volilcev, ki je bil v Gorjah pred kratkim, toda ob tako majhni udeležbi, da me je sram zapisati število.

O priznavanju dvojne delovne dobe so mnogi vedeli povedati, kako je še dosti takih ljudi, ki so veliko naredili, toda zamudili so rok in zdaj nimajo nobenega priznanja. Glede stanovanj, oziroma delitve posojil pa so navzoči bili mnenja, da sicer na gorjanskem območju ni posebno nujnih primerov, toda mnogi bi si radi stanovanja izboljšali, predvsem sanitarije.

Novi upravni odbor je v glavnem sestavljen iz istih ljudi kot prej.

JOŽE AMBROŽIČ

KRMELJ

Kritika na razdelitev stanovanjskih kreditov

Na nedavni skupščini ZB Krmelj so ugotovili, da je odbor izpolnil naloge, sprejete pred letom dni. Organizacija šteje 35 članov, navzočih je bilo 22 članov. Pogrešali smo nekatere, ki na sestanke ne hodijo, drugače pa so med prvimi, kadar je treba kaj kritizirati.

Na konferenci so ostro obsojali primere pristranosti pri podeljevanju posojil za gradnjo stanovanj. Tako se je zgodilo, da so v občini prejel posojilo že brez tega dovolj premožni člani, nakar so ga dobile še njihove žene v podjetjih, kjer so zaposlene. Medtem

pa morajo drugi čakati tudi po več let. V Krmelju pa sploh nihče izmed prosilcev ni dobil posojila, čeprav so ga bili nekateri zelo potrebni. Zastopnik občinskega odbora ZB DOV iz Sevnice je nato obljubil, da pride Krmelj letos na vrsto, pojasnil pa je tudi vzroke, zaradi katerih posamezni prosilci niso dobili posojila. Vendar članov s svojim odgovorom ni povsem zadovoljil.

Prav tako ostro so navzoči obsojili primere pretirane širokogrudnosti pri priznavanju sodelovanja v NOB v dvojno delovno dobo.

Člani ZB so sodelovali pri razvitu prapora pionirskega odreda na šoli, ki nosi ime »22. oktobra« v spomin na 13 domačinov, postreljenih tega dne leta 1943 od Nemcev, ki so pri Krmelju vdrl čez mejo na osvobodeno ozemlje.

Zahvalili pa so se tudi občinskemu odboru ZB Sevnica, ki je podaril krajevni organizaciji Krmelj precej pisarniške opreme, tako da zdaj ta lahko nemoteno posluje.

BORIS DEBELAK

IDRIJA

Uredili bodo zgodovinsko gradivo

Pri ZBZ v Idriji je zbrano mnogo gradiva o zgodovini NOB v teh krajih; nekaj ljudi pa z zbiranjem dokumentov še vedno nadaljuje. Vse to gradivo pa čaka človeka, ki ga bo uredil. Dosedanji sodelavci so namreč zaposleni v drugih službah, zato tega ne bodo zmogli. Bilo je že sklenjeno, da bo vse to gradivo prevzel in uredil mestni muzej v Idriji, kjer bo urejen tudi poseben oddelek NOB.

Komisija za zgodovinsko dejavnost pri ZBZ v Idriji je na svoji zadnji seji, dne 25. februarja letos sklenila, da je treba to delo pospešiti tudi zaradi gradnje nove osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem, ki bo to gradivo potrebovala za proučevanje in poučevanje zgodovine NOB na Cerknjanskem. V šoli pa bo tudi poseben oddelek idrijskega muzeja s temi eksponati ter občasne razstave.

Občinska skupščina Idrija mora zagotoviti finančna sredstva, mestni muzej pa strokovnjaka, ki bo to gradivo uredil.

Komisija za zgodovinsko dejavnost, kakor tudi ZBZ bosta pri urejanju gradiva pomagala, kolikor bo pač mogoče.

JANEZ JERAM

BX PIKA NA I

PAPIRNATE KREP
STANDARD IN EXTRA
BRISAČE
za gostinstvo • dom
• potovanje • vikend

higienično!

PRAKTIČNA PRALNA

Taloma
Sladkopijska
SLADKI VRH

Ob tabornem ognju

Navadno pišemo o zaslužnih ljudeh potem, ko jih je že prekrila hladna ruša — zakaj ne bi posvetili nekaj besed dobremu človeku v zahvalo, ko je še živ... Prav zato sem obiskal zavedno slovensko ženo Pogačar-Krževo iz Krnice pri Gorjah, mater štirih padlih sinov.

Rodila se je 12. avgusta 1894 v Sp. Grabnu pri Gorjah. Z enaindvajsetimi leti se je omožila z Matevžom Pogačarjem-Krževo iz Krnice. V zakonu se jima je rodilo desetero otrok, od katerih jih danes živi še šest; moža in štiri sinove pa je pobrala vojna.

Med prvo svetovno vojno je bila sama doma na kmetiji in je morala trdo delati, da je lahko preživljala sebe in svojo številno družino. Mož je bil v uniformi takratne avstroogrške vojske. Po končani vojni se je vrnil domov, nakar sta stupaj ustvarjala družino in skrbela zanjo. Med obdobjem obeh vojn Krževoim ni bilo z rožicami postlano, kakor tudi ne mnogim drugim slovenskim družinam. Posebno hudo je bilo v času gospodarske krize ob tako številni družini, kot je bila njihova.

Tako je prišlo leto 1941 in z njim okupacija domovine.

Vas Krnice pri Gorjah leži tik ob vzhodni mo-

gočne Pokljuke in Mežaklje. Kot mnoge druge družine iz okolice Gorij, posebno pa iz Krnice, je postala tudi Krževo in njen dom pravo zatočišče prvih partizanov. Tudi sami so se vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Sin Jože, rojen 20. marca 1915, je začel takoj po okupaciji sodelovati s prvoborci. Zaposlen je bil v jeseniški železarni. V narodnoosvobodilno vojsko je stopil oktobra 1943

Več o zaslužnih ljudeh

in takoj postal dober in hraber borec. Padel je 27. februarja 1945 v Tržiču. Drugi sin, Jakob, rojen 25. avgusta 1919, je bil prav tako zaposlen v železarni. Zaradi sodelovanja s partizani in po izdaji, ga je septembra 1943 gestapo na domu aretirjal. Odpeljali so ga v Begunje in pozneje v Mauthausen. Po hudem trpljenju in nečloveških mukah je podlegel 16. junija 1944. Tretji sin, Maks, rojen 11. oktobra 1925, je bil nasilno mobiliziran v nemško vojsko. Leta 1943, ko je prišel na dopust, je pobegnil in se pridružil partizanom. Bil je v minerskem vođu v Prešernovi brigadi. Padel je pri Bohinjski Beli 29. septembra 1944. Četrti sin, Matevž, rojen 22. septembra 1926, se je prav tako pridružil bra-

toma. Bil je na Koroškem v Prešernovi brigadi in v Jeseniško-bohinjskem odredu. Padel je 29. januarja 1945 v Bohinju.

Tako je Krževo mama izgubila štiri sinove, in da bi bila časa grenčice zvrhoma nalita, ji je od žalosti ter prestanega trpljenja umrl tudi mož Matevž.

Kako živi danes?

Stara je šestinsedemdeset let in izgleda še kar dobro, posebno še, če pomislimo, kako trnova je bila njena življenska pot. Ne le, da je žrtvovala svoje najdražje, tudi sama je bila prava partizanska mati. Vsem, ki so se oglašali pri njih, so bila vrata gostoljubno odprta in postregla jim je z vsem, kar je imela! Tudi prek gospodarske komisije, ki je bila v Krnicah posebno močna, je pošiljala pomoč partizanom...

»Z novim letom so za padle v narodnoosvobodilni vojski in umrle v taboriščih povišali invalidnino od 12 na 60 dinarjev in tako dobim za tri sinove (za enega prejema njegova žena) 180 dinarjev mesečno... Lahko bi dobila tudi 380 dinarjev invalidskega dodatka, kar pa mi onemogoča tisto malo zemlje, ki jo imam... Zemlje pa do smrti ne bom dala,« pravi Krževo mama.

JOŽE AMBROŽIČ

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Gladovna stavka v soboških zaporih

Od 9. septembra 1940 naprej so bili po vrsti aretirani Štefan Kuhar st. in Viktor Kuhar iz Puconec, Ferdo Flisar in Geza Lajnsček iz Vaneča, nato pa Štefan Kuhar ml. (Jakobov, kasnejši sekretar okrožnega Komiteja SKOJ za Prekmurje, ustreljen 15. nov. 1941 kot sekretar okrožnega komiteja KPS Ljutomer-Radgona) iz Puconec in Ludvik Kovač, študent iz Ljubljane. Najprej so bili vsi v policijskem zaporu v soboškem gradu, nato pa 24. septembra premeščeni v preiskovalne zapore pri okrožnem sodišču v Murski Soboti. V preiskovalnem zaporu in v preiskavi — vodil jo je preiskovalni sodnik dr. Tribnik in jim ob zasliševanjih z nasveti pomagal, medtem ko je obtožnico zastopal državni tožilec dr. Juhart — so bili zaradi kaznivega dejanja po čl. 1 tč. 1 Zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi. Toda tudi zapor so izkoristili za upor zoper nasilje in brezpravje, ki je bilo tu še bolj neprikrito kakor zunaj. Ze prve dni po svojem prihodu so organizirali gladovno stavko vseh zapornikov, prvo znano organizirano gladovno stavko v soboških zaporih. O tem pripoveduje udeleženec Viktor Kuhar iz Puconec.

Ko so aretirali Ferda Flisarja, Gezo Lajnsčeka, Štefana Kuharja ml. in Ludvika Kovača,

so tudi naju s Štefanom Kuharjem (Mlinarjevim), ki sva bila aretirana pred njimi, premestili iz policijskega zapore v gradu v zapore okrožnega sodišča. Tu so nas razmestili med zapornike-kriminalce. V celici št. 2 sta bila Štefan Kuhar (Mlinarjev) in Ludvik Kovač, v celici št. 3 sta bila Ferdo Flisar in Geza Lajnsček, v celici št. 5, na koncu hodnika, ki je bila največja, pa sva bila z drugimi zaporniki tudi midva, Štefan Kuhar (Jakobov) in jaz. V celicah št. 1 in 4 so bile Ciganke, in vseh ostalih celicah pa poleg nas še razni kriminalci.

V celici št. 5 je bilo poleg naju s Kuharjem še nekaj Ciganov, neki Prlek, možakar 40 let, že večkrat zaprt zaradi tatvine koles, zelo zabaven in razmeroma inteligenten človek, ki nas je kratkočasil s šalami, pripovedmi in dogodivščinami iz svojega življenja, pa neki Makovec iz Štrigove, ki je bil v zaporu zaradi suma dvojnega uboja.

Politični jetniki smo dobivali hrano od zunaj, z doma, drugi so imeli zelo borno in enolično hrano. Kuharica je dobivala od države za vsakega zapornika določen znesek na dan za hrano, kuhala pa je, jasno, tako, da ji je čimveč ostalo v žepu.

Štefan Kuhar (Jakobov) se je o tem večkrat pogovarjal z dru-

gimi zaporniki v celici, zlasti z Makovcem, ki je bil zelo uporen in drzen. Ob tem je Kuhar prišel na misel, organizirati gladovno stavko, kar je omenil tudi drugim. Makovec in Prlek sta bila takoj pripravljena sodelovati, niso pa bili za to navdušeni drugi, zlasti Cigani, ki jim je bila tudi borna jetniška hrana čestokrat boljše kot hrana doma. Akcijo je bilo treba torej odločneje propagirati in pripraviti.

Ker je bil v vsaki celici tudi kak Cigan, so za načrt takoj zvedeli po vseh celicah s pomočjo njihovega »obveščevalnega« načina. Cigani so se namreč znali popolnoma sporazumevati skozi zid z mešanico trkanja s prsti, členki in komolci ter z vlačanjem — krajšim ali daljšim — odprte dlani po zidu, glasovnimi znaki ipd., skratka, na način, ki mi je ostal do danes nerazumljiv. Iz celice št. 5, so z njihovo pomočjo šla sporočila v vse celice. Povsod so se o njem posvetovali. Načrt je bil sprejet. Zdaj smo morali politični zbrati od hrane, ki smo jo dobivali z doma, »zlato rezervo« ne samo zase, temveč tudi za druge jetnike — za vsak primer. To rezervo, ki smo jo skrili v slamnjače, smo morali zlasti zagotoviti Ciganom in počakati na ugoden trenutek.

Nekega večera — bilo je v petek — so jetniki dobili za večerjo »zafrigan močnik« (močnik s prežganjem). Makovec je našel v močniku črve, kar je pokazal vsem zapornikom. Na prigovarjanje Štefana Kuharja (Jakoba) večerje ni niti pokusil, po večerji pa ni hotel oddati zaporniške menaške. S tem je bil tudi dogovorjen začetek gladovne stavke. Dogovorili smo se v vseh celicah s posredovanjem nekega Cigana, ki je vsako jutro pobiral »kible« in čistil hodnik. Ta je v vseh celicah po cigansko obvestil zapornike, naj ne sprejmejo kruha, ki so ga navadno delili pred zajtrkom, pa tudi, da ne sprejmejo zajtrka in druge hrane. Razen tega smo — ker so kruh navadno začeli deliti v zadnji celici št. 5 — naročili Makovcu, da bo, ko bodo odprli vrata, začel razgrajati in vpiti, da so primorani štrajkati in da nočejo nobene hrane, dokler se ne bo izboljšala... To bo še en

alarm za začetek stavke. Tako se je tudi zgodilo. Kruha ni vzel nihče razen Cigank v celici št. 4, preostalega zajtrka — navadno je bila to »kavna« voda ali čaj — pa ni vzel noben zapornik.

Nam, političnim, so nosile hrano izmenoma Jolanka, Marta in Sidika Kuhar, vse iz Puconec. Tokrat je bila na vrsti Marta Kuhar. Ko je prinesla hrano, ji jo je paznik po našem naročilu vrnil, češ da je noče.

mo vzeti, ker »štrajkamo«. Opoldne se je že po vsej Soboti razvedelo, da je v zaporu gladovna stavka.

Za kosilo je bil fižol, pa ga spet nobeden ni hotel vzeti. Dobro se spominjam, da je bilo precej prerekanja. Paznik je grozil z različnimi sankcijami, toda Makovec, ki je bil precej razburljive narave, mu je divje odgovarjal.

V zaporih, verjetno pa še bolj

POPRAVEK

»V predzadnji številki naše ga časnika so v prispevku »Fogum in zavest slovenskih žensk«, ki je bil objavljen na četrti strani, nastale grobe tiskovne napake«, nam piše Ivana Kovač iz Škofje Loke. Ena najvidnejših je nastala v stavku »v partizane je šlo petnajst Slovencek«, ki se mora pravilno glasiti »pri partizanih je padlo petnajst žensk«. Avtorici prispevka se opravičuje mo!

UREDNIŠTVO »TV-15«

v sami Soboti, je moralo biti precej hudo, kajti sicer se gospod predsednik okrožnega sodišča v soboto popoldne ne bi bil potrudil v zapore.

Prišel je popoldne ob štirih v spremstvu zapisničarja in vseh paznikov najprej v našo celico. Kako je s prehrano, mu je obrazložil Makovec na vprašanje, »zakaj stavkate?«. Ko je tudi naju s Kuharjem vprašal, »zakaj pa vidva štrajkata, ko pa imata dovoljenje za lastno hrano?«, mu je Pišta Kuhar odgovoril, da iz solidarnosti do drugih. Predsednik okrožnega sodišča se je nato samo nasmešnil, saj je vedel, odkod je prišla pobuda. Po izjavi Makovca je predsednik dal poklicati kuharico, vpriči katere je Makovec ponovil, kar je bil že povedal predsedniku sodišča, pokazal pa je tudi porcijo »zafriganega močnika« s črvi. Kuharica se je morala opravičiti in obljubiti, da bo izboljšala hrano, zaporniki pa smo obljubili, da bomo prenehali s stavko.

Naslednji dan je bila nedelja in točno se spominjam, da so zaporniki dobili govejo juho, goveje meso in solato, česar prej nikoli niso dobili niti ob nedeljah in praznikih. Prav tako je bila naslednje dni hrana znatno boljše kot pred stavko, ki je bila s tem končana. To pa ni bila edina zmaga, ki smo jo izbojevali z gladovno stavko v soboških zaporih. Politični smo imeli možnost povedati tudi svoje pritožbe. Zlasti smo zahtevali časopise in knjige ter izboljšanje odnosov do političnih zapornikov, češ da smo »še v preiskovalnem zaporu!«. Predsednik okrožnega sodišča nam je dovolil dobivati v zapor knjige, ne pa tudi časopisov. Kako se je potem izboljšal odnos paznikov do nas, smo videli tudi v tem, da nam je ta ali oni paznik med sprehodom nastavljal kak časopis tako, da smo ga lahko »sunili«.

Domnevam, da predsednik okrožnega sodišča ni prišel osebno v zapore zgolj iz usmiljenja ali za to, da bi klical glavnega paznika in kuharico na raport, temveč bolj na pritisk od zunaj, na pritisk javnosti, za kar je poskrbela partija.

SK

Fotografija z vprašajem

Tole fotografijo je najbrž posnel fotograf nekega sončnega majskega jutra v kakem manjšem mestecu na Primorskem. Morda v Ajdovščini ali Vipavi? Borci, ki korakajo po ozki ulici, pa najbrž pripadajo kaki enoti 4. armade, kar sklepamo po pokri-valih. Lahko pa fotografija predstavlja tudi kako nedičevsko ali ljotičevski enoto kdaj poprej, saj na čepicah ni videti nobenih znakov. Sporočite nam, če kdo kaj ve kje in kdaj je nastala fotografija in koga predstavlja. Glede »fotografije z vprašajem« v letošnji naši 2. številki, ki je izšla 7. januarja, nam je poslala pojasnilo tovarišica Jožica Race iz Ljubljane. Fotografija je nastala nekako novembra 1944, ko so vozili ranjence na letališče v Beli krajini. Ranjena je bila po nesreči, ko se je nekemu borcu sprožila brzostrelka, skozi obe nogi. Tedaj je bila učiteljica na osvobojenem ozemlju v Gornjem Jezeru pri Grahovem. Tovarišica Racetova se spominja, kako je fotograf naperil svoj aparat proti njej, ko se je kolona po kratkem postanku začela premikati proti letališču. Na sliki je sebe spoznala po rutii, ki jo hrani še zdaj kot spomin. Zato ji bo tudi slika dragocen spomin na tiste čase.

BISERI PRODUKCIJA 1969:

MODERNA URA
LORD 71

MODERNA ŽENSKA URA
LADY 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki ščiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu: TRST - Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14,18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s specialno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

PISMO MURSKOSOBOŠKIM GIMNAZIJCEM

Sedeminosemdeset dijakov soboške gimnazije

Dragi mladi prijatelji!

Dan za dnem prihajate v učilnice soboške gimnazije. In dan za dnem vas tam pri vходу v poslopje pozdravi velika plošča iz belega marmorja. Morda se samo bežno ozrete v njo, zakaj mučijo vas druge skrbi. Učenje je seveda vaša prva in osnovna dolžnost. A med drugimi predmeti se učite tudi zgodovine, saj gotovo poznate tisti latinski izrek, da je zgodovina učiteljska življenja. Na plošči pa so vklesana imena nekdanjih dijakov murskosoboške gimnazije. Če pazljivo prestežete imena na tej plošči, boste našli natanko sedeminosemdeset bivših gimnazijcev vaše vzgojne ustanove, ki so položili svoja dragocena življenja na žrtvenik svobode. Na zgornjem delu plošče je s krepkimi črkami napisano:

V najtežjih letih slovenske zgodovine 1941—1945 — so žrtvovali svoja življenja za narodno in socialno svobodo

In nato se po strogo abecednem redu vrstijo priimki in imena tistih bivših soboških gimnazijcev, ki so bili polni življenja in hotenja, a so morali umreti, da bi bila domovina svobodna in večno živa.

Sodim, da bolj ali manj poznate zgodovino Prekmurja. Da, tisoč let je ta pokrajina bila sestavni del madžarske kronovine in ogrski fevdalni gospodje so se vneto trudili, da bi potujčili prekmurški živeli. Vse do 1919. leta se je v prekmurških solah in uradih šopirila madžarsčina. Zato tudi ni ravno nič čudnega, če je bilo to prebujanje iz narodne zavisti, veliko počasnejše in bolj težavnejše kot v drugih slovenskih pokrajinah. V času med obema vojnama je zlasti mladi rod Prekmurcev pod vodstvom Partije bil izredno prizadeven pri širjenju narodnostnih in socialnih idej, pri utiranju poti za zmago vito izvedbo nacionalne in socialne revolucije. In vseh teh sedeminosemdeset nekdanjih dijakov vaše gimnazije je dalo neprecenljiv prispevek temu, da je lahko Prekmurje kot sestavni in enakopravni del matic Slovenije, v okviru nerazdružljive bratske skupnosti narodov in narodnosti SFRJ zadihalo s polnimi pljuči.

Dragi mladi prijatelji! Glejte, med bivšimi dijaki sta dva narodna heroja. Ste že bili kdaj v Gancanih, tam blizu vasi, kjer je 18. oktobra 1941 izkruval narodni heroj Stefan Kovač-Marko. Skromno spominsko znamenje, posvečeno ljudskemu junaku, je tam. Nedvomno je bil Marko najzaslužnejši prekmurški revolucionar. Kot da bi bil slutil, kako malo let mu je namenila usoda, je vsa svoje

sile posvečal Partiji in narodu. Bil je predvojni komunist, zaprt v Bileči. A v drugi polovici leta 1941 kot sekretar okrožnega partijskega vodstva za Prekmurje voditelj ljudske vstaje. Njegova prezgodnja smrt je imela hude posledice za nadaljnji razvoj osvobodilnega gibanja Prekmurja.

Vem, da ste se lani udeležili spominske slovesnosti v prekmurški vasi Vaneči, nedaleč od Murske Sobotice. Prisluknili ste obujanju spominov pruborca Bojana. Da, tam na Vaneči je v spopadu z madžarskimi fašisti 20. oktobra 1944 ugasnilo življenje narodnega heroja Daneta Šumenjaka-Mirana — nekdanjega obiskovalca soboške gimnazije.

V Murski Soboti stoji star grad, nekdanj lastnina madžarskega grofa Szapariya. V prostorih tega gradu imate Mladinski klub. Verjemite mi, vi mladi dijaki, da se mi včasih zazdi, kot da slišim presunljive krike iz grajskih soban. Mračni so bili oktobrski dnevi 1941. V tem gradu so zverženo mučili prve udeležence upora. Fašisti so uporabljali srednjeveške metode mučenja in jetnike dejali celo na natezalnice. In zadnji oktobrski dan so bile na dvorišču tega mrkega gradu postavljene vislice. Tega dne je bila končana življenjska pot dveh nekdanjih dijakov, Stefana Cvetka in Evgena Kardoša. Sovražnik je bil prepričan, da je s tem zlomil upor, a se je uštel.

Ognjevit revolucionar je bil Mirko Bagar-Jan. Tudi on je sodil v vrste predvojnih komunistov. Komaj šestindvajset let je izpolnil, ko je smrtno zadet za vedno omahnil tam v Budimpešti, januarja 1945.

Stefan Kuhar-Bojan je bil leta 1941 kot predvojni komunist poslan na delo v Prlekijo. Mlademu in energičnemu Bojanu je Partija zaupala mesto sekretarja Ljutomerško-radgonskega partijskega okrožja. Petnajstega novembra 1941 je pogumno zrl v puškine cevi v Mariboru, gestapovska krogla je pretrgala nit življenja mnogo obetajočemu prekmurškemu revolucionarju. — Vinko Casar si je izbral učiteljski poklic. V muzeju NOB v Murski Soboti je ohranjeno pismo sovjetske vojske misije pri generalštabu JA. Iz tega dokumenta je razvidno, da je bil pokojni dijak komandir voda v ruskem partizanskem odredu. Bil je izredno hraber borec, a 12. januarja 1944 ga je zadelo pri Stari huti, nedaleč od rusko-poljske meje. — Prekmurški rojak Jože Kramar-Juš je že leta 1941 odšel v partizane na Hrvaško. Komaj sedemnajst let mu je bilo, ko je za vedno zapustil šolske klopi v vaših učilnicah. Potlej pa je kot partizan prehodil Hrvaško in Bosno in še Slovenijo,

in se v poletju 1944 z orožjem v rokah vrnil v rodno pokrajino. Bil je okrožni skojevski funkcionar. Sedemnajstega oktobra istega leta je bil ranjen v boju z Madžari, zadnjo kroglo pa je namenil sebi, ker ni hotel priti sovražniku živ v roke. Ali Kardoš gotovo sodi med najzaslužnejše predvojne prekmurske revolucionarje. Med drugimi dolžnostmi je bil nekaj časa tudi prvi urednik lista Ljudska pravica. Glejte, februarja letos bo minilo četrti stoletja, odkar je kot živi okostnjak v nacističnem taborišču smrti Flossenbug prenehal živeti.

Koloman Kučan, bivši dijak gimnazije v M. Soboti, se je leta 1944 kot poročnik NOV in komisar bataljona bojeval v Srbiji. Tretjega novembra 1944 je v bolnišnici v Gor. Milanovcu umrl za zadobljenimi ranami. Po vojni so njegove smrtne ostanke prepeljali na murskosoboško pokopališče. — Ciril Jureš-Maks je bil član SKOJ in uspešno je vodil okrajno organizacijo ZSM Ljutomer. Tretjega februarja 1945 so vlasovci obkolili domačijo Ivana Žalika v vasi Logrovci, kjer je našla zatočišče skupina partizanskih borcev. Maks je z dobro merjenim strelom ubil komandanta vlasovcev, kapetana Scidlowskega. Hudo ranjenega so ujeli in obesili na glavnem trgu v Ljutomeru. Obesen je visel ves dan. Malo zatem 12. februarja 1945 pa je pri Frankolovem zadržala zanka tudi Stefana Obala, živinozdravnika iz Murske Sobotice. — Branislav Reš je partizan na Štajerskem in se gotovo živo spominjal svojih gimnazijskih let v Murski Soboti. Do smrti izčrpanega borca so ujeli gestapovci. Tik pred koncem vojne so ga obglavili na dvorišču jetnišnice v Torgau blizu Berlina.

Zoran Velner je bil politdelegat v tretjem bataljonu Gubčeve brigade. Kot težak partizanski ranjenec se je zdravil v bolnišnici na Gorjancih, na hrvatski strani. Desetega septembra 1942 so preoblečeni ustaši napadli bolnišnico. In ta dan je bil tudi zadnji za bivšega soboškega dijaka Zorana Velnarja. — Kdo ve, kje je grob Dušana Cir-ermara. Zadnje mesece pred osvoboditvijo je kot borec NOV potoval v Prekmurje. Še je sporočil materi v M. Soboti, da se bo oglasil, a mati ga ni nikdar dočakala. — France Šumak je bil doma iz Ljutomera. Odšel je med prvimi v partizane. Sestega marca 1943 so ga njegovi tovariši pokopali nekje pri Pleterjah. — Aleksander Perš je bil aktiven pri delu sabotažnih skupin 1941 leta. Potlej je bil zaprt in naposled se mu je posrečilo priti k ruskim partizanom. Petega novembra 1943 je junško padel na ozemlju SZ. Jerko Novak je dočkal osvoboditev. Aktivni častnik naše vojske je bil, a se ga je lotila zavrtna bolezen, ki je kmalu po vojni strla njegove fizične moči. — Marija Potočnik — ženska, katere priimek in ime sta vklesana na spominski plošči. Drugih podatkov nimamo o nji, kot da je 1945 žrtvovala svoje življenje. — Jože Zadrovec-Marjan je

bil borec v Prekmurski prtizanski četi. Zelo hraber in tovariški se je izkazal. 22. februarja 1945 se je med Madžari in našimi borci vnel krvav spopad. Marjan je ščitil umik tovarišev. Njegovi soborci so prešli iz ognjenega obroča, sam pa je junško padel. — Stefan Raj je bil doma iz Turnišča. Tudi ta je bil v prvi prekmurski borbeni enoti. Ni ga zadela sovražna krogla, toda s svojim orožjem se je smrtno ponesrečil 5. II. 1945.

Jože Čeh-Polde je bil sovaščan ljudskega junaka Stefana Kovača. Oba je povila prekmurska mati v vasi Nedelica. Kakor Kovač si je tudi on izbral pravniški poklic. Kot ilegalce je opravljal kurirsko službo in se nato priključil prekmurski partizanski enoti, s soborko Slavico Mihelič sta naletela na sovražnoasedo pri Bellincih. Hudo ranjenega v glavo so madžarski vojaki prepeljali v murskosoboško bolnišnico, kjer je umrl 16. januarja 1945. Razen Marije Potočnik je vklesano tudi ime druge ženske, bivše dijakinje soboške gimnazije Magdalene Preissove. Bila je židovskega rodu, in 22. maja 1944 so jo s stotimi drugih zadržali v plinski celici taborišča smrti Auschwitz.

Kje ste nekdanji murskosoboški gimnazijci Stefan Bojnec, Ignac Cvetko, Ludvik Čurman, Boris Droč, Geza Dani, Milan Dešković, Koloman Flisar, Bojan in Božo Gabrijelečič, Gustav Gašparič, Danilo Gmšek, Ludvik in Alojz Hahn, Alojz Hajdinak, Danijel Halas, Oto Halmoš, Martin Hanc, Josip Hadjed, Andrej, Emerik, Ignac in Koloman Heimer, pa Kurt, Hirs Raoul, Andrej Krapec, Gustav Kerčmar, Drago Kroflič, Franc Kuhar, Lojze Lušin, Jože Majerič, Franc Nadai, Dušan Niševic, Franc Novak, Jožef Osojnik, Jože Plaznik, Anton Plej, Vlado Lušin, Jožef Podlessek, Nikolaj Preiss, Janko Puncer, Ludvik Rogan, Desider in Julij Rosenberger, Franc Senčar, Stanko in Stojan Serbec, Anton Sifrer, Jože Siftar, Ivan Sirca Miran Šumenjak, Stefan Trajbarič, Ludvik Vandal, Franc Vlač, Friderik Weiss in Evgen Zelko? Vsi ali skoraj vsi ste kot sodelavci NOB trpeli v madžarskih fašističnih zaporih in bili zato odvzedeni v nacistična uničevalna taborišča, kjer ste za vedno ostali.

Da, sedeminosemdeset dijakov murskosoboške gimnazije. Sedeminosemdeset obiskovalcev gimnazije, ki so marljivo študirali in se želeli usposobiti za samostojno življenje. Številni od navedenih so tudi končali univerzo ali pa je bilo za njimi že nekaj semestrov, ko je izbruhnila vojna. Verjemite mi, dragi dijaki, da ne mislim objokovati njihove smrti. Brez žrtv ni zmage in ne svobode. Sloviti pisatelj Maksim Gorki je nekje zapisal, da zmage ne priborijo tisti, ki ostanejo živi, temveč tisti, ki padejo. Sodim, da mu lahko stokrat pritrdimo. Prepričan sem, da bi vi, če bi živeli v tistem času, storili isto, kot so vaši predhodniki. Saj drugače tudi ne bi moglo biti. Krav je bil in je tudi moral biti naš osvobodilni boj. Doživljali smo zmage in poraze, uspehe in neuspehe, delali napake, a izbojevali smo narodno in socialno svobodo, tisto, po čemer so že hrepeneli naši dedje in pradedje in še njihovi očetje

In zakaj sem to pismo — ta stavček — naslovil na vas? Glejte, sedeminosemdeset jih je iz vaše gimnazije, ki so odšli v nepovratnost. Lahko ste ponosni nanje. A nekaj mi leži na srcu, nekaj, kar vam predlagam v pričujočem pismu. Da bi se vsaj skromno odločili (tudi vzdana plošče je ena izmed oddolžitv mrtvih), bi bilo treba izdati življenjepise. In to bi lahko bila zajetna knjiga, bogat zbornik. Ponekod so to že storili. Precej gradiva za biografije že imam v muzeju. Kaj menite, dijaki in profesorji? Ali ne bi s skupnimi napor, torej vi in mi pri Zvezi borcev, razdelili za delo, zbrali še manjkajoče podatke za sestavo življenjepiso, se potrudili, da bi tudi, če je mogoče, dobili slike pokojnih gimnazijcev in tako v določenem času s skupnim delom pripravilo knjigo za tisk? Saj vam je znano, da za ohranitev in razvijanje junških tradicij NOB in ljudske revolucije ne more biti odgovorna samo organizacija preživelih borcev NOV, temveč vsi družbeni dejavniki, a v prvi vrsti vi mladi, vi, ki ste zakoniti dediči

vseh pridobitev naše herojske preteklosti.

Knjiga — življenjepisi s fotografijami — padlih in v taboriščih umrlih dijakov vaše gimnazije je tudi potrebna tej vzgojni ustanovi!

Prekmurje je del naše socialistične samoupravne družbene skupnosti. A v tej družbi živijo tudi ljudje — ni jih sicer veliko — ki bi hoteli razvrednotiti vse tisto, za kar je vsaki deseti Jugoslovian zapečatil s svojo srčno krvjo. Prav gotovo jim to nikakor ne bo uspelo.

So pa tudi ljudje, ki jim je tuja zgodovina Prekmurja in ki z nekega podcenjevanjem, da ne rečem z zaničevanjem govorijo o prispevku te naše najsevernejše pokrajine v osvobodilnem boju.

A resnica je, da je dalo Prekmurje 992 žrtv (padlih borcev, ustreljenih talcev in umrlih taboriščnikov). In to je krvni prispevek pokrajine za zmago nad mračnimi silami fašizma.

Tovariško vas pozdravljam in vam želim veliko uspehov pri učenju.

JOŽE JANEŽ

Spomnil sem se dijakov - junakov..

V letošnji drugi številki vašega lista sem bral članek »Še dijak, a že junak«. Ob branju sem se spomnil tudi drugih mladih junakov, ki so zaradi svojega mladostnega navdušenja nad komaj rojeno jugoslovansko državo vstopili v legijo koroških borcev in se udeležili bojev za naše severne meje.

Spominjam se navdušenih obrazov taktatne mladine v belgijski vojašnici. Ni bilo časa, da bi izurili te otroke, večinoma dijake ljubljanske realke, ni bilo časa, da bi jih seznanili z uporabo puške. Zamenjali so knjige s puškami in se že čez nekaj dni po vstopu v legijo odpejali braniti slovensko mejo pri Področici.

Dne 7. ali 8. januarja 1919 so pri izhodu karavanškega predora pred Področico že spoznali krutost in neusmiljenost vojne. Niso niti dobro pogledali lepe koroške zemlje, ko so že nanje začele padati granate in je kri prvih namočila zemljo. Spominjam se, da smo imeli takoj dva mrtva in nekaj hudo ranjenih. Imen vseh padlih se ne spominjam, pač pa mi je ostalo v spominu ime Borisa Kostanjevca, mornariškega kadeta. Kak mesec pred razsulo dvojne monarhije se je vrnil iz vojne akademije in se vpisal na ljubljansko realko. Kljub vzgoji v vojaški šoli, ki je bila strogo monarhistična in usmerjena v potujčevanje, Kostanjevec ni pozabil, da je Slovenec. Ko je spoznal, da je njegova domovina v nevarnosti, se je prijavil kot prostovoljec. Njegov oče, visok državni uradnik, toda kljub temu vedno zaveden Slovenec, je z globoko žalostjo prevzel krsto s truplom sina-junaka.

Od takrat je preteklo že več kot petdeset let, toda dijakov-junakov ne smemo in ne moremo pozabiti.

MAKS PREMUR, PIRAN

Pravna posvetovalnica

Zdravstveno varstvo

Tovariš I. Z. iz C. nas je že pred enim mesecem v dopisu zaprosil, da mu pojasnimo, kaj obsega zdravstveno varstvo voj. vojnih invalidov. Ker pa je pravkar izšla sprememba zakona o vojaških vojnih invalidih, ki ureja tudi obseg zdravstvenega varstva vojaških vojnih invalidov, dajemo to pojasnilo sicer z zamudo, zato pa posredujemo najnovejša določila spremenjenega zakona o vojaških vojnih invalidih. Kaj torej obsega zdravstveno varstvo vojaških vojnih invalidov?

Po novih določbah dodatnega člena 50 a zakona o vojaških vojnih invalidih obsega zdravstveno varstvo zdravniške preglede in druge vrste zdravstvene pomoči, s katerimi se spremlja in pregleduje zdravstveno stanje ter ugotavlja zdravstvena zmožnost za delo. Zdravstveno varstvo obsega strokovne medicinske ukrepe za

izboljšanje zdravstvenega stanja oziroma za preprečevanje obolenj (cepljenja in druga imunizacija, dizinfekcije). Nadalje obsega zdravniške preglede, zdravljenje bolnikov, druge vrste medicinske pomoči in medicinsko rehabilitacijo (v zdravstvenih in drugih zavodih, na domu) ter zdravljenje v naravnih zdraviliščih. Zdravstveno varstvo obsega zdravljenje zobnih in ustnih bolezni, zdravniško in drugo strokovno nego porodnic pred in med porodom ter po njem, nadalje zdravila, pomožni material, sanitetni material. Zdravstveno varstvo obsega tudi zobotehnično pomoč in zobna protetična sredstva, proteze, ortopedske in druge pripomočke ter pomožne in sanitarne priprave.

Spremenjeni predpis vsebuje tudi podrobnejšo razlago, kaj vsebuje oz. obsega ena ali druga vrsta zdravniške pomoči in kakšen je obseg posameznih oblik zdravstvenega varstva. Gre pa samo za podrobnejšo razlago prej navedenih določb.

Pač pa vsebujejo novi predpisi podrobnejše določbe kdaj imajo vojaški vojni invalidi, ki so v delovnem razmerju, med zadržanostjo od dela pravico do nadomestila osebnega dohodka. Pravico do tega nadomestila imajo, če so zaradi bolezni ali poškodbe začasno nezmožni za delo, če zaradi zdravljenja ali medicinskih preiskav, ki jih ni mogoče opraviti izven rednega delovnega časa, ne morejo delati, če so na nujnem zdravljenju po predpisih o voj. vojnih invalidih, če so izolirani kot bacilonosci, če so določeni za negovanje obolelega družinskega člana ali za spremljevalca bolniku.

Vojaški vojni invalidi imajo v navedenih primerih pravico do 100 odstotkov od osnove v vseh primerih in ves čas zadržanosti od dela. Osnova za nadomestilo je povprečni osebni dohodek, ki ga je invalid dosegel pred letom, v katerem je nastal primer. Stodostotno nadomestilo pripada invalidom tudi za tisti čas, ko so v zdravstvenem zavodu!

Marsikje ne znajo ceniti te dobrine

Ena izmed največjih dobrin, ki bi jih moral imeti vsak človek, je stanovanje. ZZB NOV se že dlje časa trudi, da bi vsi nekdanji borci in aktivisti dobili primerna stanovanja. Veliko so glede tega že naredili, vendar marsikaj čuti, kako marsikje ne znajo ceniti te dobrine, v kateri prebijemo vsaj polovico življenja. Poglejmo si samo nekatere stavbe, ki so jih zgradili za borce!

Človek bi pričakoval, da bo v taki stavbi red in čistoča. Toda kaj prepleksana stopnišča so odrašana z ostrimi predmeti. Če tega ni dovolj, se grešniki še podpisajo. Napisne tablice na poštnih zabojčkih so razbite komaj za jih pritrdili. Po stopniščih se valja papir in drugi odpadki.

Hišni sveti naj bi opozarjali stanovalce, da so hiše splošno družbeno imetje in da je zato z njimi treba ravnati tako kot bi bile last posameznikov. Predvsem pa naj bi bila snaga ponos stanovalcev.

FRANJO KRISTAN

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Nekega dne se je pojavil tudi njen sedanji mož. Najbrž je zavohala dober plen, saj je imel fant avto in dobro službo. Slišalo se je, da je pri ženskah popolnoma neizkušen kljub zrelem letom, ker je imel doma trdo, krščansko vzgojo. Prijatelji so ga pripeljali k njej, da bi ga navadili na ženske, saj te ni bilo težko dobiti. Pa se je zaljubil vanjo in kmalu je bila poroka. Potem je šla z njim v tujino, se vrnila, zidali so vilo v Ljubljani, pa še počitniško hišico, si kupili nov, lepši in večji avto ter začeli hoditi na dolga potovanja po Evropi in Afriki, lepo napravljeni in opremljeni, pri nas pa na izlete po najdražjih hotelih in letoviščih...

Jaz pa sem spet revež, pokojnina je vsak dan manj vredna. Pa toliko sem dal za našo stvar, vse življenje garal...

DVANAJSTO NADALJEVANJE

Spet sem bil na službenem potovanju. Pripeljal sem se v manjše slovensko mesto, ustavil avtomobil na trgu sredi mesta in izstopil, da bi pretegnil ude in nekaj poizvedel pri uradu, ki se ukvarja z mojemu sorodnim delom.

Skoraj trčil sem ob znanca iz partizanskih časov, ki ga že več let nisem videl. Pozdravila sva se in si podala roke, se pogovarjala o starih časih...

Mimogrede sem se spomnil, da je tovariš živel v internatu, kjer je pred odhodom k partizanom stanoval tudi Šimen. In pozneje, pre-

202

manjvrednostnimi občutki, ker bi te izkoristil sovražnik. Ta je namreč navadno skušal najti šibko točko prav pri ljudeh, ki so veliko vedeli. Zato jih je temeljito proučeval dolga leta, brskal po njihovi preteklosti, si prizadeval odkriti pri posameznikih v gestapo skrite, še neodkrite strasti in nagnjenja. Če jih je našel, je ujel človeka pri grehu in ga začel izsiljevati. Vedno huje, dokler ni bil nazadnje popolnoma omrežen.

Ko sem to bral, sem se spomnil Šimna. Mar ni bil Šimen prej zelo za četnike? Dobro, če je bil, ali ni morda kdaj tudi česa razkril, če je zvedel za našega aktivista? Končno je tudi to dovolj, da bi mu utegnil kdaj kdo očitati, češ zdaj samo nas preganjaš zaradi takih nazorov, ni pa še dolgo, kar si bil sam ravno tak, celo hujši kot sem zdaj jaz...

Pa tista njegova nesrečna grba! Kar predstavljal sem si ga, kako se muči, ko ne more dobiti dekleta, kakor se bolj ali manj mučijo vsi fantje njegovih let. Drugače je zdrav, celo zelo krepak, po zunanosti pa takšen... Ali ne bo sovražnik skušal odkriti in se mu ne bo treba dolgo mučiti, kakšne strasti trpinčijo Šimna? Izkušen obveščevalec ga bo samo pogledal, pa bo takoj vedel, kje ga čevlji žuli. Zatorej Nemci izbirajo za gestapo samo lepe ljudi...

Omenil sem svoje ugotovitve našemu voditelju, ki je bil odgovoren za izbiro ljudi. Pisano me je pogledal in me nadrl:

»Tepec, mar bomo zdaj posnemali gestapovce? Lep komunist si mi, ko iščeš vzore v fašistični miselnosti. Šimen je pač tak, kakršen je, drugačen ne more biti. Komunist je, zato ga ne moreš primerjati s fašistom. Komunist ima

200

den so ga še mladega zaradi bolezni upokojili, je delal v Državni ustanovi. Brž sem mu povedal, da pišem o njem knjigo.

»Tak izdajalec in podlež ne zasluži, da bi pisali o njem v knjigah,« me je brž posvaril. »Veliko je bilo poštenih in pogumnih fantov, ki zanje nihče niti ne ve, kaj šele, da bi o njih pisali knjige. Zato ti svetujem, da nehaš...«

Nisem mu odgovoril. Čez nekaj časa je kar sam nadaljeval:

»Preden so ga sprejeli v varnostno službo, so me vprašali, kakšno mnenje imam o njem. Odgovoril sem, da je sicer lahko dober borec ali aktivist, v varnostno službo pa ga jaz ne bi sprejemal, ker je bil prej preveč vnet za četnike in kralja ter se je šele med zadnjimi spreobrnil.

Očitati so mi, da sem ozek in so moj ugovor zavrnil. Pa ga imejte, sem si mislil, boste že videli vraga...

»Zakaj nisi potem nič rekel, ko se je že vrnil s Štajerske?« sem ga vprašal.

»Saj sem, pa še kako. Takrat smo spet razpravljali o vsakem posamezniku. Ravno jaz sem imel nalogo pozanimati se za vsakega posebej. Vedel sem, da s Šimnom ni bilo nekaj v redu na Pohorju, stalno sem opominjal našega voditelja na to, dokler se ta ni naveličal in me nekoč prav grobo zavrnil, češ sakramenski študentje, nekoč ste se tepli zaradi kake punce, zdaj pa hočeš človeku po vsej sili škodovati in ga onemogočiti.

Bil sem jezen in užaljen, pa kaj moreš, če te nihče ne posluša! Spet sem si mislil, pa ga imejte, boste že videli.

Čez nekaj mesecev smo razpravljali o njem, ko ga je bilo treba poslati v Prekmurje. Medtem sem že marsikaj prebral iz taktike in me-

203

zavest, fašist je pa nima. Da mi nikoli več ne prideš pred oči s takimi traparijami...«

Bil sem užaljen, nekajkrat me je voditelj še zafrkaval in mi očital fašistično miselnost. Nisem se mu upal odgovarjati, nekoč pa sem mu vrnil milo za drago. Hudo sem se mu zameril in po tistem sem čutil, kako me povsod odri-vajo, obenem pa nalagajo najhujše delo. Pri-tožil sem se, pa so me grobo zavrnil in še bolj odri-vali. Nazadnje sem zbolel in potem mi nihče več ni mogel pomagati.

Zvedel sem, kaj je počel Šimen in kako je končal. Zdaj mi je bilo jasno, da sem le imel prav in da Nemci kar se tiče taktike niso bili ravno tepci. Nekoč sem našemu nekdanjemu voditelju, ki je bil takrat že drugje v službi, povedal nekaj pikrih. Nič ni odgovoril, toda njegovo roko sem kmalu začutil.

Zdi se mi, da sem se prav zaradi Šimna ljudem zameril, zapostavljali so me, morda sem prav zaradi vsega tega zbolel. Ko se je vse pojasnilo, je bilo že prepozno. Zamudil sem vlak, čeprav sem na vso moč tekel.

RAZMIŠLJANJE O USPEHU MOJEGA DELA

Ali vem že zadosti o Šimnu, da bi lahko napisal o njegovem življenju in nehanju roman ali dokumentarno delo? Ali je to sploh mogoče zaradi še živih ljudi, ki bodo prizadeti, če jih omenim? Še pri romanu bi šlo težko, dokumentarno delo pa bi sprožilo vrsto tožba zaradi razžalitev in ugovorov s strani vodilnih ljudi. Kje naj dobim dokumente o Šimnovem delovanju, ki morajo po zakonu ostati tajni še dolga desetletja. Ali naj čakam do takrat in prepustim pozabi vsa pričevanja živih ljudi? Takrat najbrž ne bo med živimi nobenega izmed prizadetih, pa tudi mene najbrž ne.

206

veški podobi, ki se hočejo človeku maščevati zaradi njegove nesreče.

Med zadnje vsekakor spada tudi Šimen.

Kaj naj storim, da iz vseh teh drobcev o Šimnovem življenju zložim zaokroženo celoto, ki jo bodo ljudje z zanimanjem brali in se pri tem nečesa naučili?

Sklenil sem, da pojdem po poti mnogih tlačanov peresa in zlozim iz drobcev zgodbo, v njej pa opišem in orišem Šimna, kakor si ga zamišljam. V njej bi rad pojasnil vse tisto, česar doslej bralec še ni zvedel. Domišljija naj zapolni vrzeli, ki so morda nastale, ker se Šimen nikoli ni pojavil pred sodniki in ker ni pred smrtjo okusil samote zapora. Tam bi morda v svarilo ljudem zapisal svoje spomine, ki bi morda kdaj zagledali beli dan, če ne bi končali v zaprašenih arhivih kakega instituta za psihologijo, kriminalistiko ali psihiatričnega oddelka medicinske fakultete. Tako pa je vse prezgodaj segel po odrešilni pištoli in je kot opomin soljudem napisal le nekaj skrivenčenih stavkov.

Morda bo tudi kdo s tem torzom romana, ki vsebuje reportažne primese, spomine in odlomke dokumentov, nezadovoljen, češ kaj je hotel pisec s to zmesjo literarnega ustvarjanja. Drugi mi bodo očitali, da sem hotel očrniti tega ali onega ali Državno ustanovo ter spraviti na dan umazane reči, ki so se morda res zgodile, pa niso bistvene niti splošne, zato je najbolje nanje pozabiti...

Pišem pač kakor znam in kakor mislim, da bo bralcem najbolj všeč. Priznam, da sem najbolj vesel, če moje reči bere veliko ljudi in če jih bero z zanimanjem. Pišem za bralce, ne pa za kritike, in trdim, da sta zame najstrožja sodnika čas in množica.

Onim drugim pa bi odgovoril: Četudi so se sem pa tja v naši revoluciji dogajale tudi nečedne reči, kakršna je Šimnova, smo kljub temu zmagali. Zakaj? Zato, ker se je velika večina naših ljudi pošteno

201

todike obveščevalne službe, se seznanil z načinom delovanja naših sovražnikov in zgradbo njihove obveščevalne službe.

Iz nemških izkušenj sem vedel, da oni jemljejo v gestapo samo mlade, zdrave in predvsem lepe ljudi, po njihovih merilih moralno neoporečne. Ne marajo pa ljudi s predsodki in

204

Ali bodo takrat ljudje še razumeli in verjeli, kakšni čudni časi so bili takrat, ko je Šimen počenjal svoja hudodelstva in nazadnje končal? Že zdaj, ko sta pretekli komaj dve desetletji po koncu vojne, nam mladina več ne verjame, ko pripovedujemo ali pišemo o teh časih. Takrat pa je bila to siva enoličnost in vsakdanjost, nekaj čisto samo po sebi umevnega. Že zdaj mislijo, da se hvalimo, da se hočemo prikazati kot junaki, zdimo se jim krvoločneži in nemo-goči idealisti. Kaj bo šele čez nekaj desetletij?

Če bi pisal dokumentarno delo? Končno niso važna imena, datumi in kraji. Čez sto ali dvesto let bo čisto vseeno, ali se je nekdo pisal Vid Peklaj, ali je bilo drugemu ime Šimen, Nives, Marica ali kako drugače, pa tudi če je tak ali drugačen človek sploh živel. Prav tako ne bo več važno, če se je to ali ono zgodilo do podrobnosti tako kot sem zapisal ali malo drugače, če je vse to neke zapisano v sodobnih virih in dokumentih ali pa je plod domišljije na podlagi utemeljenega sklepanja.

Ostali bodo pa ljudje, njihove težave, strasti, bolečine in želje. Menda bodo tudi takrat eni srečni, drugi nesrečni, eni veseli, drugi žalostni. Le to upamo, da bodo takrat imeli manj vzrokov za nesrečo in žalost kot smo jih imeli in jih še imamo mi.

Če bo moja knjiga o Šimnu zagledala beli dan, jo bodo znanci, kadar jim bo hudo, lahko vzeli v roko, jo odprli in brali. Lažje jim bo, ko bodo ugotovili, da takrat, ko je živel Šimen, ljudem ni bilo lahko, da so hudo trpeli in živeli v hudih stiskah. Ko bodo primerjali tiste čase s časi, v katerih živijo, bodo potolaženi odložili knjigo in olajšano ugotovili: »Zdaj pa ni več tako hudo.«

Najbrž bodo tudi v daljnji prihodnosti stra-

205

šile sence do konca nesrečnih ljudi, ki jim ne bo mogel nihče pomagati. Pridružile se bodo povorki podobnih nesrečnežev v zgodovini, med katere spada tudi Šimen. Med nesrečneži sta dve vrsti. Na ene nesreča vpliva tako, da postanejo utelešeno človekoljubje, neskončno plemeniti ljudje. Drugi postanejo pošasti v člo-

207

in pogumno bojevala proti fašizmu in tiraniji. Zakaj bi potem prikrivali, da so se bojevali tudi proti sovražniku, ki je uporabljal najbolj prekanjene zvijače, da bi nam škodoval, zvijače, ki jih lahko spoznamo v Šimnovem primeru. Zakaj bi ljudem skrivali še eno veličastno zmago preprostih ljudi nad organiziranimi hudodelci, zmago v boju, kjer je bil neki Šimen samo poskusni zajček?

Zdi se mi, da o pravi človeški veličini lahko govorimo takrat, ko se pokažejo težave, ne pa tedaj, ko gre vse kot po maslu, ko nihče ne greši in dobri brez posebnih težav zmagujejo hudobne...

ŠIMEN: MOJ ŽIVJENJEPIS

(Kakor si ga zamišljam po vsem, kar sem o njem slišal)

Najdlje seže moj spomin nazaj v neko sončno poletje. Menda sem kobacal po prahu ali pesku, nad menoj se je bočilo modro nebo in bilo je tako vroče kot nikoli kasneje. Pa še nekaj sem videl nad seboj: razkošno zelenje trtja in velike grozde, modre debele jagode, ki so omamno dehtele. Ne vem več, kaj sem zagrešil, toda spominjam se, da me je neka deklica, morda je bila stara kakih deset let ali nekaj več, zaradi tega večkrat udarila. Joka sem, še zdaj se spominjam solz, ki so mi lile po obrazu in se mešale s prahom okoli mojih ust v slano, lepljivo blato. Potem sem zaslišal visok materin glas:

»Kaj tepeš ubožčka, saj vidiš, kakšer. je...«

Morda ni rekla ravno tako, morda malo drugače, toda pomen je bil takšen. Te besede pa so mi vse življenje ostale v spominu. Najbrž sem takrat prvič spoznal, da sem drugačen od drugih ljudi ali da šele bom drugačen. Morda sem na ta dogodek navezal vrsto poznejših spoznanj in dogodkov...

Kulturni obzornik

DOKUMENT O SLOVENSKEH INTERNIRANCIH V BELJAKU IN MARKT RETTENBACHU

Taboriščni dnevnik v 1700 verzih

Petindvajset let mineva, odkar je zaključil zdaj 84 letni upokoje-ni šolski upravitelj Leopold Hladnik svoj taboriščni dnevnik, ki ga je bil začel pisati jeseni 1944. leta v zbirnem taborišču v Beljaku in nadaljeval v taborišču Markt Rettenbach v Nemčiji. Večidel jetnikov, že tedaj starih in bolnih, ni več med nami, in tudi tistih ni več, ki so bili tedaj še mladi in polni življenja, a so izkrevavali v gozdovih ali na moriščih. A kdor je preživel, ne bo pozabil gorja, ki ga je bil Hladnik iz dneva v dan zapisoval skrivaj in ponoči v svoj dnevnik, samemu zapisovalcu pa so ti zapiski v obliki verzov še danes najdragocenejši spomin iz vsega njegovega dolgega, delovnega in razgibanega življenja. Imajo pa tudi širšo vrednost kot dokument naše preteklosti in prispevek k zgodovini NOB, posebno kar zadeva omenjeni dve taborišči, ljudi v njih ter kraje, odkoder so bili pri-gnani.

Casopisni prostor žal ne dopušča, da bi objavili vso dolgo Hladnikovo pesnitev, ki obsega blizu 1.700 verzov in je v njih omenjenih 40 ljudi iz koroških krajev on-kraj Karavank, 83 ljudi iz Meziške doline in še nekaj drugih iz Jesenic, Bovca itd. Hladnik je v verzih opisoval okoliščine, v katerih so bili aretirani in pregnani v taborišče, ter njih usodo. Samo kot primer naj navedemo uvod k pesnitvi in pa nekaj značilnih odlomkov iz nje:

Ko pripelješ se v Beljak, koj zagledaš več barak. Naša, ena izmed teh, razlikuje se od vseh. Tabor se »banditov« imenuje, v njih Slovencev trop vzdihuje. So s koroških krajev ga prignali, zraven pa še Hladnika dodali. Prevalje, Mežica in še drugi kraji so zastopani v tej raji. Psinja ves, Ojstrica, Loče Hitlerju se vdati noče.

Hrana je kaj ničeva, niti ni prašičeva. Neverjetno se nam zdi, kaj vse v čorbi se dobi: najdeš čike, razne črve, vmes še raznovrstne mrve.

Za ležišče malo slame, danes je zadosti zame. Bolhe in stenice, uši grizejo nas vse noči.

Ker narodna usoda hoče, tu Breljov zdaj biva oče. Za njegovo zvesto ženko je življenje dokaj grenko. Zale njiju hčere urno in smeje po baraki borni sučejo metle... So živino, živež jim pobrali, preden dom so jim požgali. Vzeti pa se jim ne da,

Leopold Hladnik

shranjena je v dnu srca pesem, ki so s seboj jo zveli in z občutkom nam zapeli... Mlada mamca z Ojstrice gladije, nima obleke, čevljev, vsa zmrzuje. Dete, staro mesce tri, v naročju bolno ji ječi. Še plenice so ji vse pobrali, preden so jo v tabor k nam prignali. Miha Hebel, brihtna duša, dete tolažiti skuša. Cucelj iz lesa nardi, pa mu v usta ga tišči... Mrkčeva družina z dvanaajstimi ljudmi oropana posestva potrta tu ječi. Največja, strašna bol je ta, ker hčeri Lojzki ubili so moža, pred hišo so ga ustrelili in v Kislo vodo zavalili... A ko le nekaj tednov mine, fantov naših par izgine: Ambrož Franc in Uršič Tone. Preden sonce se zatone, zdrava, mlada korenjaka že med partizani sta junaka...

In tako skozi vso pesnitev. Posebej pa so omembe vredni verzi, ki se po klenosti ločijo od drugih, napisani pa so v nemščini. Ko je namreč Hladnika komisija v taborišču vprašala, kako se mu godi, in mu ponudila, da se lahko prijavi kot »folksdojčera« ter si izboljša položaj, je to odklonil in stresel iz rokava: »Ein Volk ist hergekommen — in Elend, Jammer, Not, — man hat ihm weggenommen — den Hof, das Vieh und Brot.« (V prostem in nevezanem prevodu bi se glasilo: Tu zbrano ljudstvo živi v bedi in stiski —

vse mu je vzeto, dom, živina in kruh.)

Sam Hladnik pravi o sebi, da verzov ni pisal kot pesnik, marveč kot priložnostni pripovednik. »Verze sem namenil predvsem koroškim slovenskim družinam, njih sorodnikom in potomcem, pa koroškim partizanom... Moji zapiski so prispevek k domači kroniki izseljenih koroških Slovencev.« In da ta dnevnik ne bi brez haska obležal, ga je pisec izročil Muzeju revolucije Slovenije v Ljubljani, kjer je na razpolago vsem, ki se zanimajo za zgodovino istega časa in prizadetih krajev ter ljudi.

A za zaključek samo še nekaj be-

sed o piscu. Sam o sebi pripoveduje: »Po končanem učiteljsku je pred prvo svetovno vojno sem učil v Otočcu, Ribnici in Žireh, med obema vojnoma pa v Škofji Loki, Cerknici in Sentvidu... Po upokojitvi pa v obrtni šoli, v podoficirski administrativni šoli, v Lito-stroju, v avtomehanski šoli, knjižničar sem bil v turboinstitutu, vodil čitalnico v Sentvidu... Do 82. leta sem še redno, čeprav le honorarno, delal... Se čudite, da sem tako svež in bister? Vidite, to je pa dobra volja, ki me ni nikoli zapustila. Spremljala me je pri vsem delu, skozi obe vojni, in tudi zdaj se ji ne odrečem!« Zg

Knjiga o 15. brigadi

Pred kratkim je prišla na slovenski knjižni trg knjiga z naslovom »Petnajsta brigada«, katere avtor je njen nekdanji pripadnik Mile Pavlin. Ime tega tovariša je bralcem »TV 15« že znano, saj so brali že nešteto člankov izpod njegovega peresa. Mnogim je znan tudi kot pisec daljših leposlovnih tekstov s tematiko NOB, razen tega se resno ukvarja tudi z zgodovino-pisjem, kar med drugim dokazuje navedena knjiga.

Naj mi bralci ne zamerijo, če začenjam poročilo o tej knjigi »na zadnjem koncu« in navedem podatke, ki so natisnjeni za njenim kazalom. Gre za 18. knjigo v Knjižnici NOV in POS, ki jo ureja komisija za zgodovino sveta za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZZ NOV Slovenije. Predsednik komisije je Zdravko Klanjšek. Rokopis knjige je ta komisija odobrila 27. junija 1969 (strokovna recenzenta sta bila dr. Tone Ferenc in prof. Ivan Križnar), izdal in založil pa jo je odbor 15. brigade v sodelovanju s »Partizansko knjigo« v Ljubljani.

Te podatke navajam zato, ker marsikdo premalo ali pa sploh ne pozna organizacijskega okvira izdajanja teh knjig, ki je že sam po sebi jamstvo za njihovo solidnost.

Vtis solidnosti se ti ob branju Pavlinove knjige poraja morda še bolj kot ob drugih delih iz te zbirke. Ko jo bereš, vidiš, da gre za temeljito delo, ki ga je lahko napisal le človek z velikimi partizanskimi oz. vojaškimi izkušnjami ter širokim spektrom splošne izobrazbe. In kar je poglavito: delo je napisano tako, da ga zlahka be-

re vsak pismen državljan, torej gladko in čisto, brez frazeomanije, ki se zadnje čase tako trmoglavostili med slovensko (in jugoslovansko) pisano besedo.

Zanimivo je, kako avtor opisuje »rojstvo« zamisli za zgodovino 15. brigade:

»Kdo ve, kje in kdaj je komu vzklikal risel, da bi bilo dobro, če bi se spet neke zbrala vsa brigada. Drugi so to misel z veseljem sprejeli. In tako smo septembra 1953 praznovali desetletnico ustanovitve naše brigade... Pripravljali odbor za proslavo je že takrat veliko naredil. Zbralo se nas je mnogo in marsikdo je prišel od daleč... Ta pripravljali odbor nam je pomenil nekakšen brigadni štab in je deloval naprej, čeprav je desetletnica že minila. Počasi je postajal tudi nekakšno telo, podobno sedanjem odboru naših vojni enot... Drugič smo se zbrali za dvajsetletnico, spet v Metliki... Spet smo obujali spomine... Približno takrat smo začeli misliti tudi na to, da bi napisali obširnejšo brigadno kroniko, ki bi vsestransko zajela celotno dogajanje.«

Tak je bil torej začetek, ki mu je sledilo vztrajno delo, brskanje po arhivih, »zasliševanje« posameznih tovarišev, sočanje memoarskih zapisov z dokumenti itd. Kakšno delo je bilo to, si lahko predočimo ob dejstvu, da je od 28. septembra 1943 pa do 23. maja 1945, tj. od dneva, ko je bila brigada ustanovljena, pa do dneva, ki je kot zadnji vpisan v brigadni operativni dnevnik, preteklo 597 dni bojov in pohodov. Pisca sem vprašal, koliko časa je porabil za vse skupaj — za zbiranje podatkov in pisanje knjige. »Cela štiri leta,« mi je odgovoril. (In znano je, da tovariš Pavlin ni počasen!) Preden torej izide taka knjiga, je potrebno veliko časa in truda, zato ne bi mogli nikoli reči, da je delo dobro plačano!

V sistematiki Pavlinovega dela je značilno, da je razdelil zgodovino — začel je seveda v Vzhodno-dolenjskim odredom, ki je bil njen predhodnik — na obdobja, obdobja pa na poglavja. In ob koncu vsakega obdobja je napisal oceno oziroma kratek povzetek najvažnejših zgodovinskih dejstev. To je odlično pomagalo zlati za tiste, ki bi se zanimali za zgodovino brigade, pa sami niso bili njeni pripadniki. Tudi šolniki v Beli krajini, kjer je bila brigada ustanovljena in se je tam veliko zadrževala ter dobila v Metliki domicil, bodo veseli take sistematike.

Na kratko sem podal splošno oceno knjige, pri čemer pa se seveda zavedam, da avtor kljub temeljitemu trudu ni stoočstno ustrejel vsem, ki jo bodo brali. Vendar menim, da splošna vrednost tega dela temeljito odtehta morebitne majhne pomanjkljivosti, brez katerih ni nobeno delo, tudi tisto ne, ki ga napiše strokovnjak z doktorskim naslovom.

France Sušteršič

Zanimivosti

»Neretva« za izbrano občinstvo

Predsednik ameriške zveze filmskih proizvajalcev Valenti je pred kratkim priredil posebno predstavo »Bitke na Neretvi«. Ogledali so si jo senator William Fulbright in znani politični, kulturni in javni delavci ter krtiki. Navzoča sta bila tudi jugoslovanski veleposlanik Bogdan Crnobrnja in režiser Veljko Bulajić. Film je na prisotne naredil dober vtis. — V ekskluzivni londonski kinodvorani Grand Hannover pa so britanskim članom hollywoodske akademije umetnosti kar dvakrat prikazali originalne posnetke jugoslovanskega filma »Bitka na Neretvi«. Od 3.800 članov te akademije, ki vsako leto podeli oskarja za najboljše tuje filme, je namreč tudi šestdeset Angležev.

»Sarajevska pot« v francoščini

Pod naslovom »Sarajevska pot« je pariška založba Gallimard objavila knjigo Vladimira Dedijera o sarajevskem atentatu. Knjiga je v francoščini prevedena iz angleščine. Pariški Monde je Dedijerovi knjigi posvetil precej prostora v nedeljskem književnem pregledu. Kritiki Pierre Sorlain posebej omenja Dedijerov način upodabljanja balkanskega problema v začetku stoletja.

»Časnikarjem vstop prepovedan!«

Zahodnonemški neonacisti so bili na zadnjih parlamentarnih volitvah silovito poraženi, vendar pa so ohranili trmo nekdanjih neonacistov. Adolf II., kakor pravijo vodju NPD Adolfu von Thaddnu, je tako rekoč utihnil, stranka pa je pred kratkim priredila javno predavanje v neki veliki Münchenski dvorani. Naslov predavanja: »Svoboda govora — svoboda tiskar, torej tema, o kateri pod Hitlerjem ni bilo mogoče niti pisati. No, tudi neonacisti so se pokazali vredni tradicije! Na plakatu je namreč pisalo: »Časnikarjem vstop prepovedan!«

Razstava na temo NOB

Razstava »Narodnoosvobodilni boj v delih likovnih umetnikov Jugoslavije« bo naslov razstave, ki jo pripravlja galerija doma JLA v Beogradu. Nanjo nameravajo povabiti skoraj vse likovne umetnike v naši državi! To bo tretja razstava, ki jo prirejajo na temo in hkrati ena najpomembnejših kulturnih manifestacij v okviru proslav tridesete obletnice Jugoslovanske ljudske armade. Vodstvo galerije pričakuje, da se bodo njenemu vabilu odzvali številni likovni umetniki, kot je bilo to tudi na dveh prejšnjih razstavah. Podeliti nameravajo tri nagrade: za slikarstvo, grafiko in kiparstvo. Razstavo na to temo prirejajo vsaki pet let. Na prvi, ki je bila leta 1961, je razstavljalo 177 likovnikov 308 umetniških del, na drugi leta 1966 pa 312 umetnikov 470 umetniških del.

Hči Kosigina — zgodovinarica

Ljudmila Gvišiani, hči sovjetskega premiera Kosigina, je znana zgodovinarica. Pred nedavnim je napisala knjigo, ki je vzbudila precej zanimanja. Vsebina: odnosi med ZSSR in ZDA v letih po prvi svetovni vojni.

Dijaki o Che Guevari

Mariborska drama je pred kratkim uprizorila za ravenko gimnazijo Kozakovo odsko delo »Legenda o svetem Che«. Dijaki te gimnazije bodo na motiv, ki jim ga je drama ponudila, napisali spise, dramatik Primož Kozak — avtor drame — pa se je odločil, da bo tri najboljše spise nagradil s knjižnimi deli.

»Kri v plamenih« — nova opera

Znani partizanski skladatelj in dirigent Radovan Gobec je napisal novo opero »Kri v plamenih«. Snov je iz leta 1944 s Kozjanskim o kozjanskih partizanih. Opero je pisec predložil mariborski operi, prvič pa jo bodo izvajali 26. junija v Ljubljani v Križankah. Radovan Gobec pa ni samo zložil opere, temveč je napisal tudi libreto zanjo. Opero »Kri v plamenih« pa bo prikazala mariborska opera 4. julija v Kraljevu na prostem.

Partizanska ljudska pesem

Žareči grob

Vlado Jordan: Pokol

(Žrtvam, ki so jih sežgali v peči opekarne v Jasenovcu)

Noč bedi nad strehami kot prihuljena zver.

Žrelo peči žart in čaka — kot izkopan grob.

Dvajset, trideset živih klad se je zakotrijalo v goreče brezdnost — iskre, blazni kriki — prhnili so iz globin, ko so plameni se zajedli v krč mesa, in grebli do srca; da so kipela kakor ena sama črna solza na dnu žarečega pekla, se pretopili v zlatordeči sijaj slapolajočega zlata, otrpnili v kepah ugašajočega pepela...

Kriknili bi v noč, da eno vsaj bi zvezdo prebujila,

ki mirno se smehlja, da eno vsaj bi solzo utrnila, ugasnila krč — gorečega srca.

GEMA HAFNER

Vojaška veda in tehnika

Zahodnonemški raketni čolni

V Zahodni Nemčiji so začeli graditi prvega izmed desetih raketnih čolnov, kolikor jih imajo v načrtu. Ker ima prototip številko 143, sedaj s to številko označujejo vse čolne te vrste. Ob polni obremenitvi ima vsak izmed njih po 350 ton. Oboroženi bodo z raketami »ladja-ladja«, ki izhajajo iz znane sodobne ameriške rakete »ladja-zrak« STANDARD-I A. Natančnejši podatki o teh raketah še niso znani, vendar sodijo, da imajo približno enake lastnosti kot rakete na sovjetskih raketnih čolnih tipa »osa«. Razen raket bodo zahodnonemški raketni čolni imeli še vsak po dva topa kal. 76 mm in po dve torpedni cevi kal. 533 mm.

Ceprav so čolni sorazmerno majhni, bodo opremljeni z modernim ladjskim obveščevalnim centrom, kamor se bodo stekali vsi podatki.

Francoski polarisi

Doslej so imele izstrelke, ki jih je moč izstreliti iz pogreznjenih podmornic, le ZDA, Velika Britanija in Sovjetska zveza, sedaj pa se je »klubu velikih« tudi v tem oziru pridružila še Francija. Francosko obrambno ministrstvo je pred kratkim sporočilo, da so iz podmornice »Gymnote« uspešno izstrelili balistično raketo proti 2000 kilometrov oddaljeni tarči pri Azorih.

Poročajo, da bo Francija že leta 1970 imela pet podmornic, oboroženih z balističnimi izstrelki, torej za eno več kot Velika Britanija. Kar zadeva izstrelke, imajo v primerjavi z ameriški polarisi krajši doseg — nekaj čez 3000 kilometrov.

Razprodaja rušilev in podmornic

Po vesteh, objavljenih v amerškem časopisu US News and World Report, je mogoče sklepati, da ZDA razprodajo rušilce in podmornice, ki so jih uporabljali še med zadnjo svetovno vojno. Doslej naj bi Italiji, Kanadi, Turčiji in nacionalistični Kitajski prodali devet rušilev in eno podmornico.

»Leopardi« v italijanski vojski

Predstavnik podjetja Krauss-Maffei je pred kratkim izjavil, da bo Italija postala peta država — članica NATO, ki bo v oborožitev svoje vojske vključila zahodnonemške tanke tipa »leopardi«. Italijansko obrambno ministrstvo je menda od omenjenega münchenskega podjetja že zahtevalo ponudbo za 800 tankov.

Novi tipi sovjetskih vojnih ladij

Med najnovejše tipe sovjetskih vojnih ladij prištevajo raketne rušilce tipa »kanin«, polagalko min tipa »aljoša« in patrolne ladje tipa »stenka« (vsi nazivi po NATO nomenklaturi).

Raketni rušilci »kanin« so nastali iz znanih raketnih rušilev »krupnije«, vendar so v primerjavi s temi bolj izpopolnjeni. Na krmi imajo dvojno lansirno napravo za rakete »ladja-zrak« SAN-1 in helikoptersko platformo. Imajo turbinski pogon z 80.000 KM, ki jim omogoča hitrost 65 km na uro. Povsem dokončana sta doslej menda dva rušilca te vrste.

Izmed polagalk min tipa »aljoša« je dokončan prototip. Ladja ima 3.600 ton, če pa je povsem otovorjena, pa 4.300 ton. Dolga je 98 in široka 15,2 metra. Oborožena je s štiricevnim topom kal. 57 mm na premcu. Ladjo poganjajo štirje dizelski motorji, ki imajo 8.000 KM, njena hitrost pa znaša nekaj manj kot 40 km na uro. Ni znano, koliko min lahko vkrcajo nanjo. Glede posadke menijo, da šteje kakih 150 mož.

Patrolni čolni tipa »stenka« so namenjeni za boj s sovražnikovimi podmornicami. Imajo po 170 oziroma 210 ton, dolgi pa so 40 in široki 7 metrov. Na vsakem izmed njih sta dva dvocevna topa kal. 30 mm, štiri torpedne cevi s protipodmorniškim torpedi kal. 406 mm in dva metalca globinskih protipodmorniških bomb. Patrolna ladja tipa »stenka« ima tri dizelske motorje z 10.000 KM in doseže hitrost 75 km na uro. Njena posadka šteje 25 mož.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Imajo tudi minomete in topove

Tečaj za nepismene

Biaggiu Pintu-Blažu v spomin

Čudna so človeška pota. Biaggiu Pinto je srečno preстал vse nevarnosti in težave zadnje svetovne vojne in tri hude rane, ki jih je dobil kot slovenski partizan, potem ko je po italijanski kapitulaciji s tremi tovariši, prav tako financarji, kot je bil sam, vstopil v Gubčevo brigado. Zdaj, v miru, pa je 52 let star, podlegel srčni kapi.

Tovariš Blaž, kot smo mu zaradi italijanskega imena Biaggiu rekli slovenski partizani, ni postal partizan po naključju. Kot financar je prišel z italijanskimi okupatorskimi četami k nam v Ljubljano. Tu je služboval na raznih izhodih iz mesta. Brž je našel nekaj dobrih znancev ter prek njih začel posredno in tudi neposredno sodelovati z OF. Kaj lahko je ugotovil, da smo bili napadeni, da je naš boj pravičen in da se bojujemo ne proti Italiji in Italijanom, ampak proti fašizmu, tako našemu kot italijanskemu.

Blaž se je kot partizan kaj kmalu povsem vživel v naše razmere. Vzdržal je pri nas čeprav so padli vsi trije njegovi tovariši, s katerimi je skupaj prišel k nam in so njihova imena vklesana na veličastni spomenik v Žužemberku. Spominjamo se, kakšno mišljenje smo imeli o italijanskih vojakihi, posebno o tistih, ki so bili doma iz južne Italije, odkoder je bil tudi Blaž. Toda on je postal med nami priljubljen in je postal namestnik četrtega komandirja. Blaž in njegovi trije tovariši niso poznali besede umik v manjših in večjih bojih, ki jih je imela Gubčeva brigada po italijanski kapitulaciji po Dolenjskem, Hrvaškem in Notranjskem.

Blaža tudi ni zavrlo v njegovi borbenosti tisto, kar se je zgodilo z enim izmed njegovih tovarišev financarjev. Ta se je oktobra 1943 pri Prekopi, blizu Šentjerneja do zadnjega bojeval proti Nemcem, ki so prodrli od Kostanjevice. S težko bredu jih je zadrževal, ko so se vsi drugi že umaknili ali pa so padli. Ko so ga potem Nemci ujeli, so ga obesili za noge, mu odrezali jezik in izkopal oči.

Še zdaj se spominjam hudih dni, ko smo prepeljali skupino nad 100 ranjencev iz Planine nad Črmošnjicami pri Semiču v bolnišnico

Snežnik nad Babnim poljem na Notranjskem. Blaž je bil med najhujše ranjenimi, zato je težko prenašal muke, ko smo ga vozili po gozdnih poteh. Kmalu zatem sem ga pozdravil na zasilnem letališču pri Pudobu v Loški dolini. Od tam so vozili ranjence z letali v Bari v južni Italiji. Tudi Blaža so odpeljali tja, kjer je bil doma. Težko se je poslavljajal od nas, kot bi vedel, da se dolgo ne bomo videli; na nas so ga vezali nešteti spomini, saj smo delali tako ali drugače skupaj od leta 1941.

Večkrat sem mislil nanj. Bil je eden izmed redkih partizanov, čigar ime in priimek sem si zapomnil. Nemalo sem se začudil, ko me je nekdo klical po telefonu z republiškega odbora ZB. To je bilo kmalu potem, ko je prišel k nam na obisk predsednik italijanske vlade.

Ko sva se srečala, sem začutil, da je pred menoj še vedno stari Blaž. Le na zunaj so se mu poznale posledice treh ran in vrste kasnejših operacij. Bolj kot mi vsi se je živo spominjal mnogih podrobnosti iz življenja v okupirani Ljubljani in iz bojov v brigadi. Z izredno vztrajnostjo je iskal znanje, ki so se po vojni naselili v raznih krajih. Ko se je vrnil, je začel pisati svoje spomine, ki so bili živa priča njegovega medvojnega življenja. Vendar izida ni dočakal. Prav tako zaradi naše togosti tudi ni dobil odlikovanj, ki bi mu pripadala.

Dotrpel je človek, ki se je kot tujec vključil v boj za našo osvoboditev in ki tudi po vojni ni imel v življenju ničesar dobrega. Zato pa mu je bilo obujanje spominov eno izmed največjih radosti. Med borci Gubčeve brigade pa bo njegova podoba živela še naprej, spominjali se ga bomo kot hrabrega in poštenega borca.

MAKS ZAVRŠNIK

PRIZORI IZ NEMIRNEGA KURDISTANA

Zgodovina se je s Kurdi, muslimanskim narodom indoevropskega porekla, podobno poglajala kot s Slovenci in Makeдонci. Tudi Kurdi so se znašli kar v štirih državah. Največ jih je v Iraku, nekaj pa v Iranu, Turčiji in v Sovjetski zvezi. Skupaj jih je 12 milijonov.

Drugače pa živijo Kurdi podobno kot so še pred nekaj desetletji Črnogorci. Njihova domovina je visoka planota in hribovje, zato zemlja kljub temu, da je dežela dokaj nizko nad ekvatorjem ni preveč primerna za poljedelstvo. Zato se Kurdi ukvarjajo pretežno z živinorejo. Podobno kot Črnogorci se tudi Kurdi delijo v razna večja ali manjša plemena, znotraj teh pa v bratstva. Moški se podobno kot drugje v muslimanskih deželah ukvarjajo predvsem z deli zunaj domače hiše, torej v Kurdistanu z živinorejo ali trgovino. Njihova vojaška organizacija je podrejena njihovemu družbenemu redu, drugače pa je milicijskega tipa, kar pomeni, da so vsi moški vojaški-prostovoljci.

Zgodovina pomni številne kurdske upore proti Turčiji, ki

je pred I. svetovno vojno imela največ kurdskega ozemlja. Prav zaradi svoje samozvesti in odločnosti so Kurdi skozi stoletja obdržali samoupravo, čeprav so bili formalno v okviru turške države. Leta 1947 so ustanovili v Iranu, ki je bil tedaj zaseden od sovjetskih čet, samostojno kurdsko državo. Toda ko so se sovjetske čete leto kasneje umaknile, so iranske čete kurdsko republiko zatrle. V naslednjih letih se je težišče boja Kurdov za samostojnost preselilo v iraški Kurdistan. Potem ko so v Iraku zrušili monarhijo, se je v deželo vrnil kurdski voditelj Barzani. Kazalo je, da bo nova vlada uredila odnose s Kurdi, toda kmalu je to upanje splahnelo. Kurdi se niso zadovoljili z obljubami. Začela se je dolgotrajna mala vojna med iraško vlado in Kurdi, vojna, ki ji ni videti konca, ker nihče noče pustiti. Na kurdskem ozemlju so namreč bogata naftna polja. Končno pa so si Kurdi prav pred kratkim le priborili samostojnost tako kot si jo vsi narodi, če so le zadosti vztrajni v svojem boju.

FRANC SRNEL

Kurdi se peljejo na meje svojega osvobojenega ozemlja s kamioni, ki so jih lepo okrasili

Kurdski borci v prostem času

Nevarno miniranje

Bilo je v pozni jeseni 1942. Partizani, ki smo bili po hudi roški ofenzivi kot brez glave, smo se nekoliko oddahnili. Taborili smo v skritih dolenskih hostah, precej daleč nad Krko, in s hrepenenjem pričakovali pomlad 1943, ko bo bojda svoboda. Rdečelasi komisar Lovrenc je v skorajšnje osvoboje-nje trdno veroval, pri tem pa na svojih političnih urah nikoli ni pozabil poudariti:

»In vendar, dragi tovariši, do ti-stega srečnega dne, so pred nami še težke bitke, in zato zahtevam od vas, da do pičice natančno iz-polnujete ukaze našega štaba.«

Ležal sem na hrbtu, z glavo na-lonjen na debelo bukev in men-da sem sanjal o svobodi. Zbudil me je rahel sunek v rebra in sem začuden odprl oči. Pred menoj je stal komandant, strog in koraj-žen fant, z brazgotino pod levim ušesom, ki ga je spominjala na eno od prejšnjih borb. Za njim sta v spoštljivi razdalji stala dva tovariša iz naše čete! Komandant me je očitačo gledal in naposled vprašal:

»Kaj pa ti? Ves dan dremlješ kot maček za pečjo. Ti boš gotovo svobodo prespal.«

Skočil sem pokonci in si stebel hlače, na katere se mi je prile-pilo suho listje.

»O, to pa ne, tovariš komandant. Med prvimi bom vkorakal v svo-bodno Ljubljano.«

Komandant se je posmešnil:

»Morda se boš prej še malce oglasil v Zagradcu.«

Debelo sem ga pogledal. Kam neki meri s tem? Kaj bi jaz v Za-gradcu? Pa sem hitro zvedel.

V Zagradcu je bilo treba mini-rati most. Ne spominjam se, če je bila ta lesena stvar res tolikšne strateške važnosti, kot je menil komandant. Patruľjo naj bi vodil Jože, ki je veljal za strokovnjaka v teh vprašanjih. Komandant nas je premeril od nog do glave in zadovoljno pokimal.

»Most morate pogrniti v zrak in ga zažgati. S seboj vzemite raz-strelivo in posodo z bencinom. Pa-zite, da vas ne iznenadi šeststo fašistov, ki so trenutno v Zagrad-cu. Ste razumeli?«

Kaj ne bi razumeli! Bilo je jas-no ko na dlani. Podminirati, poča-kati, da nekdo od nas polije po mostnicah bencin, potem pa po-gnati vse skupaj k vragu. Ko pa sem vso stvar natančno premislil, sem imel kopico dvomov. Miner-ski mojster se je delal precej važ-nega. Gledal naju je z viška in za-rohnel v naju:

»Sploh vesta, kaj je to minira-nje?«

Bila sva užaljena. Takšno beda-sto vprašanje! Kdo ne bi vedel tega! Razstrelivo položiš pod no-silce in vse skupaj spustiš v zrak

z električnim vžigalnikom. Lojze pa se ni dal kar tako.

»Kaj se boš napihoval, Jože? Ko sem bil še doma, sem vsako leto pri procesijah streljal z možnarji. Saj je približno isto.«

Minerski mojster se je zlobno zakrohotal.

»No, bomo videli, kako se boš pri vojaških možnarjih obnesel... Takole bomo naredili. Jaz bom miniral most, ti, Lojze, mi boš pomagal, ti pa,« pokazal je name. »boš moral steči do sredine mostu, zlit bencin, malo počakati...«

Da bo on sprožil? Temu bi se seveda uprl. Ne bi rad plaval z deskami in trami vred nad fašistično postojanko. Rahlo sem mu omenil svoj pomislek. Jože je obupano dvignil obe roki.

»Ne bodi nor! Ko bom prižgal, jo bomo skupaj ucvrli čez previs, potem pa, bog daj noge!«

»Koliko, praviš, da je v Zagrad-cu fašistov,« se je Lojze popraskal po vratu.

»Točno šest sto. Oboroženi so samo z lahkim orožjem.«

»Kar dovolj bo za nas. No, do-bro. Jaz se ne bojim ničesar.«

Bila je že noč, svetlo pa kot podnevi. Luna je tako prijetno osvetljevala vozišče mostu, kot bi bila nalašč za to naročena. Raz-ločil sem vsako špranjo na mostu. Breg, po katerem smo se morali spustiti k cilju, je bil kot odre-zan. Laže bi bilo, če bi imel pro-ste roke. Toda puška in posoda z bencinom sta mi zasedli obe zgor-nji okončini.

»Sezujmo se in skrijmo čevlje v grmovje,« je polglasno ukazal Jo-že. »A ne tako, da jih potem ne bomo mogli najti. Za iskanje ne bo časa.«

»Če me ubijejo, čevljev pa le ne bodo našli,« je menil Lojze.

»Kdo neki bo iskal tvojo raztr-ganijo,« ga je zavrnil Jože.

»Če bom padel, jih zapuščam komandantu, ki mi je poveril ta-ko važno nalogo.«

Ko smo poskrili obuvala in si oprtali puške čez hrbet, da bi imeli proste roke, je od nekod počil strel. Polegli smo.

»To ni bilo v Zagradcu,« je re-keł Jože.

»V Ljubljani pa tudi ne,« mu je oporekal Lojze. »Saj sem slišal kroglo...«

Jože je zamahnil z roko in se dvignil.

»Vidva bosta še marsikaj sliša-la... Pojdimo! Brez najmanjšega ropota!«

Začeli smo se spuščati. Moja pločevinasta posoda z bencinom se je malo menila za konspiracijo. Zvenketala je, tudi če nisem za-deval z njo. V splošnem sem se bolj valil kot previdno spuščal. Jože je jezno sikal:

»Vražji gumpec, rožlja kot bi šel na ženitovanje. Dvigni posodo!«

»Ta nas bo vse skupaj spravil na oni svet,« je dodal Lojze.

»Takšnega tipa bi na mestu ubil,« je renčal Jože.

Odsvetoval sem mu. Slišali bi lahko fašisti in bilo bi po nas. V Zagradcu je bilo sumljivo mirno. Niti psi niso lajali, kar je bilo čudno pri ropotanju moje posode. »Zakaj fašisti ne streljajo?« sem glasno premišljeval.

»Za takšne stvari je še vedno čas,« se je posmešnil Jože, Lojze pa je pristavil:

»Najbrž čakajo, da prideš ti na sredino mostu.«

Moja tovariša sta se lotila dela. Jaz pa sem se vlegel v bližnje gr-movje in pazil na dogovorjeno znamenje. Kaj vraga mečkata, sem ves čas preudarjal. Dvakrat sem jima priskočil na pomoč, pri če-mer bi enkrat kmalu padel v vo-do. Jože je godrnjal:

»Ta človek ni za nobeno rabo. Boš videl, da ne bo prišel do sre-dine mostu.«

Napočil je moj trenutek. Jože mi je dvakrat požvižgal. Kot nor sem planil na most, zlit bencin, ki je tekel zelo počasi iz ozke odpr-tine, zalučal posodo v vodo in se zavihel k čevljem. Za mano je prisopihal Lojze.

»Kaj si moral tako ropotati, ne-roda?!«

Ko je Jože prižgal vžigalno vrvi-co, je tudi on splezal za nama. Vsi trije smo se vrgli na trebuhe. Jo-že se je pobahal:

»Zdaj bosta videli hudiča!«

Hip zatem je neznansko treščil-o. Pritisk nas je zaskel v ušesa. Ko smo prišli k sebi, smo pogra-bili puške in čevlje ter jo ucvrli do bližnjega gozda in malce po-stali. Lojze se je čudil:

»Kaj pa je s fašisti? Niti strela ni slišati.«

»I, kaj neki!« se je grenko na-smehnil Jože. »Ustrašili so se.«

Cez dobro uro smo že raporti-rali komandantu o naši uspehi mi-nerski akciji:

»Tovariš komandant, nalogo smo uspešno izvršili.«

»Deske in trami še zdaj frče po zraku,« je dodal Lojze.

»Javite se kuharju za večerjo. Naj vam da še dodatek. Zdravo!«

Ko smo bili pri večerji, je javi-la druga patruľja, da manjkajo na zagraškem mostu tri deske, da pa je sicer most popolnoma nepoško-dovan. Eksplozija je prestrašila nekaj najbližjih sosedov in vse vaške pse, ki še vedno lajajo. Fa-sistov pa ta dan sploh ni bilo v Zagradcu. Ko je to slišal Lojze, je rekel meni in Jožetu:

»Brž se spravimo spat! Če nas dobi komandant, bo hudo...«

To je bila moja prva in posled-nja minerska akcija.

VASJA OCVIRK

Ob spominih Filipa Pajniča

V Benečijo in nazaj

Upam, da ne bom naredil napake, če se oglašim k spominom Filipa Pajniča tudi jaz, prav tako pa tudi k pripombam dr. Iva Juvančiča. Oba sta napisala marsikaj, za kar jima borci Gregorčičeve in Gradnikove brigade hvaležni.

Pisanje obeh sem prebiral z radovednostjo in zadovoljstvom. Zanimivo je, da spomin na najbolj nevarne trenutke v življenju, če smo jih srečno prestali, zbudi v človeku prijetne občutek. Čim večja sta bila takrat strah in napetost, tem večjo sproščenost in zadovoljstvo čutim zdaj pod sedemindvajsetih letih.

Nekaj je, kar poveča ceno tveganju v vsaki vojni. To je zavest o pravični vojni, o obrambi pred napadalcem. To je bilo v našem primeru, ko smo se uprli nacističnemu napadu. Naš pohod v Benečijo je bil, čeprav je bil ofenzivno dejanje, del naše obrambe.

Komaj smo se zbrali na pobočjih Krna, smo že udarili čez Sočo in se lotili čiščenja slovenske Benečije in Rezijske. Tam smo se nameravali oboroževati in številčno okrepiti. Hoteli smo navdušiti za osvobodilni boj še naše rojake do skrajnih zahodnih meja naše dežele, obenem pa tako tudi ustvariti ugodne raz-mere za širjenje protifašističnega gibanja med Furlani in Italijani.

Nismo uspeli prav v vsem, kar smo si zadali, toda v marsičem smo. Nismo se torej zaman trudili. Predvsem smo prižgali plamen vstaje, kar se je videlo pozneje, ko se je v teh krajih razširilo partizanstvo.

Marsikaj bi lahko zapisali v zvezi z uporom slovenskega človeka v Benečiji proti fašističnemu režimu in proti takratnemu okupatorju slovenske dežele. Nismo dosegli priključitve slovenske Benečije k matični državi, čeprav smo si za to precej prizadevali na mirovnihi pogajanjih. O tem je veliko dokazov v arhi-vih. Posebno tovariš Kardelj se je veliko trudil, da bi to vprašanje zadovoljivo uredili.

Zdaj smo do stanja, kakršno je, povsem lojalni. Zavedamo se političnih in zemljepisnih dejavnikov, ki niso nam naklonjeni. Toda zaradi odprte meje se stanje stalno spreminja. Pričakujemo, da bo s splošnim napredkom človečno-sti v sami Italiji in s skrbjo ter prizadevanjem samih Benečanov njihov položaj vedno bolj znošen, posebno glede njih obstoja in uporabe materinščine. Nerazum-ljivo bi tudi bilo, zakaj bi se diplomacija neke države na mirovnihi pogajanjih toliko pulila za obmejno prebivalstvo tujega rodu, potem ko bi ga dobila, bi pa z njim surovo ravnala in mu odrekala vse pravice.

Kakšne izkušnje smo si pridobili v Benečiji? Pred nami so opravili veliko delo buditelji zavesti in obstoja naše narodnosti, tvorci naše kulture in uveljav-ljanja jezika. To so bila velika dejanja, saj se je prek njih človek iztrgal neved-nosti o sebi in o svojih sposobnostih. Nato se je naučil pisati in brati. Na tej podlagi se je razvijal vedno više. Najlaže in najhitreje človek pridobi izobrazbo v svoji materinščini, drugače izgubi več let za učenje tujega jezika, če se hoče v njem izobraževati. Zato je prebujanje zavesti o narodnostni pripadnosti važen dejavnik v boju za koristi delovnega človeka, to se pravi tudi za prebujanje raz-redne zavesti. Samo človek, ki ima že nekaj znanja, lahko misli o svojih pravicah, samo tak človek se lahko v svojem poklicu izpopolnjuje in preneha biti ročni delavec.

Na Primorskem je bila izobrazba pri Slovencih na visoki stopnji že preden so kraje zasedle italijanske čete. To lahko ugotovimo po tem, ker se je ta izobrazba obdržala skozi četrtoletno strahotno zatiranje in kljub odstranitvi slovensčine iz javnosti. Prav ta izobrazba je na Primorskem omogočila hiter razvoj upora proti okupatorju, pa tudi slogo, kakršne drugje ni bilo.

Med glavna gibalna človeškega napredka lahko štejemo željo po lepšem življenju, po večji blaginji. Toda take želje ima samo izobražen človek. Tako hoteče vzbudi revolucionarne težnje po odpravi krivic, kar pripelje potem do nove ureditve družbe na višji ravni. Prav ta osnovna izobrazba primorskih kmetov je bila vzrok, da je brigada Simona Gregorčiča konec aprila 1943 dobiva-la skromno preskrbo od kmetov iz vasi Krn in drugih vasi ter da se je lahko v največji tajnosti zbirala in pripravljala za pohod v Benečijo. Prav na tako pripravljenost je brigada naletela tudi pri beneških Slovencih. Če bi Che Guevara naletel na take ljudi, bi verjetno imel več uspeha.

O vsem pišem zato, ker pri nas marsikateri komunist ni globlje razmišljal o vprašanju izobrazbe, posebno ne o pomenu materinščine. Včasih se je zdelo, kot bi nekateri materinščino hoteli čimprej odpraviti kot oviro pri njegovih sanjarjenjih o internacionalizmu oziroma o urejanju mednarodnih odnosov. Taki ljudje se niso zavedali vloge materinščine za sporazumevanje med ljudmi in za njen pomen v vsakdanjosti. Tako so nehote zašli v podcenjevanje izobrazbe nasploš. Pozabili so tudi, da se lahko socializem gradi samo v okvirih naroda, ki je dosegel določeno stopnjo izobrazbe, to pa lahko doseže le v materinščini.

Zdi se mi tudi, da tak internacionalizem, ki stremi za vraščanjem manjšega naroda v večjega, škoduje delavcu in delavskemu razredu kot celoti, ker ne-usmiljeno tišči v zaostalost manjšine oziroma manjše narode.

Ko smo tako partizanili v jezikovno obrobni predelih Slovenije, smo se znova začeli zavedati pomembnosti materinščine in slovenske kulture nasploš, tako za delavski razred kot tudi za vse Slovence. Isto velja tudi za druge majhne narode. Znova smo ugotovili, da samo enakopravno sožitje lahko prinese majh-nim narodom napredek, od katerega imajo posredno korist tudi veliki. Zato smo tudi šli v Benečijo in Rezijsko. (Nadaljevanje)

S havbično granato sestrelil letalo

To se je dogodilo med prvo sve-tovno vojno. Jeseni 1915 se je ma-la in izčrpana srbska vojska le še s težavo otepalna mnogo močnejše avstro-ogrsko vojske. Da bi uničil edini vir, s katerega se je srbska vojska oskrbovala z orožjem, je sovražnik pošiljal nad Kragujevac in tamkajšnjo tovarno orožja tudi letala. Mesto in tovarno je bra-nila ena sama havbična baterija, ki ni imela nobenih posebnih pro-tiletalskih merilnih naprav in le malo granat.

Čeprav so si srbski topničarji zelo prizadevali, da bi dosegli kak uspeh, se jim to nikakor ni po-srečilo. Njihove granate so se raz-letavale daleč stran od sovražni-kovih letal in zato so »protiletal-ci« izgubili že vsako upanje, da

bodo kdaj sestrelili vsaj eno so-vražnikovo letalo.

Nekega dne pa se jim je želja le uresničila. Sporočeno je bilo, da se sovražnikova letala bližajo me-stu. Topničarji so mirno naravna-li svojo havbico. Kmalu je prile-telo prvo letalo in začelo metati bombe. Baterija je izstrelila prvo salvo, toda letalo je mirno letelo dalje.

Nenadoma je merilec Radoje Ljutovac, ne da bi za to prejel kako povelje, sprožil. Tišina, na-to pa močna eksplozija. Granata je zadela letalo, ki je v plamenih in dimu treščilo na zemljo. Meri-lec Ljutovac je od veselja skoraj ponorel in je vpil: »Konec je z njim, zadel sem ga!«

Članom ZVVI ZB ZRVS

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH za naslednje bolezni:

— obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja, — od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa.

Priporočamo Vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so Vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspres bife s slaščičarno. Go-stišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah in motel ČARDA z avtomatskim 4-steznim kegljiščem in prenočišči.

Na razpolago so Vam tudi gostišča v Petrovcih, Šalovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota.

OD 7. MARCA 1970 POSLUJEMO TUDI OB SOBOTAH

KB
LJUBLJANA

**KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA**

**OD 7.00
DO 11.00
POSLUJETA:**

**CENTRALNA
POSLOVNA
ENOTA
LJUBLJANA,
ŠUBIČEVA 2**

**PODRUŽNICA
MESTNA
HRANILNICA
LJUBLJANSKA
LJUBLJANA,
ČOPOVA 2**

Loške
tovarne
hladilnikov
Škofja Loka

Lth

zamrzovanje
živil
v gospodinjstvu

PROIZVAJAMO KONZERVATORJE:

SGH — 110 litrov	1600.— N-din
SGH — 200 litrov	2730.— N-din
SGH — 300 litrov	2990.— N-din

V gornjih cenah ni vračunan prometni davek.

Kljub temu, da je izbira industrijsko konzerviranih živil vsako leto pestrejša in bogatejša, se tam, kjer pridelajo doma dosti živil, še vedno izplača konzervirati doma.

**ZAHTEVAJTE PONUDBE
IN PROSPEKTE.
PRODAJA TUDI ZA DEVIZE.**

Telefon: 85-091
Telex: 34-519 YULTH
Telegram:
ELTEHA Škofja Loka

SAP LJUBLJANA
ODDELEK ZA TURIZEM
TITOVA 38 • ☎ 314-922

VABIMO VAS NA POMLADANSKE IZLETE

- 8. aprila 6-dnevno potovanje za vse preživele internirance ter prijatelje in svojce pokojnih iz taborišča v Buchenwaldu.
- 13. aprila 11-dnevno potovanje v Francijo v Lourdes po posebnem programu za romarje.
- 18. aprila 8-dnevno potovanje v Beograd, Sofijo in Istanbul z ogledi najlepših zgodovinskih spomenikov na področju Turčije in Bolgarije.
- 23. aprila — 11-dnevno potovanje na Sicilijo, znano po blagem podnebjju in številnih kulturno-zgodovinskih spomenikih.
- 24. aprila 13-dnevno potovanje z avionom v Ameriko, Island, Florida in Bahamski otoki (posebni pogoji za obisk svojcev).
- 24. aprila 10-dnevno tradicionalno potovanje v Holandijo združeno s ogledom cvetlične razstave v Keukenhofu.
- 25. aprila 13-dnevno potovanje v tri prestolnice — Pariz, London in Bruxelles.
- 25. aprila 9-dnevno potovanje z ogledom zgodovinskih in kulturnih zanimivosti v Italiji: Firenze — Rim — Tivoli — Napoli — Capri — Vezuv — Sorrento — Paestum — Siena.
- 28. aprila 5 dni po severni in srednji Italiji: Verona — Parma — La Spezia — Pisa — Firenze — San Marino — Ravenna.
- 28. aprila 5 dni po Avstriji in ČSSR: Dunaj — Praga — Lienz in ob Donavi do Salzburga.
- 20. aprila 3 dni v Pariz z avionom. Po reklamno nizki ceni si boste ogledali lepote in zanimivosti francoske prestolnice z okolico.
- 29. aprila 4 dni po gornji Avstriji: Salzkammergut — Salzburg — Wolfgangsee — Bad Ischl in Dunaj.
- 30. aprila 6-dnevno potovanje v Czestochowo: Krakow — Auschwitz — Czestochowo in Dunaj.
- 1. maja 4-dnevno potovanje z avionom na ogled francoske metropole in njene bližnje okolice — Pariz.
- 16. maja 5-dnevno potovanje na Azurno obalo: Genova — San Remo — Monte Carlo — Monaco — Nica — Cannes.
- 31. maja 19-dnevno potovanje prilagojeno za romanje v Lurd — Madrid in Fatimo.
- 7. junija — 5-dnevno potovanje na obrtniški sejem v München. Razstava je namenjena gozdarstvu in strokovnjakom lesne industrije.

Na voljo so vam programi za potovanje v Sovjetsko zvezo in na Švedsko, Finsko, na esperantski kongres na Dunaju, na Škotsko, po muzejih v socialističnih deželah.

Informacije in prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP — LJUBLJANA, Turistagent Maribor in Avtopromet Gorica.

*Če gradite
pozrite na stroške!*

»GRAMEX«

PRODAJA V SVOJIH POSLOVALNICAH: LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10 — LAVRICA — VRHNIKA
VSE VRSTE GRADBENEGA MATERIALA: CEMENT, BET. ŽELEZO, OPEČNE IZDELKE, APNO, SALONITNO KRITINO,
VSE VRSTE KERAMIKE, STEKLO, INSTALACIJSKI MATERIAL, STAVBENO-MIZARSKE IZDELKE
ZAHTEVAJTE PONUDBE IN STROKOVNE NASVETE

PRED ŠESTINDVAJSETIMI LETI

Obiskala je sina partizana

Materina ljubezen ne pozna meja in pred njo se rušijo tudi ovire, ki jih postavljata nasilje in nasprotja med ljudmi. Elza je v minulih vojni enajst ur tavalala po hribih, da bi obiskala sina partizana, ki je bil tehnik štirinajste...

Bilo je pred šestindvajsetimi leti, ko je Elza Cegnar dobila prek kurirske zveze pismo od sina in v njem zapisano željo, da ga obišče. Naj pride v Prebold, ji je pisal sin, tam pa naj se oglasi pri ljudeh, ki jih je v pismu imenoval sorodnike. Elza je napolnila nahrbtnik in še dve večji torbi ter na Jesenicah stopila na vlak. Ko se je peljala proti Ljubljani se je zasanjano spominjala svoje mladosti in prvega srečanja s partizani.

Njen rod izvira iz Št. Jakoba v Rožu na Koroškem, starši pa so se bili pred vojno naselili v Križe pri Trzinu. Ko se je leta 1928 omožila, se je za stalno naselila na Jesenicah. Štirideset let je sodelovala pri pevskem zboru, deset let je nastopala kot pevka pri jeseniških folkloristih; skratka, bila je zelo prizadevna na kulturnem področju, čeprav je bilo doma dosti dela, pa mož in otroci.

Med vojno je Elza stanovala za železniško progo na Jesenicah v hiši, kjer stanuje tudi Joža Čop, znani veteran naših gora. Moralo je biti junija ali julija, ko sta se z Mirce spustila do hiše Mirko Frankič in Jože Šavli. Bila sta oborožena s puškama. Potrkala sta na vrata družine Cegnar in Elza je takoj pred njiju postavila vse, kar je imela v shrambi. Frankič je pripovedoval, kako so ga skušali Nemci aretirati, a je imel srečo in se je pravočasno umaknil v okrilje gozdov. Zgovorili so se, da bo Cegnarjeva družina vsak drugi dan prinašala na določen kraj v gozdu hrano za borce. Elza je namreč doma delala dežnike, zato so k njej prihajali tudi kmetje, ki so včasih usluge plačali s poljskimi pridelki oziroma hrano. Takrat se slutiti niso, da bo prav Frankič čez dve leti srečal na Dolenjskem Cegnarjevega fanta, in da ga bo odpeljal v partizane. Elzini starši so se bili pred vojno preselili na Gorenjsko, ker niso trpeli močnega potujočevanja na Koroškem. Elza je slutila, da bi lahko Nemci to zvedeli, pa bi sina, ko dopolni 17 let, poklicali k vojakom, ali pa jih bodo kot zavodne Slovence izselili. Materinski čut ji je narekoval, naj sina nikjer ne prijavi. Nemci so bili namreč takoj po okupaciji ukazali, da se napravi splošni popis prebivalcev in da morajo biti na vseh hišah na vidnem mestu seznanili ljudi, ki stanujejo v tej ali oni hiši. Elza sina nikjer ni prijavila. Nemci sploh niso vedeli, da ima sina; sosedje, znanci in prijatelji pa tudi niso vedeli, da sin ni prijavljen. Na Jesenicah kljub temu ni bilo varno...

Ze pred vojno se je Elza na Ježici pri Ljubljani spoznala s Kregarjevo družino. Kregarjevi so bili kmetje, ki so imeli posestvo na nemški strani, polovico obdelovalne zemlje pa na italijanski strani. Domačini so dobili posebne dovolilnice, da so lahko prek mejnega prehoda hodili na drugo stran obdelovati zemljo. Elza in sin Franc sta se nekega dne avgusta 1941 oglasila pri Kregarjevih. Stari Kregar je naložil voz gnoj, Franc se je napravil kot pastir, Elza pa kot kmečka služkinja. Ker so Kregarja stražarji že poznali, so ga brez zapletov spustili prek meje, pa tudi »pastirja« in »služkinjo«. Tako se je šestnajstletni Franc znašel v Ljubljani. Elza se je vrnila, sin pa je odšel v Novo mesto, in tam naprej obiskoval šolo. Italijani so sina kmalu zaprli in ga poslali v zloglasna taborišča Treviso, Zonars in druge. Ker je bil odličen dijak, so ga na prošnjo uprave gimnazije spustili domov. Čim se je vrnil,

mu je Frankič poslal zvezo in dijak France je odšel v partizane. Kasneje je bil dodeljen v 14. divizijo, kjer je spoznal tudi pesnika Kajuha. In tako se je sin prek kurirjev oglašil mami in jo prosil, da ga pride obiskat. Mati ni oklevala. Napolnila je nahrbtnik, dve potovalni torbi in odšla na pot, polno negotovosti...

Kakšna smola in sreča sta se križali na tej poti. Pred Litijo se je vlak ustavil. Minila je ura, dve, tri, vlak pa je še vedno stal na postaji. Potniki so bili nervozni, toda drugega izhoda ni bilo kot čakati. Nemci so kleli, železničarji molčali, nekateri potniki so se smejali, drugi klepetali. »Vlak pred nami je naletel na mino in iztiril,« je dejal vlakovodja, da bi vsaj malo pomiril potnike. »Srečo smo imeli, da se je to zgodilo vlakom pred nami,« so menili nekateri.

Pozno popoldne je vlak nadaljeval vožnjo proti Celju. Pred Zagorjem je Elza v strmeh hribu opazila partizansko kolono. Bilo je prvič, da je videla večjo skupino borcev. Na drugi strani večje skalnate pečine je opazila Nemce. Izgledalo je, da Nemci ne vedo za partizane, borci pa ne za nemško kolono. Naj bo tako ali drugače, Elza je presenečena opazila, da so se borci v diru spustili po hribu proti progi. Tedaj je silovita eksplozija pretresla ozračje. Vlak je streslo, ga dvakrat ali trikrat močno cuknilo, nato pa so potniki občutili, da lokomotiva pospešuje brzino. Najprej nihče ni vedel, kaj se dogaja, tisti, ki so nekaj slutili, so pogledali skozi okno. Na še večje začudenje so opazili, da lokomotiva vleče za seboj samo prvi vagon. Mina je verjetno eksplodirala pod drugim vagonom. Kakšna sreča, da je Elza sedela v prvem vagonu. Saj s tolikšno prtljago ne bi daleč prišla.

Blizu Št. Petra v Savinjski dolini se ji je na cesti pridružil neznan moški. Spraševal jo je, kam je namenjena. Elza je dejala, da gre k sorodnikom in povedala ime družine, kamor je bila namenjena. Neznanec ji je dejal, da pozna to družino in da ena od hčera dela v tovarni kot uradnica. Tedaj se je naproti pripeljalo s kolesom neko dekle. »Saj to je vaša nečakinja,« je dejal neznanec. Elza in dekle sta se objeli, da bi neznanec mislil, da sta res sorodnici, v resnici pa se še videli nista nikoli. Dekle je bilo namreč že obveščeno, da bo Elza prišla v tiste kraje. Borci tehnike in propagandnega oddelka štirinajste so bili namreč v bunkerju blizu kmetije njenega strica v oddaljeni gorski vasi. Tam se je dekle tudi spoznalo z Elzinim sinom.

Mati je tako s pomočjo dobrih ljudi končno le objela sina partizana. Koliko samoodrekanje je bilo na tej poti in koliko prelitega znoja! S težko prtljago je Elza hodila do vasi, kjer je bil njen sin, enajst ur...

»Mama, bil sem v hiši, v kateri je padel pesnik Kajuh,« je pripovedoval sin France, »s Kajuhom sva bila dobra prijatelja, saj sva skupaj delala v propagandnem oddelku. Sin je pripovedoval in spraševal. Zanimalo ga je, kako živijo na Jesenicah. Mati je zvedela, da je bil že hudo ranjen. Z narodnim herojem Stanetom Semičem-Dakijem sta nekoč minirala progo. Vlak je prišel nekaj minut prej, kot sta pričakovala. Nista se mogla dovolj daleč umakniti, zato sta bila nekaj časa pomešana z ranjenici miniranega vlaka. Ko sta se umaknila v hrib, so ju opazili in začeli divje streljati. Ko je bil France ranjen, ga je Daki vlekel do vrha hriba, nato pa poklical pomoč.

Mati Elza je ostala sedem dni pri sinu partizanu. Lahko bi dejala, da je bila sedem dni partizanka. Spoznala je vse si-

nove soborce. Kar žal ji je bilo, ko se je morala posloviti.

Doma na Jesenicah pa so sosedje, prijatelji in znanci spraševali moža, kje ima ženo. Ne samo med vojno, tudi danes smo zaskrbljeni, če nekoga nekaj dni ni domov... »Na Dunaj je šla, na Dunaj...« je odgovarjal mož, ki mu vprašanja niso bila preveč všeč. »Saj vendar veste, da dela dežnike, material in naročila pa dobiva z Dunaja. Zdaj se je nekaj zataknilo, pa je kar sama odpotovala po material, saj sicer ne bo mogla več delati dežnikov.«

Tehnika 14. divizije se je ob koncu leta 1944. preselila na Koroško. Tja je odšel tudi Elzin sin. Tisto zimo so bile po Štajerskem velike hajke. Borci so se morali nenehno boriti proti močnejšemu sovražniku. Prihajala so poročila o velikih izgubah. Elzo je skrbelo, kaj je s sinom. Nobenega sporočila več ni dobila. Prišla je svoboda in svojci so se vračali domov, ali pa so vsaj sporočili, kje so. Elza je petdeset dni čakala, dokler nista končno na vrata njenega stanovanja potrkala dva višja oficirja in povedala, da je sin član propagandnega oddelka pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Koroško, da je trenutno v Celovcu, kjer plete široko propagandno mrežo, ki naj bi dvignila narodno zavest slovenskih Korošcev. Mati je bila presrečena.

Nekaj dni pozneje je Radio-Ljubljana poročal, da je v ljubljanskih bolnišnicah še vedno veliko ranjenih partizanov in da bolnišnice potrebujejo večje količine krvi. Mati, ki se ji je sin vrnil iz vojske, se je v zahvalo za srečno naključje, takoj prijavila za krvodajalca. »Moj sin se je zdrav vrnil iz vojske,« je tiste dni pripovedovala vsakomur, »v bolnišnicah pa je še vedno veliko ranjencev. Pomagajmo jim, da ozdravijo.« Od takrat pa do danes je Elza Cegnar že 43-krat dala kri.

Pogovarjala sva se v njenem domu. Pokazala mi je knjigo, v kateri je naslikan njen sin, ko je leta 1945 kot stražar čuval vojvodski prestol na Gosposvetem polju. Pokazala mi je tudi pismo iz leta 1944, ki ga ji je pisal sin in v katerem jo je prosil, da ga pride obiskat v Savinjsko dolino. V njenem stanovanju na Plavžu so me obkrožale čudovite lutke v narodnih nošah, ki jih sama dela. Tudi v narodnih nošah teh lutk je bilo čutiti vonj ljubezni do domovine in do vsega, kar je naše!

JOŽE VIDIC

500 nagrad za vse varčevalce hranilnih vlog Kreditne banke Celje!

Kreditna banka Celje bo tudi v letošnjem letu nagrajevala svoje vlagatelje. Nagradna žrebanja bodo na zanimiv način sprovedena na območju podružnic tako, da bo večja možnost postati nagrajenec.

KREDITNA BANKA CELJE

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Cateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmodernejše rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infektivne bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Cateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Catežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Cateške Toplice. Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Cateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

Boljši gmotni položaj borcev?

V dnevniku »Delo« z dne 26. II. 1970, je bil objavljen sestavek pod gornjim naslovom. Zelo zveneč in obetajoč naslov.

V članku namreč piše, da je bilo v kalkulirano zvišanje pokojnin borcem le za 10 odst., če bi bila ostala pokojninska osnova le 105.000 — starih dinarjev. No, in ker so jo dvignili na 107.700 bo pa to zvišanje znašalo komaj za okrog 12 odst. To povečanje pa predstavlja komaj kritje zvišanih življenjskih stroškov.

Z ozirom na to, da so drugim upokojencem, ki ne prejema borčevske pokojnine in ki so bili upokojeni do konca leta 1964, bile zvišane pokojnine za 23 odst. in še 4000 starih dinarjev, je zvišanje pokojnin borcem NOV dokaj skromno. V tem primeru so ostali upokojenci, ki nimajo nič skupnega z NOB na boljšem.

Sprašujem se, kako to, da niso zato pristojni organi odločili, da se pokojnine borcem lahko povečajo po splošnih predpisih, če je to zanje ugodnejše?

Pa še to: pred kratkim je bilo v časopisih objavljeno (obljubljeno), da bodo še v letošnjem letu izdani ustrezni predpisi o nadaljnjih usklajevanjih pokojnin borcem. V »Delu« z dne 26. II. 1970. pa se ta možnost zanika.

Menim, da po 25 letih od konca vojne pa le nismo tako gospodarsko »šibki« da ne bi zmogli dokončno zakonsko urediti problem borčevskih pokojnin, nato pa jih vsako leto le še usklajevati vzporedno s porastom življenjskih stroškov.

Pa še to: Naj bi bilo manj zvenečih naslovov v časopisju, pa več stvarnih dejanj in nučnih ukrepov pri urejanju gmotnega položaja ostarelih borcev NOV in vojaških vojnih invalidov.

FRANC SRNEL

Opomba uredništva: Pokojnine borcev se ravna po višini borčevskega dodatka v prejšnjem letu. Zato nikakor ne gre primerjati valorizacije pokojnin po splošnih predpisih z prilaganjem borčevskih pokojnin borčevskemu dodatku iz preteklega leta.

V primerih, ko pa bi osebna borčevska pokojnina z valorizacijo po splošnih predpisih bila višja od njegove pokojnine povečana z borčevskim dodatkom, potem bodo v zavodu za socialno zavarovanje tako pokojnino uradno prevedli po splošnih predpisih.

Sklep o načinu nadaljnega usklajevanja pokojnin borcev še obstaja in ni bil preklican.

Od 1. aprila naprej — vsak teden nagradna križanka »Brest«, renomiranega podjetja pohištvene industrije iz Cerknice.

Naročniki, bralci, ljubitelji križank! Vsak teden za vas 6 švicarskih ur LORD IN LADY 71.

Torej — od 1. aprila naprej, ta dan izide namreč 14. števec tednika »TV-15«, vsi v roke »TV-15« in pridno rešujte križanke. Pravilna rešitev in srečen žreb — to sta edina pogoja, da boste uro tudi prejeli.

Podrobno o tem vas bomo seznanili v zadnji marčevi številki.

Obvestilo

Klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve Ljubljana, obvešča člane, da ima sedaj uradne ure v dopoldanskem času vsaki dan razen sobote od 9. do 12. ure v Trdinovi ulici 4.

Komu je napoti spomenik žrtvam NOB v Doberdobu?

Po prizadevanjih, ki so trajala nekaj let, so lani, drugo nedeljo v oktobru, sredi vasi v Doberdobu odkrili lep spomenik v spomin žrtvam NOB. Spomenik je lep, vsemu Doberdobu je v okras in v ponos. Prostovoljne prispevke zanj so darovali najprej skoraj vsi prebivalci doberdobske občine, vodstva raznih naprednih organizacij, občinska uprava in tudi goriška prefektura.

Odkritje spomenika je bilo zelo svečano in je z javno udeležbo najvišjih deželnih predstavnikov dobilo že kar pokrajinski značaj. Poleg številnih zastopstev okoliških županstev se je svečanega odkritja spomenika udeležilo tudi lepo število članov pokrajinske uprave, uprave dežele in celo parlamenta. Na čelu častnega odbora je bil sam predsednik deželne vlade dr. Alfredo Berzanti, sam aktivni udeleženec NOB in partizanski poveljnik. Med številnimi uglednimi osebnostmi so bili na odkritju tega spomenika tudi člani pokrajinskega vodstva Kršćansko demokratske stranke iz Gorice, in sicer: več odbornikov in svetovalcev ter poslanec Marocca s pokrajinskim tajnikom dr. Cianijem na čelu. Prav tako je bilo na tej prireditvi

tudi več članov deželnega vodstva KD.

Člani domače SDZ (Slovenske demokratske zveze), ki so v občinskem svetu v opoziciji, pa s to prireditvijo nikakor niso bili zadovoljni. Vseskozi so rovarili proti postavitvi spomenika in rovarijo še sedaj, ko stoji in je od vse javnosti dobil polno priznanje in domcil. Mar gre res samo za dosledno vztrajanje na opozicijskih pozicijah? Mar takšno oporekanje nima meja vsaj pred deležem, ki ga je toliko najboljših domačih sinov in hčera položilo na oltar domovine v boju proti naci-fašizmu?

Že v času nabiranja denarja za spomenik so nekateri posamezniki agitirali proti nabiralni akciji. To so počeli seveda prikrito in zavito. V tednih pred odkritjem spo-

menika se je vanj zaganjal goriški katoliški tednik. Člani borčevske organizacije, ki so požrtvovalno delali pri postavitvi spomenika, so nekaj dni in noči pred odkritjem stražili spomenik, da bi ga kdo ne oskrnil. Domenjeno je bilo, da bo domači župnik ob odkritju spomenik blagoslovil. In za ta obred je bilo tudi vse pripravljeno. Toda tisto nedeljo dopoldne se je župnik premislil. Klonil je pod pritiskom članov SDZ ter odklonil blagoslov z izgovorom, da je na spomeniku le partizanska zvezda, ne pa tudi križ. Dan po otvoritvi se je le našel zlikovec, ki je z grdim obiskom hotel oskruniti spomenik.

Zadeva pa z vsem tem še ni bila končana. V petek, 27. februarja, je doživela svoj epilog na seji občinskega sveta Doberdob. Razpravljali so o interpelaciji občinskih svetovalcev (v opoziciji) Benita in Marije Ferletič, ki sta člana SDZ, s katero sta protestirala, ker je občina dala zemljišče in denar za postavitev partizanskega spomenika. Po njunem mnenju bi bil ta izdatek občine umesten le tedaj, če bi bil postavljen spomenik vsem padlim v vojni, ne pa le žrtvam NOB. Župan Andrej Jarc in številni občinski svetovalci so to interpelacijo zavrnili, s tem je končno potrjen izdatek za ta spomenik. Župan Jarc je posebej poudaril, da je bila peterokraka zvezda simbol slovenskih partizanov, ki so jo nosili na svojih čepicah ne glede na politično ali versko prepričanje. S tem je tudi utemeljil razloge, zaradi katerih je zvezda vklesana v ta spomenik, kar ne bi smelo biti nikomur v spotiko. Ugotovil pa je, da ta partizanski znak ni pogodu tistim, ki so partizane izdajali okupatorjem, jih mučili in pobijali pri Sv. Urhu, v Vipavski dolini, v Cerknem in drugje.

Kadar ob Dnevu mrtvih po naših pokopališčih zapoje žalostinko: »Oj, Doberdob, slovenskih fantov grob...«, takrat jih je malo, ki jim solza ne orosi očesa. Tedaj, v letih Soške fronte, je bil Doberdob klavnica ubogih vojakov. Za koga so tu trpeli, umirali, in čemu? V letih narodno osvobodilnega boja so na Primorskem naši ljudje zopet trpeli in umirali. Toda tokrat so vedeli, zakaj se bore, zakaj trpijo in čemu umirajo. Kdo so potem danes tisti, ki jih moti in vznemirja prebujena zavest naših ljudi?!

CIRIL ZUPANC

Zgledna skrb za borce na Bledu

Med delovne organizacije, v katerih samoupravni organi in kolektiv zavestno skrbijo za svoje člane — borce, aktiviste in internirance — sodi nedvomno tudi blejsko podjetje LIP. Komisija za borce, ki so jo že pred leti ustanovili v tem podjetju, dokaj uspešno rešuje stanovanjska, zdravstvena, materialna in ostala vprašanja aktivnih pa tudi upokojenih članov delovnega kolektiva, bivših borcev, aktivistov in internirancev. Ker je še vedno okoli 150 borcev v delovnem razmerju, se ta komisija ukvarja tudi z vključevanjem teh tovarišev v družbenopolitično dejavnost.

Vsako leto na pobudo komisije prireajo razen rednih proslav še posebno srečanje vseh preživelih borcev, aktivistov in internirancev, tako redno zaposlenih kot tudi tistih, ki so zaradi bolezni oziroma upokojitve že odšli iz podjetja. Sekretar podjetja tovariš Franc Mencinger, ki uspešno vodi to komisijo, z velikim prizadevanjem in razumevanjem skrbi za izvajanje vseh akcij in srečanj. Velja pa izreči priznanje vsem, zlasti mlajšim članom delovnega kolektiva za njihov pravičen odnos do bivših borcev v kolektivu.

Letošnje že tradicionalno srečanje borcev, aktivistov in internirancev, ki so ga v počastitev 25. letnice osvoboditve in 20. letnice delavskega samoupravljanja priredili minulo soboto v Park hotelu na Bledu, je bilo še posebno svečano. Udeležili so se ga tudi nekateri člani kolektiva iz vseh obratov LIP, predstavniki ZZB in drugih družbeno-političnih organizacij radovljanske in jeseniške občine. V prijetnem tovariškem vzdušju so obujali spomine na težke dni med NOB in izmenjavali mnenja in izkušnje o proizvodnih nalogah, ki jih LIP kljub težavam, značilnim za reformsko obdobje, ob enotnosti in prizadevanju celotnega kolektiva uspešno opravlja. Ob tej priložnosti so vsi nekdanji borci, aktivisti in interniranci prejeli dragocena knjižna darila — Ukano III. del T. Svetine (prva dva dela so prejeli prejšnja leta). Kosmačeva zbrana dela in roman »Med strahom in dolžnostjo« K. Grabeljska. Vrednost vseh nagrad presega 2 milijona starih dinarjev, ne upoštevajoč stroške srečanja, ki jih je kolektiv plačal, ker se zaveda, koliko so ti člani kolektiva pripomogli k razvoju podjetja.

JR

Srečanje po petindvajsetih letih

V Mariboru so se nedavno mudili na zasebnem obisku trije predstavniki takojmenovane avantgardne skupine, pozneje »Kampfgruppe Steimark«: FRIDRICH FRANKLER-FEDJA, JOHAN GRIEBAUM-HANS in ADOLF MAZEK z Dunaja. V razgovoru z njimi smo zvedeli, da so prišli semkaj za to, da bi navezali stalne stike s svojimi nekdanjimi borci, ki so se nekoč z njimi bojevali po raznih predelih Avstrije, Bitriške grape na Kozjaku, kjer so med vojno padli trije borci iz te skupine.

V Mariboru so obiskali LADISLAVA GRATA-KIJEVA in MIRKA TRETJAKA-ROMIJA, s katerim so se poleg ostalih nekoč skupaj bojevali. Na obisk z Lesc je še prihitel RUDI PUDGAR-BRANKO, prav tako njihov vojni tovariš. Eni in drugi so se zadnjikrat videli pred 25 leti. Veliko so si imeli za povedati. Slišali smo tudi, kako sta KIJEV in BRANKO iskala preživele tovariše te grupe. Pred leti sta napisala celo pismo v nemščini in ga poslala v Moskvo in nista dobila odgovora. Potem so zopet povzeli besedo FEDJA HANS in ADOLF ter opisovali, kako so oni iskali stike. Eden med njimi je de-

jal, da je preko KARLA PRUŠNIKA-GASPERJA zvedel, kje živi KIJEV in tako je bil prvi neposreden stik vzpostavljen. Ti trije tovariši so v imenu te skupine povabili na Dunaj njihove nekdanje soborce na skupno srečanje.

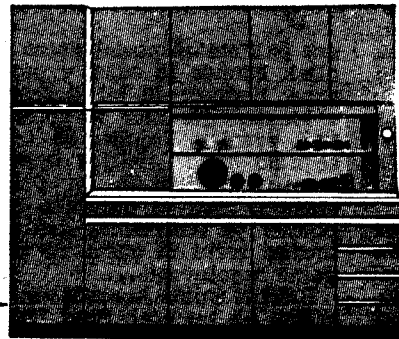
Imenovani tovariši so se zlasti spomnili tistega, kako so oni in še ostali poleti 1944 odskočili iz ruskega letala nad Črnomljem, kjer je bilo takrat osvobodeno ozemlje. KIJEV pa je bil po FRANCU ROZMANU-STANETU določen, da jih prepelje v Avstrijo, kjer naj bi pospešili uporniško gibanje. Od Črnomlja preko Save in Drave so hodili mesec dni. Med pohodom so se tudi nekajkrat zapletli v boje s sovražnikovimi enotami, saj so jih le-te neprestano zasledovale. Potem so bili skupaj do osvoboditve. Iz razgovora smo razbrali, da so nekateri med njimi bili tudi španski borci in da so se tamkaj bojevali s FRANCEM ROZMANOM. Ohranili so ga v lepem spominu, kot poveljnika in kot tovariša.

Ti tovariši tudi iskreno pozdravljajo preživele borce Lackovega odreda, zakaj tudi z njimi so se srečevali med vojno.

D. M.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55

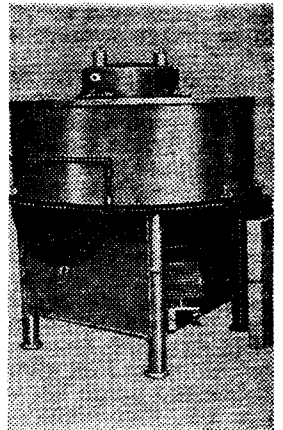
Obrtno podjetje

»OBRNIK«
PREBOLD

Izdeluje krožne betonske
mešalce v velikosti 500 li-
trov z električnim motorjem
380 W.

Mešalec je primeren poleg
mešanja betona, tudi za me-
šanje malte. Uspešno ga upo-
rabljajo izdelovalci betonskih
zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

veleblagovnica nama Ljubljana
trgovska hiša Tromostovje
Škofja Loka Kočevje

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI -
VELENJSKI LIGNIT

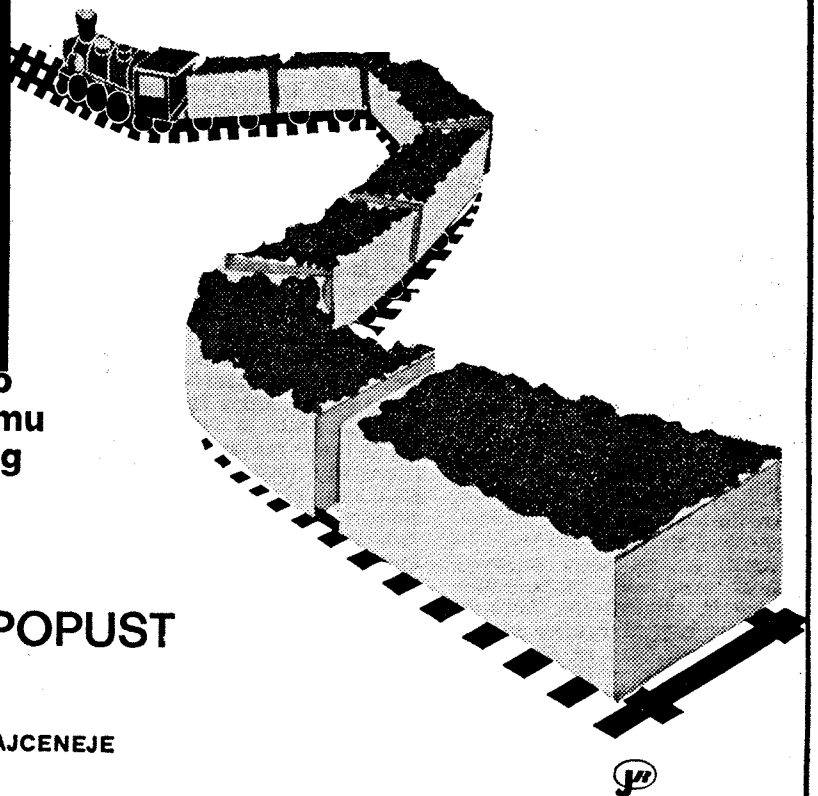
prijetno, zdravo
in poceni toploto
daje vašemu domu
velenjski premog

sedaj je čas,
da naročite...!

V MARCU POPUST

ŠE VEDNO VELJA -
ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE
VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

Seja republiškega odbora ZZB NOV Bosne in Hercegovine

Konec februarja je bila seja republiškega odbora ZZB NOV Bosne in Hercegovine. Na tej seji, na kateri je bil prisoten tudi predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marjan Cvetko, vč, so se pogovorili o mednarodnih gibanjih po svetu in o naši zunanji politiki. Obravnavali pa so tudi nekatera idejno-politična vprašanja razvoja Bosne in Hercegovine. V tej zvezi pa so opredelili tudi vlogo in delovanje ZZB NOV te republike. V razpravo o vseh teh zadevah je posegel tudi predsednik ZZB NOV Jugoslavije.

Razprava o novem pokojniškem sistemu

V Karlovcu so konec februarja sklicali skupen sestanek udeležencev NOV in upokojencev. Na njem so temeljito obravnavali položaj borcev v novem pokojniškem sistemu. Pri tem so predvsem naglasili, da morajo vse dosedanje posebne pravice udeležencev NOV ostati nedotaknjene tudi v novem pokojniškem sistemu. Seveda so ob vsem tem predlagali tudi precej izboljšav v posameznih zakonskih določilih.

Pet milijonov dinarjev za stanovanja borcev

V Virovitici so na nedavni seji občinskega odbora ZZB NOV ugotovili, da bodo v tej občini v prihodnjih letih zbrali okoli 5 milijonov dinarjev za gradnjo stanovanj za borce. Od tega bodo dali 60 odst. borcem za graditev individualnih stanovanj in to v obliki kredita za dobo 15 let.

Nagrado »4. JUL« prejel film »Kazalište narodnog oslobođenja«

Žirija uredništva »4. jul«, glasila ZZB NOV Jugoslavije je dodelila nagrado v višini 2.000 din filmu »Kazalište narodnog oslobođenja«, režiserja Dejana Kosanovića, in scenarista Dorda Radišića. Film je posnelo podjetje »Adria« — film Zagreb.

Novo glasilo ZZB NOV

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske so razpravljali o ustanovitvi lastnega glasila — mesečnika, za katerega je rečeno, da se bo kmalu pojavil. Razpravljali so tudi o vlogi organizacij borcev v vseljudski obrambi. Na tej seji so ustanovili tudi nagrade ZZB NOV Hrvatske in sklad za to nagrado. Prvič bodo nagrado podelili ob 30-letnici vstaje leta 1971.

Tajnik FIR na obisku v Jugoslaviji

Konec februarja se je kot gost ZZB NOV v Jugoslaviji mudil Gustav Alef Bolkojaj, tajnik Mednarodne federacije odporiških gibanj (FIR).

Namen njegovega obiska je bil seznaniti se s stanjem v Zavodu za medicinsko rehabilitacijo v Banjaluki, ki je bil močno prizadet po potresu.

Na svojem zadnjem kongresu je namreč FIR sklenila sprožiti mednarodno akcijo za pomoč pri rekonstrukciji tega zavoda. Zato se je tajnik FIR v imenu svoje organizacije seznanil s dejanskim stanjem, da bo organizacija lahko ukrenila vse, kar je potrebno za izvedbo njihovega kongresnega sklepa.

JEŽICA

Uspešen tečaj ljudske zaščite

Da bi bila civilna zaščita v možni vojni ali hudi naravni nesreči kos svojim nalogam glede sanitete, bi krajevna skupnost Posavje v Ljubljani potrebovala 15 do 20 ekip za prvo pomoč.

Seveda ni dovolj primerne osebe samo zapisati, ampak jih je potrebno tudi strokovno usposobiti. Pri tem imajo glavno vlogo voditelji teh ekip in njihovi namestniki.

Štab civilne zaščite pri krajevni skupnosti Posavje je med 226 ženskami, ki bi utegnile priti v poštev, izbral 41 žena in deklet, ki so imele potrebne pogoje za obiskovanje tečaja za prvo pomoč. Po končanem tečaju naj bi bile voditeljice ali namestnice voditeljice ekip za prvo pomoč.

Tečaj se je začel novembra lani, končal pa februarja letos. Predavanja so bila v ponedeljek in četrtek v osnovni šoli »Danila Kumara« v Stožicah. Zaradi različnih razlogov je med tečajem prenehalo obiskovati pouk 12 tečajnic, 29 pa jih je uspešno opravilo sklepni izpit. Pri organizaciji tečaja je krajevna skupnost pomagala mestni odbor Rdečega križa.

Najbolj se je izkazala Angela Zupančič, ki na tečaju ni niti enkrat izostala od pouka. Posebno pohvalo zasluži tudi Olga Novak, ki se je sama javila na tečaj in potem prostovoljno vodila nadzorstvo nad udeležbo ter tako postala nekakšna razredničarka.

Na tečaju so predvajali tudi pet filmov o prvi pomoči pri opeklinah ter film o odstranjevanju radioaktivnih snovi in o bioloških ter kemičnih učinkih raznih strupov. Med drugim so zavrteli tudi danski film o umetnem dihanju ter slovenski film o izvedbi alarma. Največ predavanj je na devetdeseturnem tečaju imel polkovnik sanitetne službe Miroslav Mišigoj. Splošni del pa je predaval Peter Zorko iz oddelka za narodno obrambo skupščin ljubljanskih občin.

Po izpitih so tečajnice prejele tudi spričevala, ki so jih podelili 20. februarja v domu družbenih organizacij Posavja.

Tečaj za novo skupino voditeljice za ekipe prve pomoči se bo začel konec leta.

STANE KOMAN

Prva pomoč pred izpitno komisijo

Imela je štiri sinove

Črnologarjeva mama je živela v Čekovniku nad Idrijo, med preteklo vojno je mnogo žrtvovala, danes pa živi v Portorožu tiho in skromno...

Dom, v katerem je živela šestindvajset Črnologarjev — otrok in sorodnikov — so požgali fašisti. Tako v Čekovniku nad Idrijo ni več hiše, da bi se ta rod vrnil vanjo in delal, kot je stoletja prej. Izgubila je štiri sinove. Dva sta padla v bojih za Beneško Slovenijo, dva pa kot partizana pri zaščitni četi partijske šole januarja 1944 v Cerknem. Mož ji je umrl med vojno, sestro so ubili, brat je umrl v taborišču in sama je vojaški vojni invalid. Bila je med prvimi ženskami v Sloveniji, ki je prejela odlikovanje.

Po vojni je »Naša žena« objavila njeno sliko in sliko njenih fantov Matevža, Francija, Mirka, Milana in Stanka. Sleherni dan se jih spominja in pravi, da je bil ta za to delo, oni pa za ono in da jih je imela rada... Tudi sedemdesetletnica je praznovala letos. Mnogi smo ji iz vsega srca zaželeli, da bi se še dolgo veselila med nami — kajti v naši domovini je le malo mater, ki so žrtvovala za svobodo toliko, kot je žrtvovala Črnologarjeva mama!

MILAN CIRK

Odmevi na 8. marec

LJUBLJANA

Tudi letos je bil v Mostah ob dnevu žensk organizirana proslava, ki so jo pripravili moški člani ZB in ZVVI.

Polno zasedena dvorana v Malenškovi ulici je bila lepo okrašena in na mizi je bil za vsako tovarišico pripravljen šopek pomladanskih cvetlic. Pozdravnemu govoru tovariša Igorja Križanovskega je sledil bogat kulturni program, ki so ga izvajali pionirji in cibalani osnovne šole Vide Pregarc. Na zakuski je — ob prijetnem kramljanju, igranju na harmoniko in plesu — čas hitro mineval in slavljenke smo morale priznati, da že dolgo nismo preživele tako lepega večera.

Najlepše se zahvaljujemo ZVVI, ZB in podjetju »Mercator« iz Most, ki so nam omogočili praznovanje našega praznika.

MALCI ČOP

DOMŽALE

Tudi letos je ZVVI Domžale — z denarno pomočjo drugih organizacij — pripravilo zakusko za vdove in matere padlih borcev in tako počastilo njihov praznik. Predsednik Jernej Vrenjak je v kratkem nagovoru poudaril pomen žensk v narodnoosvobodilnem boju ter poveljni izgradnji socializma ter jim iskreno čestital. Na pro-

slavi je z lepim kulturnim programom sodelovala tudi šolska mladina. Žene so jih nagradile z dolgotrajnim ploskanjem, marsikatera med njimi pa se je ob njem s solzami v očeh spominjala svojih najdražjih. Da bi se žene ob pogrnjenih mizah še bolj počutile sta poskrbela harmonikaš in kitarist. Veseli zvoki so spravili na plesišče tudi najstarejše mamice. Bolnih tovarišic pa so organizatorji obiskali na domovih in jim izročili manjša darila.

Ob tej priložnosti bi se želeli zahvaliti vsem, ki so kakorkoli pomagali, da je proslava osmega marca v Domžalah tako lepo uspela!

ŠTEFAN KMETIČ

GORJE

Kakor vsepovsod, so pripravile tudi družbeno-politične organizacije v Gorjah pri Bledu ob osmem marcu proslavo za vse ženske. V programu sta sodelovali osnovna šola in godba na pihala iz Gorij. Kljub temu, da so slavljence pogrešale nastop domače folklorne skupine, so bile s prikazanim zelo zadovoljne. Kratek nagovor je pripravil Janez Varl in v njem orisal pomen tega praznika. Po uradnem delu programa so se žene veselo in sproščeno zavrtele in tako so spone vsakdanjih skrbi vsaj za ta večer odpadle. JOZE AMBROŽIČ

Letos že štirinajsti pohod

Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« razpisuje letošnji, že XIV. pohod, ki bo posvečen 25. obletnici osvoboditve Ljubljane.

PROGRAM:

SOBOTA, 25. APRILA 1970

1. Manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« za moške, ženske in mešane skupine pionirskih odredov nižjih razredov osnovnih šol občin Ljubljane (od 1. do 4. razreda) v organizaciji občinskih zvez prijateljev mladine ljubljanskih občin.

SOBOTA, 9. MAJA 1970

1. Tekmovalni pohod »Partizanski marš« na 25 000 m dolgi progi za moške ekipe za vse osnovne organizacije, odrede predvojaške vzgoje ter za ekipe enot JLA in Milice (v nadaljnjem besedilu organizacije);
2. Tekmovalni pohod »Partizanski marš« na 8 000 m dolgi progi za ženske ekipe za vse osnovne organizacije;
3. »Štafeta zmage« 3 x 1000 m za mladinske moške ekipe, ločeno za šole II. stopnje, za osnovne telesnovzgojne organizacije in za vse ostale osnovne organizacije;
4. »Štafeta zmage« 3 x 600 m za mladinske ženske ekipe, ločeno za šole, za osnovne telesnovzgojne organizacije in za vse ostale organizacije;
5. »Tek prijateljstva« na 4226 m dolgi progi za moške domače in inozemske mestne reprezentance ter za vabljene posameznike.

NEDELJA, 10. MAJA 1970

1. Manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« na 10 000 m dolgi progi za moške, ženske in mešane ekipe za vse osnovne organizacije, šole II. stopnje, odrede predvojaške vzgoje ter za ekipe enot JLA in Milice (v nadaljnjem besedilu organizacije);
2. Manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« na 5000 m dolgi progi za moške, ženske in mešane ekipe pionirjev in mladine višjih razredov osnovnih šol (od 5. do 8. razreda).

TEKMOVALNI POGOJI

1. »PARTIZANSKI MARŠ« 25 000 m
V vsaki ekipi morajo nastopiti 3 tekmovalci. Pravico nastopa pa imajo tekmovalci, rojeni leta 1952 in prej. Obvezen zdravniški pregled;
2. »PARTIZANSKI MARŠ« 8000 m
V vsaki ekipi morajo nastopiti 3 tekmovalke. Pravico nastopa imajo tekmovalke, rojene leta 1953 in prej. Obvezen zdravniški pregled;
3. »ŠTAFETA ZMAGE« 3 x 1000 m
Pravico nastopa imajo tekmovalci, rojeni v letih 1949 do 1956. Obvezen zdravniški pregled za tekmovalce, ki nastopajo v skupini »ostale osnovne organizacije«;
4. »ŠTAFETA ZMAGE« 3 x 600 m
Pravico nastopa imajo tekmovalke, rojene v letih 1952 do 1957. Obvezen zdrav-

niški pregled za tekmovalke, ki nastopajo v skupini »ostale osnovne organizacije«;

5. »TEK PRIJATELJSTVA« 4226 m
Za vsako mestno reprezentanco lahko nastopijo 3 tekmovalci, ki se upoštevajo za plasma reprezentance. Pravico nastopa iz SFRJ imajo tekmovalci rojeni leta 1953 in prej. Pravico nastopa iz inozemstva imajo tekmovalci po pravilih njihovih nacionalnih federacij. Zmagovalna reprezentanca je tista, ki zbere najmanjšo število točk s tem, da se točkujeta tekmovalci po vrstnem redu prihoda v cilj od 1 do števila zadnjega tekmovalca, ki pride v cilj. Obvezen zdravniški pregled za tekmovalce, če ni prijavitelj telesnovzgojne organizacije;

6. »PO POTEH TOVARŠTVA IN SPOMINOV« 10 000 m
Ekipa šteje načeloma 5 udeležencev oziroma udeleženk. Pravico nastopa imajo vsi, ki so rojeni leta 1961 in prej;

7. »PO POTEH TOVARŠTVA IN SPOMINOV« 5000 m
Ekipa šteje načeloma 5 udeležencev oziroma udeleženk. Pravico nastopa imajo učenci in učence višjih razredov osnovnih šol.

Progi za obe »Štafeti zmage« in za »Tek prijateljstva« bosta po ulicah, za vse druge pa po kolovozih ter poljskih in gozdnih poteh. Vse bodo enake kot lani. Le če bo slabo vreme, bo odbor odredil nekatere spremembe. V tem primeru bodo nanje tekmovalce tik pred prireditvijo obvestili na primeren način.

Vse prijave je treba oddati po pošti najkasneje do 30. aprila vključno, lahko pa jih tudi pooblaščen osebe oddajo v pisarni odbora na Komenskega 7 v Ljubljani do 4. maja do 12. ure. Naknadne prijave bo odbor sprejemal za obe »Štafeti zmage« 8. maja od 15. do 18. ure, za oba pohoda »Po poteh tovarštva in spominov« pa 10. maja od 6. do 9. ure.

Hkrati s prijavi je za vse udeležence pohoda potrebno oddati tudi potrdilo o zdravniškem pregledu, oziroma o tem, če je tekmovalec sposoben nastopiti. Potrdila za tekmovalce v »Teku prijateljstva« lahko izdajo samo zdravstvene ustanove za športno medicino.

Vsi udeleženci pohoda bodo dobili spominske značke, tisti, ki se bodo v skladu z razpisom posebno odlikovali, pa bodo dobili nagrade ali razna praktična darila. Uro in kraj zaključne prireditve bodo objavili posebej v navodilih, ki jih bodo dobili udeleženci.

Vsa pojasnila daje pisмено ali prek telefona pisarna odbora za pohod na Komenskega 7, Ljubljana (telefon 310-044 ali sekretariat 316-186).

Dobro je če veste...

Novo znanstveno spoznanje o raku. Ameriški učenjak svetovnega slovesa dr. Robert Hiberner je objavil novo teorijo o raku. Prepričan je, da ima človek v celicah že ob spočetju prikriti viruse, ki povzročajo raka, ki pa lahko mirujejo (ne delujejo) v vsem času človekovega življenja ali pa jamejo delovati, spodbujeni z dejavniki, kakršni so npr.: radiacija (sevanje), kemične spojine, kemične sestavine v onesnaženem zraku in morebiti proces staranja v organizmu. Ko omenjeni virusi oživijo, se pojavi rak. To je Hiberner dokazal s poskusi na miškah, piščancih, mačkah, kačah, hrčkih. Če se bo pokazalo, da velja to spoznanje tudi za človeka, bi bilo moči raka ukrotiti, ko bi našli snov, ki bi nekako vklepala viruse, da ne bi mogli oživeti.

Strokovnjaki predvidevajo, da bomo načrpali letos v Jugoslaviji 3.000.000 ton nafte, toliko, kolikor še nikdar doslej. Ta optimistična predvidevanja temeljijo zlasti na načrtih, po katerih bomo načrpali samo na področju SR Hrvatske nekaj več ko 2.000.000 ton nafte. Načrpana nafta pa se zdade ne bo krila vseh naših potreb ter bo treba tudi letos uvoziti nekaj milijonov ton nafte.

V Italiji ne načrpajo kdove koliko nafte. Količina tamkaj načrpane nafte ni enakomerna. 1965. leta so jo načrpali 2.200.000 ton, dve leti pozneje manj, komaj 1.700.000 ton. Največji del potrebne nafte uvažajo. Italija je npr. 1967. leta uvozila 84.300.000 ton nafte, največ iz Kuvajta, nato iz Saudove Arabije, Libije, ZSSR, Iraka, Irana in iz Venezuele. Italija predelava uvoženo nafto v lastnih rafinerijah (prediščevalnicah) in proda približno 23.000.000 ton raznih naftnih proizvodov na leto na raznih svetovnih tržiščih.

Letos se pripravljajo številni poleti na planete Mars in Venero. Ravnatelj radioastronomskega opazovališča v Jodrell Banku pri Manchesteru Bernard Lovell je nedavno izjavil, da se bo ZSSR verjetno posrečilo v kratkem poslati na Mars vesoljske ladje z znanstvenimi napravami, ki bodo »mehko« pristale na našem najbližnjem »zunanjem« planetu. Priporočil je, da se bo to veliko dejanje posrečilo že prihodnje leto, če bodo sovjetski znanstveniki in tehniki premostili težave, ki jih imajo z novo vesoljsko raketo. Ko bodo te težave premagane, bo ZSSR nedvomno začela izvajati v najkrajšem času zelo obširen vesoljski načrt. Po mnenju Lovella so sovjetski znanstveniki in tehniki naleteli na težave pri gradnji nove rakete, ki naj bi imela okoli 5.000.000 kg pogonske moči ali 30 odstotkov več, kot znaša sedanja pogonska sila ameriške rakete »Saturn 5«. Lovell meni, da bodo Američani nadaljevali izvajanje programa »Apollo«. Za letošnje leto bo značilno veliko osredotočenje človeških aparatov okoli Marsa in Venero. Šlo pa bo v prvi vrsti za znanstvena raziskovanja in ne toliko za bučna in propagandna dejanja.

Zelje je listnata zelenjava, ki jo močno uporabljamo v prehrani. Zelje vsebuje poleg drugega 94 odstotkov vode, 3,1 do 4,4 odstotka sladkorja, ima pa tudi precej kalcija (70 mg odstotka) in vitamina C (36 odstotka). Z vretjem se sladkor spreminja v mlečno kislino in tako doživimo tako imenovano kislno zelje. Ta biološko konservirani proizvod je v zimskem času zelo pomembno živilo. V novejšem času so ugotovili, da ima zgostjen sok iz svežega zelja zdravilne lastnosti. Uporablja ga za zdravljenje želodčnega čira, za zbijanje vročine in zdravljenje drugih bolezni v prebavilih.

Indijski tigri izumirajo. Indijski minister za turizem in civilno letalstvo dr. Karan Singh je nedavno predložil posebnemu odboru za zaščito zveri. V sklepih, sprejetih na tem zasedanju, je bilo poudarjeno tudi, da je nujno potrebno odločno ukrepati ter preprečiti izumiranje indijskih tigrov. V naslednjih letih naj bi bil lov na tigre prepovedan, ker bodo, v nasprotnem primeru, te zveri popolnoma iztrebljene, so poudarjali na omenjenem zasedanju. Nedavno je tudi Mednarodna unija za ohranitev narave zahtevala, naj se prepove ubijanje tigrov.

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

BILO JE 25. MARCA 1943, KO SE JE PROTI JELENOVEM ŽLEBU PRI RIBNICI ODPRAVIL BATALJON KAKIH ŠTIRISTO MOŽ ITALIJANSKE DIVIZIJE »MACERATA«. V ISTO SMER PA STA SE NAMENILI TUDI 2. UDARNA BRIGADA »MATIJE GUBCA« IN 3. UDARNA BRIGADA »IVANA CANKARJA«. — PRIBLIŽNO OB DEVETI URI JE PRIŠLO V JELENOVEM ŽLEBU DO SREČANJA, KI SE JE RAZVILO V SRDIT SPOPAD. PO DVEH URAH IN POL JE BIL SOVRAŽNIK PORAZEN. STOSEST ITALIJANSKIH VOJAKOV IN OFICIRJEV JE OBLEŽALO UBITIH NA CESTI IN SKALOVJU, SKORAJ TOLIKO PA JIH JE BIL TUDI RANJENIH. PARTIZANI SO ZAPLENILI MNOGO OROŽJA, NJIHOVE IZGUBE PA SO BILE MAJHNE.

BITKA V JELENOVEM ŽLEBU BO OSTALA ZAPISANA V ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA KOT ENA NAJBOLJ BLESTEČIH ZMAG NARODNOOSVOBODILNE VOJSKE!

MATERINA PRIPOVED

Poleti 1944

»Bilo je zgodaj zjutraj, petelini so peli in naznanjali lep dan. Na pragu hiše je zalajal pes, Matj je opazila, da so v vasi Nemci in domobranci. Ni se prestrašila, ker je vedela, da očeta — partizanskega zaupnika in vodiča — ni bilo doma. Uro zatem so prišli k nam. S seboj so imeli prevajalca. Iskalj so očeta in pri tem neusmiljeno kričali na mojo mater in name. Bilo jih je več kot trideset. Preiskalji so vso hišo, klet in hlev. Nazadnje so se odpravili na senik, kjer so obrnili skoraj vsako bilko, a brez uspeha. Materi so grozili, da jo bodo ubili. Vse to sem gledala — majhno dekletce — z objokanimi očmi. Nekaj časa so se posvetovali, nato so mater odgnali na sredo vasi, kjer je bila že zbrana skupina vaščanov. Razdelili so jih na manjše skupine in jih odgnali proti železniški postaji Košana. Mama se je med potjo spomnila, da je doma pustila osebno izkaznico. Dovolili so ji, da je odšla ponjo. Stala sem na pragu, ko se je vrnila. Povedala mi je, po kaj je prišla. Ko sem našla osebno izkaznico, sem jo zagrabila za krilo in jo zvlekla v fižol. Tam je bil skrit je sosed Franc Dejan. Ko smo tako nekaj časa stali in trepetali v fižolu, je nad našimi glavami nekaj zabrenčalo. Bila so letala jugoslovanske vojske. Uspelo jim je, da so z mitraliranjem postaje rešili vaščane, ki so jih hoteli Nemci odpeljati v preganjanje. Nemci in domobranci so začeli bežati na vse strani. Padali so, se kotatili po bregu in se — obtočeni in obstreljeni — ustavili šele ob potoku. Takrat je bilo ubitih mnogo sovražnikov. V smrt pa so omahnili tudi vaščani Ivan Šušelj, Anton Gustinčič, Jože Obrezek in Marija Morel; nekaj jih je bilo tudi ranjenih.

Mnogo smo pretrpeli in mnogo strahu zaužili v vojnih dneh,« je sklenila svojo pripoved mama.

ILONKA ČELHAR

NAGRAJENI PRISPEVEK

Srečanje z vojakom

Narisal: CIRIL GALE

Večeralo se je in z nočjo je počasi umolknilo tudi življenje v vasi. Samo drobne svetilke na hišah in pa majhna z rumeno svetlobo oblita okenca so spominjala na človeška bivališča. Jaz pa sem sedel ob toplem zapečku in prisluškoval govorjenju domačih. Kmalu so mi misli ušle na plano. Viharna noč je bila zunaj. Veter se je kakor neugnan tujec podil v dolino nosil s seboj metez snega in tulil pod mrko nebo. Tu in tam je vihar pojenjal in tedaj je bilo slišati udarjanje vrat ob stene hiš. Vmes je odjeknil še kak pasji lajež, ki je kakor neuslišana prošnja odzvenel tja daleč v opustošene planjave.

Nenadoma mi je pogled zdrknil skozi z ledenimi rožami poslikano okno, se še rahlo dotaknil obrisov dolgih sveč in tam daleč ujel meglen obris vojaka... Enakomerno se je premikal zdaj v eno zdaj v drugo stran. Zavil v kožuh in s puško na rami, je stražil svojo enoto. S prezeblo roko je čvrsto držal jermen puške. Veter mu je pihal v drobni, z ostrimi potezami prepreženi obraz, in sneg ga je obletal. On pa je korakal strumno in ponosno ključoval snežnemu viharju.

Koliko moči, poguma in hrabrosti je bilo v njem!

Se dolgo sem zrl v vojaka. Ko sem ga tako opazoval, sem pomislil, da bom nekoč tudi jaz vojak, da bom postal del naše armade, tega neuničljivega plamena, in da bom — če bo treba — za svobodo domovine daroval tudi svoje življenje.

Snežni vihar je še naprej pustošil po dolini. Jaz pa sem se odpravil v posteljo in o minulem srečanju razmišljal še pozno v noč.

ANDREJ BUKOVEC

OB DNEVU ŽENSK

Plemenita pobuda

Zveza vojaških vojnih invalidov krajevne skupnosti Ivana Cankarja v Mariboru je ob prazniku žensk počastila svoje članice tako, da je nazkazala dvesto dinarjev za izgradnjo nujne potrebne porodnišnice v Banjaluki. Ženske so s ponosom in odobravanjem potrdile plemenito pobudo svoje organizacije, da se denar — namenjen njim — daruje za porodnišnico. Osmi marec 1970 pa jim bo

ostal v spominu po tem, da so pomagale materam, ki občutijo strašne posledice naravnih nesreč, ki bi lahko škodljivo vplivala nanje in na njihove tako zaželeno malčke.

Tudi mi, otroci invalidov, mislimo, da bi bilo prav, če bi po vsej naši domovini počastili praznike tako, kot je to storilo združenje VVI Ivana Cankarja v Mariboru!

NEVENKA BIZJAK

KRAMLJANJE

Draga tov. urednica!

Prvič se oglašam. Doma so naročeni na glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in ga redno prebiram. Najbolj mi ugaja mladinska stran! Ker so na tej strani objavljeni zapiski mojih vrstnikov, sem se odločila, da vam pišem. Po pripovedi svoje mamice sem napisala »Zgodilo se je poleti 1944«. Oprostite mi slovnične napake. Veste, hodim komaj v šesti razred osemletke. Še nekaj vam bom zaupala! Bojim se, kaj se bo zgodilo z mojim prispevkom, želela pa bi postati vaša redna dopisovalka...

Lepo pozdravljam vse bralce »TV-15«, posebno pa vas, tovarišica Milena!

ILONKA ČELHAR,
Prestranek 18,
p. Prestranek

Draga Ilonka!

Ce bi samo enkrat kdorkoli izmed vas pokukal v mojo delovno sobo in videl, kako hitim odpirati vaša pisma, s kakšno pozornostjo jih prebiram in s kakšnim ponosom razkazujem, bi o bojazni res ne govorili več. Tudi tvoj zapis je prišel na vrsto, ne ravno takoj, pa vendar... »Zgodilo se je poleti 1944« si za svojih dvanajst let lepo napisala. Želela bi te opozoriti le na pomanjkljivost, ki je skoraj vsakdanji gost v vaših prispevkih. Nisi zapisala imena mamice, stare mamice in kraja, kjer se je to dogajalo? Res je, da lahko po vsebini marsikaj sklepamo, toda ne pozabi, da ste pravzaprav zapisovalke in zapisovalci zgodovine... To pa je sicer lepo, a nelahko in odgovorno delo!

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tov. Milena!

Prvič se oglašam in vam pošiljam zgodbo o ameriškem vojaku, ki je bil ranjen v boju z vietnamskim borci za svobodo. Sem zvest bralec »TV-15«, ker me zanimajo boji naših narodov za osvoboditev izpod tujega jarma. Tudi oče in mama mi večkrat pripovedujeta o trpljenju, ki sta ga preživljala. Upam, da zgodba ne bo romala v koš. Za objavo se vam že vnaprej najlepše zahvaljujem. Prosim te, da mi odgovoriš na vprašanje, kako naj pišem.

Vas lepo pozdravljam!

IZTOK GRANDOVEC,
Maribor, Poštelska 12

Dragi Iztok!

Praviš, da ti oče in mama večkrat pripovedujeta o trpljenju, ki sta ga preživljala v vojnih letih... Čemu si potem svoj prvi spis posvetil ameriške-mu vojaku? V prihodnje, Iztok, ostani v prispevkih zvest predsem rodni deželi, in verjemi mi, da ti bo pero še lahkotneje teklo.

Lepo pozdravljen!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA. ZATO
PISITE!

IZTOK GRANDOVEC

Vojsko

Ena izmed mnogih slovenskih vasi je Vojsko.

Naša vas ni posebno znana, a je kljub temu turistični kraj. Pozimi prihajajo na Vojsko smučarji, saj je tu dosti snega za smučanje in sankanje. Lepše je spomladi, ko narava oživi. Zal pa pride pomlad v našo vas pozneje kot v druge kraje in je včasih še v maju ponekod sneg.

Poleti turisti najraje usmerjajo svojo pot k partizanski tiskarni »Slovenija«. Tiskarno so med vojno zgradili partizani s pomočjo domačinov. Delo je bilo naporno in nevarno. Kljub močnim stražam in budnemu nadzorstvu jim je uspelo pripeljati iz Milana tiskarski stroj. V tiskarni so tiskali partizanske časopise, letake, brošure in podobno. Med drugimi so tiskali tudi »Partizanski dnevnik«, ki so ga kurirji raznašali daleč po Sloveniji. Tiskarna stoji v težko dostopni grapi pod Ogalcami. Na majhnem hudourniku, ki teče mimo, so si uredili »elektrarno«, da so lahko izvrševali svoje delo ob električni svetlobi. Tiskarna je med vojno opravljala važno nalogo: obveščala je ljudi o uspehih narodnoosvobodilne vojske in zbujaala narodno zavest. Danes pa je ohranjena kot spomenik partizanskega tiskarstva.

Na grozote druge svetovne vojne nas spominja tudi partizansko pokopališče na Vojščici.

Posebno strašen udarec za našo vas je bil požig Vojskega. 22. junija 1943 so partizani napadli poln avtomobil fašistov. Partizani so pustili pri življenju le enega... Ta je odšel v Idrijo in naslednji dan so pridrveli na Vojsko fašisti. Naceta Kogejca in njegovo hčer Jelinko so na pragu goreče hiše ustrelili. Isti dan — 23. junija 1943 — so v naši vasi požgali sedemdeset hiš in gospodarskih poslopij.

Kljub temu, da je Vojsko hribovska vas, jo imam rada!

SILVA SINKOVEC

Spominski dan

DNE 22. FEBRUARJA SMO PRAZNOVALI ŠESTINDVAJSETO OBLETNICO SMRTI SLOVENSKEGA PESNIKA KARLA DEŠTOVNIKA-KAJUHA, KI JE PADEL KOT BOREC ŠTIRINAJSTE. ŽE V RANI MLADOSTI JE RAD PISAL PESMI. ZELO ZNANA JE TUDI KAJUHOVA BRALNA ZNAČKA. V ŠOŠTANJU, RODNEM KRAJU PESNIKA KAJUHA, SE PO NJEM IMENUJEJO HOTEL, KINEMATO GRAF IN OSNOVNA ŠOLA. NA HOTELU IMA SPOMINSKO PLOŠČO IN V BLIZINI LE-TEGA SO MU POSTAVILI KIP. V NAŠI SOLI PA SMO UREDILI POSEBNO KAJUHOVO SPOMINSKO SOBO, KI JE RES VREDNA OGLEDA. V NJEJ SO NJEGOVI ROKOPISI TER NJGOVE FOTOGRAFIJE IZ NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA IN PESMI. JURČEK APSNER

Zarja novega dne je vlila Georgu in njegovim tovarišem upanje, da se bodo partizani končno le umaknili. Upanje je ugasnilo, ko so začele padati mine in rakete, katerih poki in rušilna moč so jih spravljali v obup.

George je stal sredi rova, ko so dobili ukaz, naj odbijejo ta napad. Povedali so jim tudi, da prihaja pomoč. Tedaj ga je zapeklo v ramenu. Začutil je košček žarečega železa, ki se mu je zajedel v meso. Naslonil se je na steno rova. K njemu je pristopil John. Obvezal

ga je in odnesel proti bolnišnici. Nenadoma sta zaslišala hrum motorjev. Prileteli so helikopterji in z mitraljejskim ognjem pregnali sovražnika. V teh poslednjih minutah boja je padel tudi John.

Ko se je George zavedel, je ležal v bolnišnici. Poklical je zdravnika. »Kje je John?« ga je vprašal. Zdravnik mu je povedal, da je — ko ga je reševal — umrl za posledicami rane. Hudo mu je bilo za njim. Vedel je, da je John doma iz San Francisca in da ga bosta tam zama čakala žena in sin.

Popoldne ga je obiskal narednik. Povedal mu je, da so imeli hude izgube. Med padlimi je bil tudi Bill iz Georgije, s katerim sta bila preživela prenekatero prsto urico.

George dolgo v noč ni mogel zaspati. Misli so ga padle tovarišje. Vedel je, da se je zanj vojna končala. Poslali ga bodo domov. Na njegovo mesto in na mesta padlih bodo prišli novi vojaki, ki prav tako ne bodo vedeli, za kaj se bore, kakor to ni vedel on...

John, Bill...

Okrogle in oglate

Ko bi ne bilo hujših skrbi... V nizozemskem mestu Amsterdamu ima nekdo simpatičnega udomačenega opičnika, ki je nedavno požrl tri kontracepcijske tablete. Lastnik je, ves v skrbeh, telefonsko poklical upravo zoološkega vrta in vprašal, kaj naj ukrene... Nizozemski časniki ne poročajo, kaj so mu odgovorili. Bržkone so mu rekli, da bi radi videli opičnika, ki bi lahko zanosil...

Crimen laesae maiestatis (zločin žalitve veličanstva). Londonski časnik »Daily mirror« je nedavno poročal: Dva kitajska poljedelca sta bila obsojena vsak na 25 let zapor, ker nista dovolj skrbno pazila na portreta Mao Ce Tungja. V poroti so bili njuni tovariši, ki delajo z njima vred na istem posestvu. Neki drugi kmet je bil obsojen na 10 let ječe, ker je portret pojedel njegov otročiček, neki tretji kmet prav tako na 10 let ječe, ker je portret požrl vrana, ki jo je zapeljal okus po lepilu, s katerim je bil portret prilepljen na zid. Naposled so na 10 let ječe obsodili še nekoga Kitajca, čigar žena je podložila Mao Ce Tungov portret pod kokošnjak. Prava sreča, da na Kitajskem ni več muh, ki bi se utegnile spozabiti tako, kakor so se bile spozabile v Pragi Svelkove muhe nad portretom Njegovega veličanstva Franca Jožefa I.!

Za hujše grešnike višja tarifa... Pop v Gornjem Milanovcu računa za cerkvena obredna opravila (krst, poroka, pogreb itd.) dve različni tarifi: višjo za partijce, nižjo za vse druge... Tarifa za člane ZKJ je za 50 odstotkov višja kot tarifa za nečlane. Ubogi partijci so dvakrat obremenjeni: prvi plačujejo članarino — 2 odstotka od svojih dohodkov — in drugič višje obredne tarife! So pa tudi večji grešniki, o tem ni dvoma!

V znamenju zahodnonemške demokracije... V Hamburgu so ustanovili novo stranko: NEMSKO SEKS-STRANKO (DPS). Za predsednika stranke so izvolili založnika hamburškega pornografskega lista »St. Pauli Zeitung«. Stranka se bo po svojem programu, bojevala za mir in ljubezen med ljudmi. V nekem članku strankinega programa je rečeno: »Kdor ljubi erotiko (ljubezensko, spolno izživljanje), se upira vojniam in sovražstvu.«

Prekosil je mojstra... Pisatelj Miloš Crnjanski je na prireditvi, posvečeni njegovemu delu, prebral sam neki odlomek, ki bi ga bil moral prebrati igralec Ljuba Tadić. Pisatelj je rekel, da bo skušal, če bo to le kako mogoče, povzpeti se do ravni znanega igralca. Ko je krepki 75-letnik na moč sugestivno prebral svoj odlomek, je pretresel dvorano najdaljši in najhujši aplavz, čeprav so na isti prireditvi brali odlomke iz del Crnjanskega znani igralci Mira Stupica in Ksenija Jovanović ter igralec Branko Pleša. Kritiki Petar Džadžić je dejal Crnjanskemu: »Vi ste presegli Ljuba Tadića, vi ste dosegli celo Miloša Crnjanskega!«

Vileni Dapčević se zdi... Igralka Milena Dapčević je bila navdušena nad sprejemom ob premieri BITKA NA NERETVI v Splitu. »Sprejeli so nas prav zares izredno lepo,« je dejala, »vendar se mi je nekako stozilo in me neprijetno prizadelo, ko so nas na letališču pričakali štirje avtomobili, da bi nas — igralce — prepeljali, prišla pa sva samo Bata Živojinović in jaz, pozame pa je prispel še Boris Dvornik. Škoda, zares, da ni bilo več igralcev, ki so sodelovali v filmu NERETVA. Morebiti so bili zaposleni, vendar se mi zdi, da bi bili šli, ko je bilo treba potovati v — Pariz ali London...« Tudi nam se tako še več ko samo zdi...

Ne zadostuje samo poskusiti, treba je popiti... Miss Evrope Saša Zajc je rekla nekemu uredniku: »Vam Beograđanom je, vse tako kaže, v Ljubljani dolgočasno, prejkone zaradi tega, ker skočite tja samo za hipec. Tisti pa, ki so se odločili ostati tam malo dlje, so ostali — za vedno.«

Nič se ni spremenilo... Rdeče avtomobilne tablice so odpravili. Nič se ni spremenilo, meni urednik »Večernjih novosti« Jovan Hadžić-Kostić. Tudi poslej se bo, kakor se je doslej, kdo vozil na službena potovanja z zasebnim avtom, kdo drug pa s službenim avtom na zasebna potovanja.

Kamen modrosti ni nevaren. Poljski satirik Stanislaw J. Lec je v zbirki aforizmov POČESANE MISLI napisal: »Filozofi, varujte se iznajdbe kamna modrosti, lahko vam pade — na glavo!«

Ženska oprostí moškemu, ki izkoristi prilikost, nikdar pa ne moškemu, ki je ne izkoristi. je napisal slavni francoski pisatelj Balzac.

Leta 1941 je bil Eddie Chapman jetnik na angleškem otoku Jersey v Rokavskem prelivu: obsojen je bil na tri leta zapor zaradi ropa. Bil je zelo mlad in v zločin ga je bržkone spravila slaba družba in neka zelo lepa ženska, ki je bila pohlepna na denar.

Zgodba Eddieja Chapmana je tako skrivnostna, da niti ni jasno, kako se je začela njegova vohunska dejavnost: nekateri trdijo, da je bil že član britanske tajne službe, ko so na otok Jersey prišli Nemci, nekateri pa menijo, da je najprej delal za Nemce in šele nato za Angleže. Skratka: ko so na otok prišli Nemci, je Chapman prosil, naj ga peljejo k poveljniku enote, češ da mu ima povedati nekaj zelo pomembnega. Dejal mu je, da se hoče pogovoriti s človekom iz vohunske službe. Iz Pariza sta tako čez čas prišla dva člana Abwehra in po kratkem pogovoru se jima je Chapman ponudil za vohuna. Prepričal ju je takole: v Angliji zanj ni prihodnosti, sicer pa bo tako ali tako izgubila vojno. Zato hoče tvegati in se pognati v pustolovščine.

Poveljstvo Abwehra v Parizu je sprejelo Chapmanovo ponudbo in kmalu nato je nekdanji zapornik prišel v francosko prestolnico. Medtem so nemški agenti v Angliji pobrskali po njegovi preteklosti, zakaj povsem utemeljena je bila bojazen, da gre morda za potegavščino britanske vohunske službe. Ugotovitve so bile ugodne za Chapmana kot bodočega nemškega vohuna. Tako so Chapmana poslali v vohunsko šolo pri Nantesu. Izkazal se je s pridnostjo, bistrumnostjo, vnemo, tako da je bil kmalu »prvi v razredu«. Gmotni položaj si je izboljšal, saj

je dobival na mesec 6.000 frankov, toliko kot nemški stotnik.

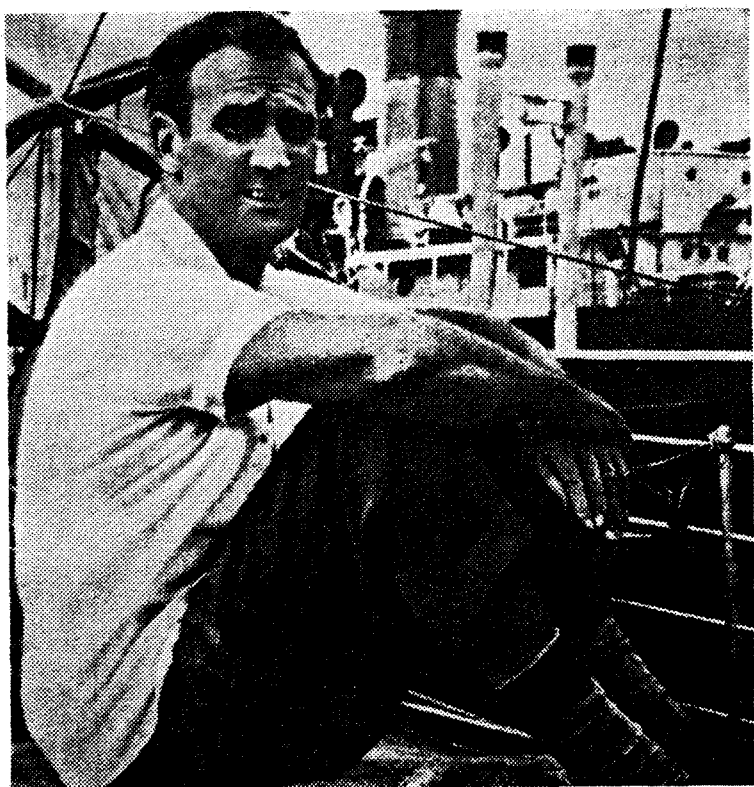
Spomladi 1942 mu je Abwehr zapal prvo nalogo: s padalom naj bi se spustil na angleška tla ter vrgetl v zrak tovarno De Havilland, kjer so izdelovali bombnike. Načrt je bil skorajda nor, saj možnosti za uspeh skoraj ni bilo. Tovarna je bila strogo zastražena, vsi uslužbenci pa so bili pod nenehnim nadzorstvom. Celo Chapmanov šef von Gruber je dvomil o uspehu akcije. Chapman pa je mirno poslušal razlago in naposled dejal, da ima samo en ugovor:

»Operacija je izjemna in spodobilo bi se, ko bi dobil ustrezno plačilo, se pravi dva tisoč funtov. Polovico takoj, polovico pa potem, ko bo tovarna uničena.«

Von Gruber mu je prav rad ustregel in Chapman si je dal napisati pravicato pogodbo v angleščini, zakaj nemščine ni dobro razumel. Tako je 19. decembra 1942 v zgodnjih jutranjih urah res skočil iz letala in bil ob sedmih že na Liverpool Stationu v Londonu, kjer naj bi počakal nekega prijatelja.

Kar se je zgodilo potem, je popolna skrivnost. De Havillandova tovarna je zletela v zrak. Nemška izvidniška letala so naredila imenitne posnetke goreče tovarne in nobenega dvoma ni bilo, da je Chapman mojstrsko opravil svoje delo. Abwehr je bil ponosen in ko je poslal novico v Berlin, je v odgovor dobil Hitlerjeve čestitke. Nemci so bili navdušeni.

Tudi Angleži so bili navdušeni. Kajti resnična električna centrala tovarne, ki je bila poglaviti cilj napada, je bila nepoškodovana na-

Eddie Chapman v času svojih največjih podvigov.

vlak eksploziji in požaru. Kako je bilo mogoče? Poslopja, ki so zletela v zrak, so bila prazna, zakaj naprave so prej v popolni tajnosti odpeljali drugam. Tovarna je še naprej izdelovala letala in nočni bombni napadi na Nemčijo so se nadaljevali. Vrhovni štab britanske armade je čestital Intelligence Serviceu za imenitno opravljeno delo.

Tisto, kar naj bi bil strahoten udarec za britansko letalsko industrijo, je bila le prikrita sabotaža. Eddie Chapman je bil namreč obvestil angleško tajno službo.

Nemci v Parizu, ki so imeli vse »dokaze« v rokah, so menili, da je delo opravljeno, in Chapmana so poklicali nazaj. Bali so se, da bi izgubili tako dragocenega človeka. Ko se je Chapman vrnil, je dobil še tisoč funtov, kot je pisalo v pogodbi, ter nekaj nagrad in priznanj.

Njegova druga naloga je bila mirnejša, vsaj eksplozije dinamita je niso spremljale. Ukazano mu je bilo, naj se s padalom spusti na angleško ozemlje ter izvede široko in temeljito preiskavo o premikih angleških čet, o obrambnih sistemih, zlasti pa o protiletalski obrambi.

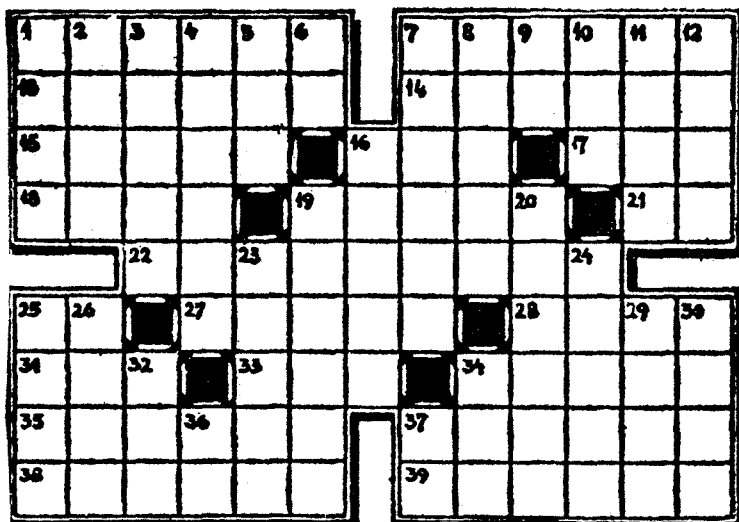
Chapman je sedel v letalo, skočil s padalom — in pošiljal v Abwehr natančna poročila, v katerih je kar mrgolelo dragocenih podrobnosti. Pravzaprav se ni preveč trudil, zakaj vsa poročila mu je sestavljal kar Intelligence Service. Chapman je moral samo pošiljati poročila in se varovati kolegov iz nemške vohunske službe, ki so bili vsi zeleni od zavisti. Ti ljudje bi namreč utegnili odkriti, kako prihaja do podatkov, nato pa obvestiti Abwehr.

Tako je Chapman letel med Parizom in Londonom in imenovali so ga »prikazen«, ker se je zmerom pojavil tako lahko in presenetljivo, da ga nasprotnik res ne bi mogel prijeti.

Konec leta 1943 je bil na Norveškem in udeležil se je skrivnostne »vojne za težko vodo«, od katere izida je bila odvisna atomska premoč. Prihodnje leto je bil spet v Angliji, kjer je iskal močne radarske naprave, ki so ovirale plete nemških V-1 in V-2. Chapman je »odkril« radarje in dobil 13.000 funtov nagrade. Vsega skupaj so mu Nemci dali 30.000 funtov, nihče pa ne ve, koliko je dobil od Angležev.

Rešitev križanke iz prejšnje številke: Vodoravno: 1. pirati, 7. loki, 11. Orelek, 12. orada, 14. gibon, 15. Njemen, 16. Lara, 17. Jokl — t — 18. Ana, 19. Kato, 20. Ili — j — 22. Urre, 23. plot, 24. edamec, 27. olive, 28. Novak, 29. prerez, 30. nega, 31. konica.

Križanka št. 10

Vodoravno:

1. redko moško ime, 7. naziv za težko partizansko orožje lastne izdelave, 13. ime pevke Bratuž-Kacjanove, ki poje predvsem otroške pesmi, 14. uvoz blaga, uvoženo blago, 15. izraz za modo z dolgimi plašči (nasprotno od mini), 16. orientalski prašek za lase, 17. skrajni konci celine, 18. francoski pisatelj, ki je bil v Rusiji za časa revolucije, avtor »Ariane« (pravo ime Jean Schoper, 1868 do 1931), 19. sočutna, izraz, ki se uporablja v upodabljaljoči umetnosti, 21. 16. in 4. črka abecede, 22. partizanska brigada, ki se je borila v sklopu divizije Garibaldi in se imenuje po nekem mestu, 25. kratica za »Slovenska matica«, 27. mestece jugovzhodno od Rima, osnovano v prvi polovici IX. stoletja, 28. vrsta preproge, imenovana po nekem mestu v Franciji, 31. francoska tajna teroristična organizacija v Alžiru, 33. podoba, 34. antični narod na Apeninskem polotoku, 35. srbski književnik, prostovoljec v srbsko-turški vojni 1. 1876—1878, pisal pripovedi o srbski preteklosti itd. (Stevan 1855 do 1906), 37. madžarsko žensko ime, 38. mesni izdelek, 39. Partizanski priimek Jožeta Mazovca, obveščevalca Glavnega poveljstva slov. partizanskih čet 1942 (part. ime Tine).

Navpično:

1. domače žensko ime, 2. ime dveh prelazov na Velebitu, 3. revizit pri tenisu, 4. vodja revolucije in sedanji predsednik Kube (Fidel), 5. italijanska ind. družba, 6. italijanski spolnik, 7. počitniška naselbina ob morju pri Novigradu, kjer imajo počitniške hišice razna podjetja Slovenije, 8. italijanska družina izdelovalcev godalnih instrumentov v Cremoni, 9. kratica na receptih, 10. trenje, 11. beseda, ki pomeni v sestavi pravilen, pravi, 12. krilat žival, 16. sestavina zraka, 19. najboljše šolska ocena, 20. ime popularnega ruskega skladatelja Ljadova (Konstantinovič, 1855—1914), 23. muslimanstvo, Mohamedova vera, 24. mestece v srednji Indiji ob reki Mahanadi, 25. slovenski klarinetist (Ati), 26. Partizansko ime udeleženke NOV in funkcionarke Mihaele Dermastia, 29. senjska viteška igra, 30. mestece na Kitajskem, Mandžurija, pokrajina Kirin, 32. kurir, 34. ilovica, 36. kem. znak za mazurij, 37. kratica za »idem, isti, istok«.

Rešitev križanke iz prejšnje številke: Vodoravno: 1. pirati, 7. loki, 11. Orelek, 12. orada, 14. gibon, 15. Njemen, 16. Lara, 17. Jokl — t — 18. Ana, 19. Kato, 20. Ili — j — 22. Urre, 23. plot, 24. edamec, 27. olive, 28. Novak, 29. prerez, 30. nega, 31. konica.

Nenadoma, takoj po tej akciji, je bilo dvojne igre Eddieja Chapmana konec. Vdrl se je v zemljo. Abwehr je vztrajno brskal po Angliji, vendar ga ni mogel najti. Potem pa se je Chapman le oglasil in strgal krinko z obraza: povedal je Nemcem, da je agent britanske tajne službe.

Tako kot večina njegovih dejanj je tudi to zavito v skrivnost. Gotovo še dolgo ne bo pojasnjeno, zakaj so Chapmana »upokojili«, ko je bil na vrhuncu vohunske dejavnosti.

Nadaljevanje prihodnjic

Bratu ni delal sramote

Lani tik pred novim letom je v Caracasu v južnoameriški državi Venezueli umrl gozdarski tehnik Jože Sarh. V Venezuelo je prišel 1927 podobno kot drugi naši izseljenci v iskanju zaslužka. Počasi se je s pridnostjo povzpela. Ustanovil je prvo gozdarsko šolo v Venezueli, nazadnje pa je bil uslužbenec ministrstva »a kmetijstvo. Leta 1957 so ga vrgli iz službe zaradi naprednih stališč, ko pa so v Venezueli vrgli diktatorja, je novi predsednik vlade določil Sarhu dosmrtno pokojnino.

Pokojni si je zelo želel obiskati svoje domače kraje, predvsem Pohorje, o katerem je stalno sanjari. Toda na pot ni mogel, ker so mu izrezali skoraj ves čelodec in nekaj črev, tako da je lahko užival samo tekočo hrano.

Jože Sarh je bil brat narodnega heroja Alfonza Sarha, ki je padel kot partizan 1. pohorskega bataljona 8. januarja 1943, takrat ko je bil ta bataljon uničen.

12

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana. Beethovnova 11 kot glasilo ZVB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Pisk in klisej: CGP »Delo« Ljubljana, Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 11 ali na tekoči račun št. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke Glavnih in odgovornih urednikov: 21 901 — ajništvo in novinarji 22-313 uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL